

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

MUHASEBE VE FİNANSMAN BİLİM DALI

**KONVANSİYONEL VE KATILIM BANKACILIĞINDA FİNTECH
VE DİJİTALLEŞME: KARŞILAŞTIRMALI SWOT ANALİZİ**

MEHMET SARAÇOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğretim Üyesi Hasan KAZAK

KONYA-2025

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

MUHASEBE VE FİNANSMAN BİLİM DALI

**KONVANSİYONEL VE KATILIM BANKACILIĞINDA FİNTECH
VE DİJİTALLEŞME: KARŞILAŞTIRMALI SWOT ANALİZİ**

MEHMET SARAÇOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğretim Üyesi Hasan KAZAK

KONYA-2025

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet Saraçoğlu
	Numarası	21811101011
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İŞLETME / MUHASEBE VE FİNANSMAN (Y.L.) (TEZLİ)
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğretim Üyesi Hasan KAZAK
	Tezin Adı	KONVANSİYONEL VE KATILIM BANKACILIĞINDA FİNTECH VE DİJİTALLEŞME: KARŞILAŞTIRMALI SWOT ANALİZİ

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “KONVANSİYONEL VE KATILIM BANKACILIĞINDA FİNTECH VE DİJİTALLEŞME: KARŞILAŞTIRMALI SWOT ANALİZİ” başlıklı bu çalışma 08/04/2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Dr. Öğretim Üyesi	Hasan KAZAK (Danışman)	
2	Doç. Dr.	Ahmet Tayfur AKCAN	
3	Dr. Öğretim Üyesi	Hamide SELÇUK	

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet Saraçoğlu		
	Numarası	21811101011		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İŞLETME / MUHASEBE VE FİNANSMAN (Y.L.) (TEZLİ)		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	KONVANSİYONEL VE KATILIM BANKACILIĞINDA FİNTECH VE DİJİTALLEŞME: KARŞILAŞTIRMALI SWOT ANALİZİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Etik Kurul İzni: Bu araştırma, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığının 24 Ocak 2025 tarihli ve 2025/54 sayılı kararı ile uygun bulunmuştur.

Mehmet Saraçoğlu

İmzası

ÖZET

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet Saraçoğlu		
	Numarası	21811101011		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İŞLETME / MUHASEBE VE FİNANSMAN (Y.L.) (TEZLİ)		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Dr. Öğretim Üyesi Hasan KAZAK		
Tezin Adı	KONVANSİYONEL VE KATILIM BANKACILIĞINDA FİNTECH VE DİJİTALLEŞME: KARŞILAŞTIRMALI SWOT ANALİZİ			

Bu çalışma, geleneksel ve katılım (İslami) bankalarının karşılaştırmalı analizine odaklanarak FinTech inovasyonlarının ve dijitalleşmenin Türk bankacılık sektöründeki yakınsamasını araştırmaktadır. Yarı yapılandırılmış uzman görüşmeleri ve sistematik bir SWOT çerçevesine dayanan nitel bir metodoloji benimseyen araştırma, her iki bankacılık modelindeki dijital dönüşüm çabalarını şekillendiren kritik güçlü yönleri, zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri tanımlamaktadır. Geleneksel bankalar genellikle güçlü finansal kaynaklardan, kapsamlı teknolojik altyapılardan ve daha geniş bir ürün yelpazesinden yararlanırken, genellikle eski sistemlere ve organizasyonel karmaşıklığa bağlı operasyonel ataletle karşı karşıya kalmaktadır. Buna karşılık, katılım bankaları Şariata uygun teklif ve modeller yoluyla müşteri güveninden yararlanmakta, ancak inovasyonel süreci etik ve dini kurullarla uyumlu hale getirme konusunda zorluklarla karşılaşmaktadır.

Çalışmanın bulguları, bankaların dijital ürün gruplarını genişletmelerine, müşteri erişimini iyileştirmelerine ve nihayetinde daha kapsayıcı bir finansal ortamı teşvik etmelerine olanak tanıyan FinTech girişimleriyle iş birlikleri yoluyla sinerji potansiyelini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, siber güvenlik endişeleri ve düzenleyici belirsizlikler her iki banka türü için de önemli tehditler olmaya devam etmekte ve birleşik protokollere ve daha net uyum mekanizmalarına duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır. Çalışma ayrıca, etik konumlandırmanın, en son FinTech çözümleriyle uyumlu hale getirildiği takdirde katılım bankaları için bir rekabet avantajı olarak hizmet edebileceğini ve böylece yerel pazarların ötesinde daha geniş bir müşteri kitlesini çekebileceğini ortaya koymaktadır.

Akademik literatürü yönetsel içgörülerle sentezleyen bu nitel araştırma, sürdürülebilir dijitalleşmenin sağlanmasında belirleyici faktörler olarak sermaye kapasitesi, etik zorunluluklar ve teknolojik çevikliğin karşılıklı etkileşimini vurgulamaktadır. Çalışma, sektörün dayanıklılığını ve küresel rekabet gücünü artırmak için Şariata uygun FinTech yenilikleri için yapılandırılmış destekten kapsayıcı dijital okuryazarlık girişimlerine kadar iş birliğine dayalı yaklaşımları vurgulayan stratejik ve politika önerileriyle sonuçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Konvansiyonel Bankalar, Katılım Bankaları, Dijitalleşme Süreci, Fintech Ekosistemi.

ABSTRACT

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	Mehmet Saraçoğlu		
	Student Number	21811101011		
	Department	BUSINESS ADMINISTRATION / ACCOUNTING AND FINANCE (MASTER'S DEGREE) (WITH THESIS)		
	Study Program	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Asst. Prof. Hasan KAZAK		
Title of the Thesis/Dissertation	FINTECH AND DIGITALIZATION IN CONVENTIONAL AND PARTICIPATION BANKING: COMPARATIVE SWOT ANALYSIS			

This study explores the convergence of FinTech innovations and digitalization in the Turkish banking sector, focusing on the comparative analysis of conventional and participation (Islamic) banks. Adopting a qualitative methodology based on semi-structured expert interviews and a systematic SWOT framework, the research identifies critical strengths, weaknesses, opportunities, and threats shaping digital transformation efforts in both banking models. While traditional banks generally benefit from strong financial resources, extensive technological infrastructures and a wider range of products, they often face operational inertia due to legacy systems and organizational complexity. In contrast, participation banks benefit from customer trust through Shariah-compliant offerings and models, but face challenges in aligning the innovation process with ethical and religious guidelines.

The study's findings reveal the potential for synergies through collaborations with FinTech startups that allow banks to expand their digital product lines, improve customer access and ultimately foster a more inclusive financial environment. However, cybersecurity concerns and regulatory uncertainties remain significant threats for both types of banks, highlighting the need for unified protocols and clearer compliance mechanisms. The study also reveals that ethical positioning can serve as a competitive advantage for participation banks if aligned with the latest FinTech solutions, thereby attracting a wider customer base beyond local markets.

Synthesizing academic literature with managerial insights, this qualitative research highlights the interplay of capital capacity, ethical imperatives and technological agility as determining factors in achieving sustainable digitalization. The study concludes with strategic and policy recommendations that emphasize collaborative approaches - from structured support for Shariah-compliant FinTech innovations to inclusive digital literacy initiatives - to enhance the sector's resilience and global competitiveness.

Key Words: Conventional Banks, Participation Banks, Digitalization Process, Fintech Ecosystem.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	i
İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR	iv
TABLolar.....	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

“BANKACILIK” KAVRAMI,

KONVANSİYONEL BANKACILIK, KATILIM BANKACILIĞI

1.1. “Bankacılık” Kavramı	5
1.1.1. Hizmetler	6
1.1.2. Bankacılığın Tarihsel Gelişimi.....	9
1.2. Türkiye’de Bankacılığın Yapısı	11
1.3. Bankacılık Kategorileri	12
1.3.1. Bireysel Bankacılık	12
1.3.2. Ticari (Kurumsal) Bankacılık.....	13
1.3.3. Yatırım Bankacılığı	14
1.3.4. Kalkınma Bankacılığı.....	15
1.3.5. Merkez Bankaları	15
1.3.6. Katılım Bankacılığı	17
1.4. Geleneksel (Konvansiyonel) Bankacılık ve Amaçları	18
1.5. Katılım Bankacılığı Sistemi ve Katılım Bankalarının Amaçları.....	20
1.6. Konvansiyonel Bankacılık ve Katılım Bankacılığı Arasındaki Benzerlikler.....	21
1.7. Konvansiyonel Bankacılık ve Katılım Bankacılığı Arasındaki Farklılıklar.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

DİJİTALLEŞME, FİNTECH, BANKACILIK

SEKTÖRÜNDE DİJİTAL UYGULAMALAR VE FİNANSAL TEKNOLOJİLER

2.1. Dijitalleşme, Dijital Bankacılık	26
2.1.1. “Dijitalleşme” Kavramı	26
2.1.2. Dijitalleşmenin Önemi.....	26
2.1.3. Dijital Bankacılık.....	27
2.1.3.1. Dijital Bankacılığın Misyonları	29
2.1.4. Bankacılıkta Dijitalleşme Süreci ve Dijital Uygulamalar	31
2.1.4.1. “Konvansiyonel Bankalar” Özelinde Dijitalleşme Çalışmaları.....	33
2.1.4.2. Katılım Bankaları Özelinde Uygulanan Dijitalleşme Çalışmaları.....	34
2.1.4.3. Bankacılık Sektöründeki Dijital Çalışmalarda Kullanılan Teknolojiler. 35	
2.1.4.3.1. Robotik Kodifikasyon Otomasyonu	35

2.1.4.3.2. Blok Zincir Teknolojisi.....	36
2.1.4.3.3. API Plâformları.....	36
2.1.4.3.4. Yapay Zekâ.....	37
2.1.4.3.5. Hibrit Bulut Teknolojisi.....	37
2.1.4.3.6. Biyometrik İmza.....	37
2.1.4.3.7. Artırılmış Düşünsel Gerçeklik.....	37
2.1.4.3.8. Siber Güvenlik.....	37
2.2. Finansal Teknolojiler: FinTech.....	38
2.2.1. “FinTech” Kavramı.....	38
2.2.2. “FinTech”in Önemi.....	40
2.2.3. FinTech Ekosistemi ve Kullanım Alanları.....	41
2.3. Dünyada FinTech Merkezleri.....	44
2.4. Türkiye’de FinTech Faaliyetleri.....	49
2.5. Bankacılık ve FinTech.....	51
2.5.1. Türkiye’de Bankacılık Sektörü ve FinTech.....	51
2.6. Literatür Taraması: Konu ile Bağlantılı Bazı Çalışmalar ve Araştırmalar.....	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KONVANSİYONEL BANKALARDA VE

KATILIM BANKALARINDA FİNTECH VE DİJİTALLEŞME: KARŞILAŞTIRMALI SWOT ANALİZİ

3.1. Araştırma Metodolojisi.....	56
3.1.1. Araştırma Amacı ve Önemi.....	56
3.1.2. Araştırma Evreni ve Örneklemi.....	58
3.1.3. Kapsam ve Sınırlamalar.....	58
3.1.4. Veri Toplama ve Analiz.....	59
3.2. Dijitalleşme ve FinTech'in Karşılaştırmalı SWOT Analizi.....	60
3.2.1. Güçlü Yönler.....	60
3.2.1.1. Teknolojik Yetenekler ve Sermaye Kaynakları.....	61
3.2.1.2. Etik Markalaşma ve Sadık Müşteri Tabanı.....	62
3.2.1.3. Mevcut Düzenleyici Çerçeve.....	62
3.2.1.4. Şeriat Odaklı İnovasyon Potansiyeli.....	62
3.2.2. Zayıf yönler.....	62
3.2.2.1. Teknolojik Boşluklar ve Kaynak Kısıtları.....	63
3.2.2.2. Karmaşık Uyum ve Standardizasyon Sorunları.....	63
3.2.2.3. Siber Güvenlik ve Veri Gizliliği Riskleri.....	63

3.2.2.4. Şeriata Uygun Çözümler için Sınırlı FinTech Ekosistemi	63
3.2.3. Fırsatlar.....	64
3.2.3.1. Genişletilmiş Pazar Erişimi ve Finansal Kapsayıcılık.....	64
3.2.3.2. İnovasyon ve Ürün Çeşitlendirmesi.....	64
3.2.3.3. Teknolojik Yükseltmeler için İş birlikleri	65
3.2.3.4. Şeriat Odaklı Küresel Fırsatlar	66
3.2.4. Tehditler	66
3.2.4.1. Dijital Çağda Siber Güvenlik ve Etik Güven.....	66
3.2.4.2. Düzenleyici Akışkanlık ve Şeriat Belirsizlikleri	67
3.2.4.3. Yoğunlaşan FinTech Rekabeti.....	67
3.2.4.4. İtibar Riski	68
3.2.5. FinTech İnovasyonunda Düzenleme ve Şeriat Uyumu	68
3.3. Literatür ve Mülakat İçgörülerinin Bütünleştirilmesi.....	70
3.4. Son Sözler ve Genel Değerlendirme	72
SONUÇLAR VE POLİTİKA ÖNERİLERİ.....	72
KAYNAKÇA	75

KISALTMALAR

AAOIFI: Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (İslâmî Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu)

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ATM: Automatic Teller Machine (Bankamatik)

BAE: Birleşik Arap Emirlikleri

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

BİST: Borsa İstanbul

CIBAFI: General Council for Islamic Banks and Financial Institutions (İslâmî Bankalar ve Finansal Kuruluşlar Genel Konseyi)

FCI: Factors Chain International

FinTech: İslâmî Finans Teknolojisi

DBS: Doğrudan Borçlandırma Sistemi

GİB: Gelir İdaresi Başkanlığı

IASB: International Accounting Standards Board (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu)

İBD: İslâmî Kalkınma Bankası

IICRA: Uluslararası İslâmî Uzlaşma ve Tahkim Merkezi

IFSB: Islamic Development Bank (İslâmî Finansal Hizmetler Kurulu)

IIFM: International Islamic Financial Market (Uluslararası İslâmî Finans Piyasası)

IIRA: Islamic International Rating Agency (Uluslararası İslâmî Finans Derecelendirme Ajansı)

İMKB: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

KDV: Katma Değer Vergisi

KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

ÖFK: Özel Finans Kurumu

POS: Point of Sales Terminal (Satış Noktası Terminali)

SERPAM: Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi

SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu

TBB: Türkiye Bankalar Birliği

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TCMB: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

TKBB: Türkiye Katılım Bankaları Birliği

TMSF: Tasarruf ve Mevduat Sigorta Fonu

USD: Amerikan Doları

TABLolar

Tablo 1. Türkiye’de Yıllara Göre Banka Sayıları	8
Tablo 2. FinTech ile İlgili Yapılan Tanımlar	26

GİRİŞ

Teknoloji, günlük yaşamdaki doğrudan çarpanlardan biri olarak, çeşitli faaliyetlerin süresinin kısaltılmasında veya kalitesinin artırılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Sarı, 2021). Yeni ürün veya hizmetlerin ortaya çıkması ve kullanılması olarak tanımlanan teknoloji, bankacılık sektörünü önemli ölçüde dönüştürmüş, dijital gelişmeler ve iş birliğine dayalı çabalarla yeni boyutlar kazandırmıştır. “Dijitalleşme” terimi OECD (2017) tarafından ‘tüketiciler tarafından benimsenmesinin bir sonucu olarak dijital veya bilgisayar teknolojisinin kullanımının artması’ olarak tanımlanmaktadır. Son zamanlarda, internet ve mobil bankacılık kullanımında kayda değer bir artış ve dijital ödemelere yönelik yüksek bir talep söz konusudur. Bankacılık sektörü, müşteri ihtiyaçlarına hızlı yanıt verebilme, kârlılığını artırma, rekabet avantajları sunma, yeni pazarlara girme, mevcut müşterileri elde tutma ve yenilerini çekme gibi çeşitli nedenlerle dijitalleşmeyi tercih etmektedir. Ayrıca, yasal düzenlemeler, bilgi sistemlerinin iç kontrolü, müşteri tanıma, uzaktan işlemler ve mali suçların önlenmesi açısından dijitalleşmenin etkisinin kapsamlı bir analizi şarttır.

Bankacılıkta dijitalleşme, maliyetleri ve işlem sürelerini önemli ölçüde azaltarak onu finans sektörünün kaçınılmaz bir unsuru haline getirmektedir (Yıldırım, 2022). Genellikle “FinTech” çağı olarak adlandırılan bu modern ekosistem, 2008 küresel mali krizinden sonra güçlü bir şekilde ortaya çıkmıştır. Geleneksel bankacılık sisteminin daralması, bilgi teknolojilerine daha fazla erişim ve mobil cihazların yaygın kullanımı ile birleşerek yeni nesil kurumların finansal hizmetler sunmasına olanak sağlamıştır. “FinTech”, geleneksel çerçevelerin dışında finansal hizmetler sunmak için yenilikçi teknolojilerden ve iş modellerinden yararlanan modern finans sektörünü ifade etmektedir. FinTech, düşük işlem maliyetleri, artan erişilebilirlik ve verimlilik gibi çok sayıda avantaj sunmaktadır. Bu yenilikler, İslami finans ilkeleri, faizsiz finansal işlemler, risk paylaşımı ve etik finansal faaliyetler gibi belirli standartlar ve düzenlemelerle uyumludur. Sonuç olarak, FinTech şirketleri finans sektörünün “modern oyun kurucuları” olarak görülmektedir.

Finans sektörü FinTech gelişmeleri sayesinde derin bir dönüşüm geçirmektedir. Dijital teknolojik ilerlemeler aracılığıyla sunulan modern süreçler ve yeni ürünler olarak tanımlanan FinTech, geleneksel iş modellerine meydan okuyan önemli bir değişimi temsil etmektedir (Vijai, 2019; Lerong, 2017). Geleneksel bankalar, rekabet avantajı için reformist modellerin faydalarının farkına vararak FinTech girişimcileriyle iş birliği yapmaya başlamıştır. Türkiye'de bankacılık sektöründe dijitalleşme alanındaki yenilikler ve yatırımlar süreklilik göstermektedir. Türkiye pazarı, Hindistan, Brezilya ve Çin pazarlarıyla birlikte dijital bankacılıkta özel bir konuma sahiptir. İlk dijital banka lisanslarının 2022 yılında verilmesi, modern bir dönemin başlangıcına işaret etmiş ve pazara yeni girenlerin yeterli bilgi ve deneyime sahip olması gerektiğini vurgulamıştır. Hem geleneksel hem de katılım bankaları geçtiğimiz yüzyılın finansal teknolojilerinden önemli ölçüde faydalanmıştır. Türkiye, İslami FinTech alanında önemli bir ilerleme kaydetmiş ve son yıllarda yakaladığı fırsatlar sayesinde bu sektörün merkezi haline gelmiştir.

FinTech oldukça zorlu bir alandır (Schueffel, 2018). Hem geleneksel bankalar hem de katılım bankaları dijitalleşme ve FinTech konusunda güçlü ve zayıf yönleri sahiptir. Bu gelişmeler önemli fırsatlar sunarken, aynı zamanda bazı tehditleri de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, Türkiye'deki konvansiyonel bankalar ile katılım bankalarının dijitalleşme ve FinTech alanındaki durumlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Bilgi teknolojilerindeki değişim ve gelişmeler birçok sektörü etkilemekte, bankacılık sektörü de bu durumdan en çok etkilenen sektörlerden biri olmaktadır. Bu durum, sektörün çok sayıda yenilikçi ürün ve hizmet geliştirmesine yol açarak bankacılıkta dijitalleşmeyi daha da ön plana çıkarmıştır (Balkan ve Aydın, 2021). Türkiye, özellikle son yıllarda dijitalleşme ve FinTech alanında önemli adımlar atmıştır. Sektörden elde edilen veriler de bu ilerlemeyi desteklemektedir. Yaklaşık iki milyon POS cihazı ve 52.000 ATM'ye ev sahipliği yapan Türkiye, kredi kartı sahipliğinde dünyada yedinci, kredi kartı işlem sayısında ise dokuzuncu sırada yer almaktadır. Türkiye, 637 FinTech şirketi ve yaklaşık 91 milyon aktif dijital bankacılık kullanıcısı ile dijital bankacılık alanında lider bir oyuncudur. Ayrıca, 2022 yılında Türkiye'de FinTech sektörüne 89 milyon ABD doları ile en yüksek düzeyde yatırım yapılmıştır (Gerdan, 2023).

2008'de yaşanan küresel finansal kriz, FinTech'in gelişimi için bir katalizör görevi görmüş ve geleneksel finans kuruluşlarını hızla değişen teknolojik ortama uyum sağlamaya ve yenilik yapmaya itmiştir. Bu kriz, geleneksel bankacılık sistemindeki kırılma noktaları ve verimsizlikleri ortaya çıkararak daha erişilebilir, verimli ve şeffaf finansal hizmetlere yönelik talepte bir artışa yol açmıştır. Buna karşılık olarak birçok finans kuruluşu, hizmet sunumlarını ve operasyonel verimliliklerini artırmak için yapay zeka, blok zinciri ve büyük veri analitiği gibi ileri teknolojileri entegre ederek dijital dönüşüm stratejilerini benimsedi. Bu teknolojik gelişmeler yalnızca müşteri deneyimlerini iyileştirmekle kalmamış, aynı zamanda tüketicilerin ve işletmelerin değişen ihtiyaçlarını karşılayan yeni finansal ürün ve hizmetlerin de önünü açmıştır.

Ayrıca, mobil teknolojinin ve internet penetrasyonunun yükselişi FinTech'in büyümesine önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Özellikle mobil bankacılık, benzeri görülmemiş bir kolaylık ve erişilebilirlik sunarak insanların mali durumlarını yönetme biçiminde devrim yaratmıştır. Tüketiciler artık hesap bakiyelerini kontrol etmekten ödeme yapmaya ve para transferine kadar çok çeşitli bankacılık faaliyetlerini mobil cihazlarının rahatlığında gerçekleştirebiliyor. Mobil öncelikli bankacılık çözümlerine doğru yaşanan bu değişim, özellikle geleneksel bankacılık altyapısının sınırlı olduğu yetersiz hizmet alan ve kırsal bölgelerde finansal hizmetlere erişimi demokratikleştirmiştir.

Bu teknolojik gelişmelere ek olarak, FinTech'in büyümesini teşvik etmede düzenleyici destek de çok önemli bir rol oynamıştır. Dünyanın dört bir yanındaki hükümetler ve düzenleyici kurumlar, FinTech'in finansal kapsayıcılığı ve ekonomik büyümeyi artırma potansiyelinin farkına varmıştır. Sonuç olarak, birçoğu finans sektöründe inovasyonu ve rekabeti teşvik etmek için destekleyici politikalar ve çerçeveler uygulamaya koymuştur. Örneğin Türkiye'de, İstanbul Finans Merkezi'nin kurulması ve dijital bankacılık lisanslarının verilmesi gibi düzenleyici girişimler FinTech inovasyonu için elverişli bir ortam yaratmıştır. Bu çabalar sadece önemli yatırımları çekmekle kalmamış, aynı zamanda Türkiye'yi küresel FinTech ortamında kilit bir oyuncu olarak konumlandırmıştır.

Bu dönüşümlerin önemine binaen, bu çalışmada “Türk bankacılık sisteminde dijitalleşme”, “FinTech şirketlerinin geleneksel bankacılığa etkileri” ve “Geleneksel bankacılık ve katılım bankacılığında FinTech teknolojisi ve dijitalleşmenin karşılaştırmalı analizi” başlıkları altında dijitalleşme ve FinTech'in çeşitli boyutları incelenmekte ve araştırılmaktadır. Bu konunun seçilmesindeki en kritik hususlardan biri, finansal hizmetler ortamını ve özel olarak bankacılık sektörünü yeniden şekillendiren hızlı teknolojik gelişmelerdir (IMF, 2017).

Bankacılık sektörünün küresel ölçekte yeniden yapılandırılması, bu teknolojik gelişmelerin doğrudan bir sonucudur. Bu dönüşüm sürecinde bankalar ve diğer finansal kuruluşlar, yeni dijital gerçekliklere uyum sağlayan temel itici güçlerdir. Ancak bankaların bu teknolojik gelişmelere entegrasyonu karmaşık ve çok yönlüdür. 2020'deki küresel Covid-19 salgını, bankacılık da dahil olmak üzere çeşitli sektörlerdeki dijitalleşme çabalarını hızlandırdı. Bu dönemde, bankacılık sektörü anlık finansal sıkıntılarını azaltmayı başarırken, denetim ve güvenlikle ilgili önemli zorluklarla da karşılaştı. Bu sorunlar, hızlı dijital dönüşümün doğasında var olan risk ve tehditlerin altını biraz daha belirgin olarak çizmiştir (Sarı, 2021; Kazak, 2023a).

Bu gelişmeler ışığında, bankacılık sektöründe dijitalleşme ve FinTech'in daha derin ve kapsamlı bir analizinin yapılması elzemdir. Bu çalışma, Türkiye'deki geleneksel ve katılım bankalarının bu değişimleri nasıl yönettiğine, FinTech şirketlerinin geleneksel bankacılık uygulamaları üzerindeki etkisine ve farklı bankacılık modellerinde dijitalleşmenin karşılaştırmalı avantaj ve dezavantajlarına ilişkin değerli bilgiler sağlamayı amaçlamaktadır. Bu dinamiklerin anlaşılması sadece akademik literatüre katkı sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda daha dirençli ve yenilikçi bir bankacılık sektörünü teşvik etmeyi amaçlayan politika yapıcılar, finans kurumları ve paydaşlar için pratik çıkarımlar da sunacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

“BANKACILIK” KAVRAMI,

KONVANSİYONEL BANKACILIK, KATILIM BANKACILIĞI

1.1. “Bankacılık” Kavramı

Bankalar; mevduat toplayan, fonları faiz karşılığında başka müşterilere ödünç veren ekonomik müesseseler (Uçucu, 2023) olup, fon sağlayıcıları ile fona ihtiyaç duyan bireyler ve kuruluşlar arasında aracı görevi görmektedirler (Kazak vd., 2023). Bankacılık, çok geniş bir yelpazede hizmet sunmaktadır. Finansal akışın sağlanması için bankalar türlü işlevler üstlenmektedirler: *Aracılık yapmak, kaynakların global ve yerel seviyede değişimini sağlamak, kâydî para yatırımı, para istikrarını korumak, malî işlemleri kayıt altına almak*. Bankalar, malî akışın sağlanmasında “aracılık” işlevi üstlenmektedirler. Bankalar, fon akışını sağlarlarken, sadece konum değişikliğini değil, aynı zamanda *vade* ve *meblâğ* transformasyonunu da gerçekleştirmektedirler (Akçay, 2023; Kazak vd., 2023).

Bankalar, optimal parasal stratejiler uygulayarak ekonomik istikrarın korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Hem ticari hem de bireysel sektörlerde fon fazlası olan kullanıcılar için işlemleri yönetir ve mevduat takibi gibi temel hizmetleri sağlarlar (Akbaş, 2023). Bankalar, müşterilerinin hayatlarını kolaylaştırmak ve gelir elde etmek için geniş bir ürün ve hizmet yelpazesi sunmaktadır. Bu ürünler, tasarruf hesapları ve kredilerden ipotek ve yatırım portföyleri gibi daha karmaşık finansal araçlara kadar uzanmaktadır. Bu sayede bankalar sadece müşterilerinin farklı ihtiyaçlarını karşılamakla kalmaz, aynı zamanda artan finansal faaliyetler yoluyla ekonomik büyümeyi de destekler. Ayrıca, bankalar piyasada rekabetçi kalabilmek için sürekli yenilikler yapmakta ve sundukları hizmetleri genişletmektedir. Bu temel ürün ve hizmetlerden bazıları, bankaların finansal ekosistemde oynadıkları çok yönlü rolleri vurgulamak amacıyla burada kısaca ele alınacaktır.

1.1.1. Hizmetler

Diğer işletmeler gibi bankalar da kâr elde etmeyi amaçlar, ancak diğer finansal kuruluşlarla rekabet etmek zorunda oldukları son derece rekabetçi bir ortamda faaliyet gösterirler. Rekabet avantajı elde etmek için bankalar fiyatlandırma mekanizmaları ve diğer rekabet faktörleri de dahil olmak üzere çeşitli stratejiler kullanırlar (Deb & Murthy, 2008). Bu stratejiler, farklı finansal ihtiyaçları karşılayan geniş bir hizmet yelpazesi sunarak müşterileri çekmek ve elde tutmak için tasarlanmıştır. Tasarruf ve çek hesapları gibi geleneksel hizmetlerden yatırım danışmanlığı, mortgage kredileri ve dijital bankacılık çözümleri gibi daha gelişmiş tekliflere kadar bankalar kendilerini pazarda farklılaştırmak için çabalamaktadır. Hizmet portföylerini sürekli yenileyerek ve geliştirerek bankalar yalnızca müşteri memnuniyetini artırmakla kalmıyor, aynı zamanda finans sektöründeki konumlarını da güçlendiriyor.

Bankacılık sektörü, müşteri memnuniyetini artırmak ve pazar payını genişletmek için sürekli yenilikler yapmaktadır. Örneğin, dijital bankacılık uygulamaları ve mobil hizmetler bankaların müşterilerine daha hızlı ve etkin bir şekilde ulaşmasını sağlamaktadır. Ayrıca, farklı müşteri segmentleri için özel ürün ve hizmetler geliştirmek, bankaların rekabet gücünü artıran önemli bir stratejidir. Rekabetçi bir ortamda bankalar sadece faiz oranlarıyla değil, aynı zamanda yüksek kaliteli hizmet, güçlü müşteri desteği ve gelişmiş dijital çözümler sunarak öne çıkmayı hedeflemektedir. Bu çabalar, mevcut müşteri sadakatini sağlamak ve yeni müşteriler çekmek için hayati önem taşımaktadır (Tırpan, 2023).

Özetle, bankalar rekabet avantajı elde etmek için maliyet yönetiminin yanı sıra yenilikçi hizmet sunumuna da büyük önem vermektedir. Bankalar likidite sağlamak, finansal aracılık yapmak, ödeme sistemlerinin etkinliğini artırmak, ihracatı teşvik etmek, asimetrik bilgi sorunlarını çözmek, kredi taleplerini değerlendirmek, ölçek ekonomilerinden yararlanmak ve para politikasının etkinliğini artırmak gibi çeşitli işlevler üstlenmektedir (Bilcan ve Alacahan, 2024).

Temel olarak bankalar, piyasalardan fon toplayan ve bu fonları kâr amacıyla talep eden kişi veya kuruluşlara aktaran iktisadi teşebbüslerdir. Geniş faaliyet yelpazeleri nedeniyle, bankaların tüm özelliklerini kapsayan tek bir tanım yapmak zordur. Bankalar mevduat toplayarak kredi veren, kredi ve para politikalarını destekleyen, kredi kartı ve otomatik ödeme talimatı gibi uygun hizmetler sunan, sanayi kuruluşlarını destekleyen, ekonomik kalkınmaya katkıda bulunan, borsa işlemlerine katılan ve bireylerin değerli varlıklarını koruyan kurumlardır (Ghafari, 2022). Bankacılık sektörünün sunduğu tüm bu hizmetler sonuçta ülke ekonomisinin canlanmasına olumlu katkılar sunmaktadır. Finansal hizmetlerin ve özellikle bankacılık sektörünün ekonomik kalkınmaya olan pozitif etkisi literatürde pek çok çalışma ile ortaya konulmuştur (Kazak, 2022; Kazak & Okka, 2022b; Hassan vd., 2023; Kazak vd., 2023).

Dijital uygulamalar ve FinTech çözümleri sayesinde bankalar, müşteri deneyimini geliştirmek ve rekabet avantajı elde etmek için önemli adımlar atmaktadır. Çevrimiçi hizmetler ve mobil uygulamalar aracılığıyla müşterilerin finansal işlemlerini hızlı ve güvenli bir şekilde gerçekleştirmelerini sağlamaktadırlar (Candemir, 2020). Bu dijital yenilikler, kolaylık ve erişilebilirlik sunarak bankacılık sektöründe devrim yaratmış ve müşterilerin mali durumlarını her zaman ve her yerde yönetmelerini mümkün kılmıştır. Son 150 yılda Türk bankacılığı, sürekli gelişmeler ve teknolojik ilerlemeler sayesinde önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Bu gelişmeler bankacılık süreçlerini ve müşteri etkileşimlerini temelden dönüştürmüştür. İnternet bankacılığı, mobil bankacılık, kredi kartları, elektronik fon transfer mekanizmaları ve ATM'ler gibi yenilikler kaydedilen ilerlemenin sadece birkaç örneğidir.

Dijital uygulamalar ve FinTech çözümleri bu dönüşümü daha da hızlandırdı. Gerçek zamanlı işlem takibi, kişiselleştirilmiş finansal tavsiyeler ve otomatik ödeme sistemleri gibi gelişmiş özellikler sunarak genel müşteri deneyimini geliştirmektedirler. FinTech inovasyonları ayrıca bankaların daha özelleştirilmiş ürün ve hizmetler sunmasını sağlayarak belirli müşteri ihtiyaçlarını daha etkili bir şekilde ele almaktadır. Örneğin, gelişmiş algoritmalar ve veri analizi araçları, bankaların kredi itibarını daha doğru bir şekilde değerlendirmesine, özel yatırım tavsiyeleri sunmasına ve dolandırıcılık

faaliyetlerini derhal tespit etmesine olanak tanır. Dahası, FinTech çözümlerinin entegrasyonu, daha önce hayal bile edilemeyen yeni finansal ürün ve hizmetlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Dijital cüzdanlar, eşler arası kredi platformları ve robot danışmanlar, teknolojinin finansal ortamı nasıl yeniden şekillendirdiğinin örnekleridir. Yine FinTech çözümlerinin kitle fonlaması gibi finansman alanında kullanılması ve süreçte banka ve sermaye piyasalarının entegrasyonu kalkınma süreçlerine çok büyük katkılar sunmaktadır (Kazak, 2023c). Bu yenilikler sadece bankalar için verimliliği artırıp maliyetleri düşürmekle kalmıyor, aynı zamanda müşterilere mali durumlarını yönetme konusunda daha fazla seçenek ve daha fazla esneklik sağlamaktadır.

Türk bankaları dijitalleşmeyi benimsemeye devam ederken, müşteri verilerini korumak ve güvenli işlemler sağlamak için siber güvenlik önlemlerini geliştirmeye de odaklanıyor. Blok zinciri teknolojisinin ve biyometrik kimlik doğrulama yöntemlerinin benimsenmesi, bankaların güvenlik çerçevelerini güçlendirme yollarından bazılarıdır.

Sonuç olarak, dijital uygulamaların ve FinTech çözümlerinin benimsenmesi Türkiye'de bankacılıkta yeni bir çağ başlatıyor. Bu gelişmeler yalnızca müşteri memnuniyetini ve operasyonel verimliliği artırmakla kalmıyor, aynı zamanda Türk bankalarını küresel finans sektörünün ön saflarında konumlandırıyor. Teknoloji gelişmeye devam ettikçe, bankacılık sektörünün daha da köklü değişikliklere uğraması ve geleneksel bankacılık ile dijital finans arasındaki çizgilerin daha da bulanıklaşması beklenmektedir.

Bankacılık Hizmetlerinin Bazı Temel Özellikleri (Dilek & Küçük, 2017):

- ✓ Diğer birçok hizmet gibi, *bankacılık hizmetleri* de soyut olup, elle tutulamaz ve gözle görülmez. Bankacılık hizmetlerini direkt beş duyuya hitap edecek şekilde sunmak mümkün değildir.
- ✓ Bankacılıkta sunulan hizmetler, sözleşmelerle belirlenir. Sözleşmeler; *kredi, tasarruf primleri, taşınır kıymetlerin satışı* gibi hizmetlerin teferruatlarını kapsar.

- ✓ Bankacılık hizmetlerinin pazarlanmasında direkt dağıtım yöntemi kullanılır. Bu süreç, genellikle “şubeler” aracılığıyla gerçekleştirilir. Burada, müşteri ile kurulan ilişki büyük önem taşır. Hizmetlerdeki belirsiz yapı, müşteri irtibatlarını etkileyen çok önemli bir çarpanıdır.
- ✓ Bankaların başarılarında “güvenilirlik, hız, kolaylık” gibi teknik özelliklerin yanı sıra, “*hizmet paketlerinin görünümü ve danışmanlık*” gibi yapısal öğeler belirleyici rol oynar. Para yatırma ve çekme muameleleri ATM’ler aracılığı ile gerçekleştirilebildiğinden, şubelerdeki “müşteri yoğunluğu” azalmaktadır. “Elektronik bankacılık”, işlem sürelerini de kısaltmaktadır.
- ✓ Bankacılık sektörü; “teknoloji”, “pazar koşulları”, “rekabet” gibi zorluklarla mücadele eder iken; “*hataları düzeltme ve yenilik yapma*” zorunluluğu içindedir. Bu ideale ulaşmak için “*modern pazarlama anlayışının uygulanması*” çok büyük önem taşımaktadır.

Özetle bankalar; dinamik bir ortamda faaliyet göstererek, sürekli değişen ihtiyaçlara yanıt verebilmek için yenilikçi çözümler geliştirmeye ve müşteri memnuniyetini arttırmaya çalışmaktadırlar. Dijital dönüşüm ve teknoloji entegrasyonu, bankaların “rekabet” güçlerini arttırmada çok kritik bir rol oynamaktadır.

1.1.2. Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Bankacılık faaliyetlerinin geçmişi, *Sümerler* dönemine kadar uzanmaktadır. Bilinen ilk banka işlemleri, “Sümerler” tarafından kurulan pazaryerlerinde gerçekleşmiştir. Yapılan kazılarda, marketlerde çiftçilere hem *aynî kredi* hem *parasal kredi* verildiği görülmüştür. Paranın kullanılmadığı periyotlarda *takas sistemi* yaygındı ve *ticaret* bu metot ile yürütülmekteydi. Bu durum, geçmişte de benzer bankacılık faaliyetlerinin var olduğunu göstermektedir (Apak & Açıkgöz, 2011).

Bankacılık ile alâkalı işlemler, *banka* teriminin henüz kullanılmadığı zamanlarda da gerçekleştirilmiştir. Eski dönemlerde din adamlarının *güvenilir figürler* olarak görülmeleri, kişisel malların tapınaklara emanet edilmesine yol açmıştır. Din adamları, tarih boyunca ilk bankacılar olarak kabul edilmişlerdir (Büyüksahin, 2018).

Eski Mısır, Antik Yunan, Roma dönemlerinde bankacılık işlemleri yapan kuruluşlar mevcuttu. Bu dönemde özel bankalar ortaya çıkmış, Antik Yunan’da faiz konusunda özgür bir dönem yaşanmıştır. “*Yüksek düzeylerdeki nema oranları*” karşısında bağımsız devletler, “devlet bankaları” kurmaya çalışmışlardır. Paranın bir “değişim aracı” olarak kullanılmaya başlanmasıyla, bankacılar, ödünç verme muamelelerine yönelmişlerdir (Candemir, 2020). Özellikle Roma; “dünya ticaretinin ve dünya siyasetinin merkezi” olarak çok ehemmiyetli bir rol oynamıştır. Bu dönemde bankacılık faaliyetleri “*mevduat kabulü, poliçe satımı ve kredi işlemleri*” ile gelişmiştir. Orta Çağ’da şehirlerin ortaya çıkmasıyla iktisâdi ilintiler gelişmiş ve bu, bankacılığın gelişimine doğrudan katkıda bulunmuştur (Koçoğlu & Ersöz, 2022).

19. yüzyılda *ticarî sermayenin sürat ile büyümesi*, bankacılığı finansal ilişkilerde en ehemmiyetli sektörlerden biri hâline getirmiştir. *Sermayenin uluslararası boyut kazanması*; ekonomik irtibatları canlandırmış ve bankacılık faaliyetlerini hızlandırmıştır (Özen, 2019).

Türkiye’de bankacılık tarihi, Osmanlı döneminde “yabancı sermaye” ve “iştirakler” ile kurulan bankalarla başlamıştır. Osmanlı döneminde “bankacılık sistemi” 19. yüzyıl itibari ile oluşmaya başlamıştır. 19. asır evvelinde Osmanlı’da kendine özgü bir malî yapı bulunmakta idi. 19. asır itibarî ile kredi gereksinimlerini karşılamak için çeşitli yapılar geliştirilmiştir. *Mithat Paşa* tarafından kurulan *İstanbul Emniyet Sandığı*, 1907 senesi içerisinde Ziraat Bankası’na devredilmiştir.

Cumhuriyet döneminde ise, “İzmir İktisat Kongresi”, millî bankacılığı ve endüstriyi desteklemek için toplanmıştır. 1933 yılı içinde çıkarılan 2301 sayılı Kanun ile “Belediyeler Bankası” kurulmuştur. Ancak, *artan nüfus ve kentleşme* dolayısıyla bu bankanın sermayesi yetersiz kalmış, *Belediyeler Bankası* faaliyetlerine son vermiştir. 1945 yılında “Belediyeler Bankası”, “*İller Bankası*” ismi altında yeniden kurulmuş, *köy ile il idarelerinin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla faaliyet göstermeye başlamıştır*. 1980–1990 döneminde “*dışa açılma*” ile yabancı bankaların şubeleri faaliyete geçmişler, Türk bankaları “*toplumlararası*” alanda şubeler açarak genişlemeye başlamışlardır (Erden & Topal, 2021). 1990 ile 2000 seneleri arasında “*ekonomik dalgalanmalar ve enflasyon*”, bankacılık sektöründe belirsizliklere neden

olmuştur. Belirsizlik, ekonomide kısa vadeli bakış açısının benimsenmesine yol açmıştır (Koçoğlu & Ersöz, 2022).

1.2. Türkiye’de Bankacılığın Yapısı

“1980 sonrası”, Türkiye’de bankacılığın ehemmiyetli gelişim gösterdiği bir süreçtir. 1990–2000 periyodundan itibaren bankacılık faaliyetleri, *yüksek faiz ve risksiz getiri* sunan kamu yatırımlarına yönelmiştir. 1990 senesinden sonra teknolojik gelişmeler hız kazanmış, “*internet bankacılığı*” konsepti ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de bankacılık sektörü, 1990–2000 arasındaki “serbestleşme hareketleri” ile çok süratli bir kabuk değiştirme ve gelişme göstermiştir (Eken & Öztürk, 2019). 2000 yılında yüksek enflasyonun tesirleri hissedilmeye başlanmış, bu tesirlere karşı korunma yolları aranmaya başlanmıştır. Bu süreçte, “bankacılık” sektörünün faize ve döviz kurlarına karşı direnci zayıflamıştır. 2001’de yaşanan iktisâdi kriz, pek çok bankayı önemli zararlara uğratmış; bu durum, banka birleşmelerine neden olmuştur. Bu dönemde *banka* ve *şube* sayısında çok ehemmiyetli düşüşler yaşanmıştır (Aktuğ, 2020).

2003 yılı itibariyle *tasarrufların yatırıma dönüştürülmesi, malî aracılık işlevleri ile kamusal yüklerin belirlenmesi, tesirli eylem plânlarının uygulanması* amacı ile araştırmalar başlamıştır.

Türkiye’de bankacılık sistemi, "sermaye sahipliği" açısından “*kamu bankaları, yerli özel bankalar, yabancı özel bankalar*” olmak üzere 3 kümede incelenmektedir. Bu gruplar; işlevsel amaçları ve işletim mekanizmaları bakımından farklılık göstermektedir. Ayrıca, bu bankalar, metodolojik kurallar izleyerek, benzer işlevleri olan “*alternatif finansal hizmetler ve alternatif finansal ürünler*” sunmaktadırlar (Akbaş & Duran, 2023). Ayrıca birçok İslam ülkesinde olduğu gibi tasarruflarını faizsiz enstrümanlarda değerlendirmek isteyen birey ve kurumların varlığı İslami finans sistemini ve bağlantılı olarak İslami bankacılık alanını ortaya çıkarmıştır. Türkiye’de Katılım Bankacılığı olarak adlandırılan bankacılık alanı kanuni alt yapıya da sahip olarak sağlam bir bankacılık modeli olarak faaliyetlerine devam etmektedir (Kazak & Okka, 2022a; Okka & Kazak, 2021; Kazak, 2023b).

Türkiye’deki banka sayılarının değişimi, Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Türkiye’de Yıllara Göre Banka Sayıları

	2018	2019	2020	2021	2022	2024
Mevduat Bankaları	33	34	34	32	32	33
<i>Kamu Sermayeli</i>	3	3	3	3	3	4
<i>Özel Sermayeli</i>	8	8	8	8	8	11
<i>Yabancı Sermayeli</i>	20	21	21	21	21	18
TMSF Bünyesindeki Bankalar	2	2	2	3	3	1
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	13	14	16	17	20
Katılım Bankaları	5	6	6	6	6	9
Toplam	51	53	54	57	58	63

Kaynak: TBB, 2021; TBB, 2022; BDDK, 2022a; Tırpan, 2023; (BDDK, 2023)

1.3. Bankacılık Kategorileri

1.3.1. Bireysel Bankacılık

Değişen finans dünyasında bankalar, kendilerine has işlevlerini yerine getirirken, devamlı kabuk değiştirme arayışındadırlar. Bu bağlamda *bireysel bankacılık uygulamaları*, bankaların geliştirdiği yeniliklerden biridir. Bireysel bankacılık; modern pazarlama anlayışı çerçevesinde, teknolojinin sunduğu olanaklardan yararlanarak bireylerin sürekli farklılaşan ve artan gereksinimlerini karşılama hedefindedir (Asadi, Nilashi, Husin & Yadegaridehkordi, 2017).

Bu hizmet; bireylere “*ticarî amaçlar*” haricinde tasarruflarını değerlendirme imkânı sunmanın yanı sıra, bireysel gereksinimleri ve ailevî gereksinimleri karşılamak için kaynak temin eden aracılık işlemlerini de kapsamaktadır. “Bireysel bankacılık hizmetleri” arasında “tasarruf hesapları, kredi ve finansman hizmetleri (konut kredisi, ihtiyaç kredisi, taşıt kredisi, kredi kartları), kişisel özel finansman danışmanlık, sigorta hizmetleri” gibi seçenekler yer almaktadır. *Mobil uygulamalar* ve *çevrimiçi plâtfömler*, bireylerin *finansal* muamelelerini daha çabuk ve pratik bir biçimde gerçekleştirmelerine olanak tanımaktadır.

Bireysel bankacılık; müşteri memnuniyetini arttırmakta ve bankaların rekabette öne çıkmalarını sağlamaktadır (Çağıl & Candemir, 2020). Bireysel bankacılık faaliyetleri plasman çeşitliliği ve risk dağıtımını gibi avantajları da bünyesinde bulundurmaktadır.

1.3.2. Ticari (Kurumsal) Bankacılık

Ticari bankacılık, finansal sistemde merkezi bir rol oynar ve ekonominin işleyişi için hayati önem taşır. Ticari bankalar, halktan fon toplayarak ve bunları ekonomiye yönlendirerek aracı görevi görürler. Bireylerden, şirketlerden, resmi kurumlardan ve diğer finansal kuruluşlardan, öncelikle mevduat ve öz sermaye yoluyla kaynak toplarlar. Bu fonlar daha sonra kredi vermek, yatırım yapmak ve ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlayan diğer finansal hizmetleri sunmak için kullanılır.

Ticari bankaların gelir kaynakları çok çeşitlidir. Geleneksel olarak, birincil gelir kaynakları net faiz marjı (kredilerden kazanılan faiz ile mevduatlara ödenen faiz arasındaki fark) olmuştur. Ancak zaman içinde ticari bankalar gelir akışlarını çeşitlendirmişlerdir. Örneğin, kredi dosya ücretleri ve kredi kartı yıllık ücretleri önemli gelir kaynakları haline gelmiştir. Bunlara ek olarak, ticari bankalar menkul kıymet alım satımı, sigorta hizmetleri ve finansal danışmanlık yoluyla da gelir elde etmektedir. Gelir kaynaklarındaki bu çeşitlilik, ticari bankaların finansal istikrar ve sürdürülebilirliklerini korumalarına yardımcı olmaktadır.

Son yıllarda dijital bankacılığın yükselişi ve FinTech uygulamalarının yaygınlaşması ticari bankacılık sektörünü yeniden şekillendirmiştir. Dijitalleşme, bankaların operasyonel maliyetlerini azaltmalarına, müşteri tabanlarını genişletmelerine ve daha verimli hizmetler sunmalarına olanak sağlamıştır. Dijital ödeme sistemleri, mobil bankacılık uygulamaları ve yapay zeka odaklı kredi değerlendirme modelleri, ticari bankaların iş uygulamalarını modernize etmelerini ve ek gelir elde etmelerini sağladı. Bu yenilikler yalnızca müşteri memnuniyetini

artırmakla kalmıyor, aynı zamanda bankalara giderek dijitalleşen finansal ortamda rekabet avantajı da sağlıyor.

Ticari bankalar, yalnızca finansal aracılık sağlamanın ötesinde ekonomik büyümede kritik bir rol oynamaktadır. Kredi verme, yatırım finansmanı ve ticareti destekleme gibi faaliyetler yoluyla ticari bankalar ekonomik kalkınmanın yönlendirilmesinde kilit aktörlerdir (Koçoğlu & Ersöz, 2022). Bu bankalar tarafından sunulan finansal hizmetler, küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ'ler) büyümesi, büyük şirketlerin genişlemesi ve ekonomik verimliliğin genel olarak iyileştirilmesi için gereklidir. Bu anlamda ticari bankacılık sadece sermaye sağlamakla ilgili değildir; sürdürülebilir ekonomik büyüme ve istikrarı teşvik etmekle ilgilidir.

1.3.3. Yatırım Bankacılığı

Yatırım bankaları sermaye piyasalarının etkin bir şekilde işlemesi için vazgeçilmezdir ve işletmeler veya hükümetler gibi sermaye arayanlar ile yatırım yapmak isteyen tasarruf sahipleri arasındaki boşluğu doldurarak ekonomik büyümenin desteklenmesinde hayati bir rol oynarlar. Bu kurumlar uzun ve orta vadeli kredi hizmetleri sunarak, sermaye birikimini kolaylaştırarak ve milyonlarca bireysel tasarrufu hem özel teşebbüslere hem de kamu projelerine fayda sağlayan üretken girişimlere kanalize ederek geleneksel finansal aracılığın ötesine geçerler. Uzmanlıkları, işletmelere menkul kıymet ihracının türünün, hacminin, zamanlamasının ve fiyatlandırmasının belirlenmesi de dahil olmak üzere kritik yönleri hakkında tavsiyelerde bulunmaya kadar uzanırken, aynı zamanda finansal planlama ve gelişen piyasa koşulları hakkında ileriye dönük içgörüler sağlar. Yatırım bankaları, yatırımcılar için portföy yönetimi, cazip yatırım fırsatları hakkında araştırma ve hatta getirileri en üst düzeye çıkarmak için yatırım portföylerinin doğrudan yönetimini sunan güvenilir danışmanlar olarak hizmet vermektedir. Ancak Türkiye'de yatırım bankacılığı sektörü, esas olarak ticari bankaların baskınlığı ve genişleyen rolleri nedeniyle az gelişmiştir ve bu ikisi arasındaki çizgiler bulanıklaşmıştır. Bu durum, yatırım bankalarının finansal ekosisteme getirebileceği uzmanlaşma ve verimliliği sınırlamıştır. Potansiyellerini tam olarak gerçekleştirebilmeleri için, yatırım bankalarının işlevlerini net bir şekilde tanımlayacak, büyümelerini teşvik edecek ve

sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı daha iyi destekleyebilecek daha sağlıklı ve sağlam bir sermaye piyasasını teşvik edecek düzenleyici reformlar gereklidir (Tokol, 1983).

Yatırım bankaları; “tahvil ihracı” yoluyla ya da yurt içindeki ve yurt dışındaki malî kuruluşlardan temin edilen krediler ile sanayi şirketlerinin uzun vadeli yatırımlarını finanse eden bankalardır. “Endüstri” sektörünün genişlemesine destek olurlar, plâsman projelerinin gerçekleştirilmesini sağlamakta çok ehemmiyetli bir misyon üstlenirler (Küçük, 2023).

Yatırım bankaları, endüstri şirketlerine “*finansal yönetim, piyasa koşulları, stratejik plânlama*” hususlarında kılavuzluk ederler, ekonominin dışa açılmasına katkıda bulunurlar. “Eximbank” benzeri kuruluşlar; yerel endüstriyi güçlendirerek, istihdam oluşturarak, ulusal kalkınma amaçlarına ulaşmaya direkt ya da dolaylı katkıda bulunurlar, endüstri sektörünün genişlemesine çok ehemmiyetli bir destek sunarlar (Nicoletti & Nicoletti, 2018).

1.3.4. Kalkınma Bankacılığı

Kalkınma bankaları, atıl durumdaki fonların yatırımlara yönlendirilmesine yardımcı olan araçlardır. Ekonominin büyümesine katkıda bulunurlar ve uzun periyotlu yatırımların finansmanında ehemmiyetli bir rol oynarlar. Bu kuruluşlar arasında “*İller Bankası, Türkiye İhracat Kredi Bankası, Türkiye Kalkınma Bankası*” gibi örnekler vardır (Tuğçe, 2019).

Kalkınma bankalarının temel işlevleri arasında; *endüstri sektörüne uzun vadeli malî destek sağlamak, yatırımların finansmanı amacıyla iç ve dış piyasalardan fon temin etmek, sermaye piyasasının gelişimine katkıda bulunmak* vardır. Bu işlevler; “*iktisâdi büyüme*” ve “*sürdürülebilir kalkınma*” hedeflerine ulaşmada çok kritik ehemmiyete sahiptir.

1.3.5. Merkez Bankaları

Merkez bankaları, modern ekonomilerin bel kemiğini oluşturan çok önemli kurumlardır. Birincil görevleri fiyat istikrarını sağlamak, ekonomik güveni teşvik

etmek ve sürdürülebilir büyümeyi desteklemek için para politikası uygulamaktır. Hem düzenleyici hem de dengeleyici olarak hareket eden merkez bankaları, para arzını yönetir, enflasyonu kontrol eder ve ekonomik dengeyi korumak için finansal sistemi denetler. Bu kurumlar aynı zamanda finansal kriz dönemlerinde son çare kreditorleri olarak hizmet vererek bankacılık sektörünün sorunsuz işlemlerini sağlar ve sistemik riskleri önler (Kazak, 2023d).

Türkiye'de, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) para ve maliye politikası alanında merkezi otorite konumundadır. Bir anonim şirket olarak 11 Haziran 1930 tarihinde kurulan TCMB, gelişmekte olan bir ülkenin parasal ihtiyaçlarını özerkliğini koruyarak karşılamak üzere tasarlanmıştır. Zaman içinde TCMB'nin rolü, modern ekonomik zorlukların karmaşıklığını ele alacak şekilde genişlemiştir. TCMB'nin başlıca sorumlulukları arasında “fiyat istikrarını sağlamak”, “finansal sistem içindeki nakit akışını düzenlemek”, “finansal sistemde istikrarı sağlamak” ve “banknot basmak” yer almaktadır (Büyükaşahin, 2018). Ulusal para birimini basma yetkisine sahip tek kurum olan TCMB'nin münhasır para basma hakkı, Türkiye'nin finansal egemenliğindeki kritik rolünün altını çizmektedir.

TCMB'nin en önemli işlevlerinden biri, ekonomik dayanıklılığı sağlamak için gerekli olan Türkiye'nin döviz ve altın rezervlerini yönetmesidir. Bu rezervler, finansal şoklara karşı tampon görevi görerek, yerel veya küresel piyasalardaki dalgalanma dönemlerinde ülkeye likidite sağlamaktadır. TCMB ayrıca hükümetle koordinasyon içinde döviz kuru rejimini belirler ve döviz likiditesini kontrol altında tutarak ülkenin ekonomik çıkarlarını korumaya çalışır. Bu rol, para birimi dalgalanmalarının ve dış şokların yerel istikrar üzerinde derin etkilere sahip olabileceği, birbirine bağlı küresel ekonomide özellikle hayati önem taşımaktadır (Akbaş, 2023).

TCMB ayrıca daha geniş ekonomik hedeflerine ulaşmak için bir dizi para politikası aracı kullanmaktadır. Bunlar arasında “enflasyonu kontrol altına almak”, “işsizliği azaltmak” ve “ekonomik büyümeyi desteklemek” yer almaktadır. TCMB, faiz oranlarını ayarlamak, açık piyasa işlemleri yapmak ve zorunlu karşılıkları yönetmek gibi mekanizmalar aracılığıyla ekonomik faaliyeti bu hedeflerle uyumlu olacak şekilde etkilemektedir. Fiyat istikrarı, sürdürülebilir büyüme ve ekonomik

güvenin temelini oluşturduğundan TCMB'nin en önemli önceliği olmaya devam etmektedir.

TCMB'nin faaliyetlerini yönlendiren ilkeler de aynı derecede önemlidir: “hesap verebilirlik”, ‘şeffaflık’ ve ‘bağımsızlık’. Bu ilkeler, kuruma olan güvenin tesis edilmesi ve para politikası kararlarının siyasi baskılardan ziyade ekonomik gerçeklere dayanması açısından vazgeçilmezdir. Özellikle bağımsızlık, TCMB'nin enflasyonu kontrol etmek için para politikasını sıkılaştırmak gibi gerekli ancak bazen popüler olmayan önlemleri dış müdahale olmaksızın alabilmesini sağlar. TCMB'nin rolü teknik para yönetiminin ötesinde ekonominin genelini etkilemeye kadar uzanmaktadır. Örneğin, küresel piyasalardaki gelişmeleri izlemekte, jeopolitik gerginlikler veya küresel finansal krizler gibi dış faktörlerin yarattığı riskleri değerlendirmekte ve yurt içi politikaları buna göre ayarlamaktadır. Döviz rezervlerinin aktif yönetimi sadece ulusal para birimine istikrar kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda yatırımcı güvenini artırarak yabancı yatırımları çeker ve ekonomik büyümeyi destekler.

Özetle, TCMB Türkiye ekonomisinde çok yönlü ve vazgeçilmez bir rol oynamaktadır. Finansal ve fiyat istikrarını koruyarak, döviz rezervlerini yöneterek ve ekonomi politikasını bağımsızlık ve hesap verebilirlik çerçevesinde yönlendirerek, ekonomik dayanıklılığın temel taşı olarak hareket etmektedir. Çabaları yalnızca finansal sistemin günlük işleyişini desteklemekle kalmayıp aynı zamanda uzun vadeli, sürdürülebilir büyümeye katkıda bulunarak Türkiye'nin ekonomik kalkınmasında ve küresel finansal entegrasyonda kilit bir oyuncu haline getirmektedir (Balkan ve Aydın, 2021).

1.3.6. Katılım Bankacılığı

“Katılım bankaları”; faiz uygulamalarını reddeden, “*faizsiz bankacılık*” prensipleri çerçevesinde faaliyet gösteren kuruluşlardır. İslam ekonomi sisteminin alt sistemlerinden olan İslami bankacılık faaliyetleri Türkiye’de “katılım bankacılığı” şeklinde isimlendirilmiştir. Türkiye’de 1983 yılında Özel Finans Kurumları olarak hayata geçirilen İslami bankacılık 2005 yılında gerçekleştirilen mevzuat değişikliği ile Katılım Bankası adını almıştır. Katılım Bankaları; faaliyetlerini yine aynı tarihten

itibaren Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu denetiminde sürdürmektedir. “Faiz” konusunda duyarlı tasarruf sahiplerinin birikimlerini toplamak ve toplanan fonları ekonomiye kazandırmak katılım bankacılığının en önemli fonksiyonudur. Katılım bankacılığı, kâr-zarar ve risk paylaşımına dayanan bir finansman modeli olup, temelinde nakdi kredi kullandırma gibi kullanım amacı belirsiz olabilen bir fon transferi değil, mutlaka ekonomik aktiviteyi destekleyen bir amacı bünyesinde barındırmaktadır.

“Katılım bankacılığı”, günümüzde önemli bir hacme ulaşmış olmakla birlikte toplam bankacılık hacmi içerisinde istenilen büyüklüğe henüz ulaşamamıştır. Katılım bankaları; topladıkları ve edindikleri fonları, “faizsiz finansman” kurallarına uygun şekilde doğrudan reel ekonomide kullanılmaktadırlar. Süreç içinde elde edilen “*kâr veya zarar*”, tasarruf sahipleri ile paylaşılmaktadır. *Katılım bankaları*; *üretim, yatırım, istihdam, ihracat* gibi faaliyetlerin finansmanında önemli rol oynamaktadırlar. Sosyal sorumluluk projelerine destek vererek, toplumsal kalkınmaya da katkıda bulunurlar (Danacı & Çetintaş, 2020). Katılım bankaları da konvansiyonel bankalar gibi finans alanının önemli bir aktörü olarak ekonomik büyüme ve kalkınma sürecine önemli katkılar sunmaktadırlar (Kazak, 2022; Kazak & Okka, 2022b; Kazak vd., 2023, 2024). Böylelikle, *katılım bankaları*, yalnızca finansal hizmetler sunmak ile kalmayıp, aynı zamanda sürdürülebilir bir ekonomik büyümeye de doğrudan katkıda bulunan ehemmiyetli aktörler durumuna gelmektedirler.

1.4. Geleneksel (Konvansiyonel) Bankacılık ve Amaçları

Bankacılık sektörü, kredi tahsisi, kaynakların harekete geçirilmesi ve risk yönetimi gibi temel hizmetleri sağlayarak finansal istikrarı ve ekonomik büyümeyi kolaylaştıran modern ekonomilerin bel kemiği olarak hizmet vermektedir. Bu sektör içerisinde, mevduat bankacılığı olarak da bilinen geleneksel bankacılık, bankacılığın en eski ve en köklü biçimini temsil etmektedir. Bu kurumlar, tasarruf sahipleri ile borçlular arasında aracı görevi görerek ekonomi içinde etkin fon akışını sağlar ve finansal sistemlerin gelişimine katkıda bulunur.

Geleneksel bankalar, bireylerden ve kuruluşlardan tasarruf toplayan ve bu fonları işletmeler ve tüketiciler için krediye dönüştüren finansal kurumlardır. Birincil rolleri, mevduat, kredi verme ve işlem işleme dahil olmak üzere çeşitli hizmetler sunarken kaynak tahsisini sağlamaktır. İslami bankacılık gibi alternatif bankacılık modellerinin aksine, konvansiyonel bankalar faize dayalı bir sistemle çalışır ve faaliyetleri aracılığıyla karlılığı maksimize etmeye odaklanır (Doğan, 2013).

Konvansiyonel bankaların işlevleri, finansal piyasaların doğasında var olan risk ve belirsizliklere göre şekillenmektedir. Fon transferi ve aracılık alanındaki uzmanlıkları, sermaye piyasasının gelişiminin desteklenmesinde ve finansal sistemde likiditenin sağlanmasında hayati bir rol oynamalarına olanak tanımaktadır. Temel faaliyetleri arasında “vadesiz mevduatların” ve “vadeli mevduatların” yönetilmesi ve ekonominin çeşitli sektörlerine kredi verilmesi yer almaktadır (Er, 2023).

Mevduat bankaları olarak da adlandırılan geleneksel bankalar üç ana alanda hizmet vermektedir: kurumsal bankacılık, özel bankacılık ve bireysel bankacılık. Kurumsal bankacılık, krediler, kredi olanakları ve yapılandırılmış finansman dahil olmak üzere işletmelerin finansal ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanır. Özel bankacılık, kişiselleştirilmiş finansal çözümler sunarak yüksek net değere sahip bireylere hitap eder. Perakende bankacılık ise hesap yönetimi, para transferleri ve tüketici kredileri gibi günlük bankacılık hizmetleri sunarak halka hizmet eder (Doğan, 2013).

Bu temel faaliyetlere ek olarak, geleneksel bankalar para transferleri, kredi kartı ihracı ve menkul kıymet alım satımı gibi çok sayıda finansal hizmeti kolaylaştırmaktadır. Bu hizmetleri sunarak sadece müşterilerinin işlem ihtiyaçlarını karşılamakla kalmaz, aynı zamanda finansal sistemin genel verimliliğine ve istikrarına da katkıda bulunurlar. Tasarrufları ticari ölçekte toplama ve üretken yatırımlara dönüştürme yetenekleri, onları ekonomik faaliyet ve büyümeyi teşvik etmek için kritik hale getirmektedir (Büyükhahin, 2018).

Sonuç olarak, konvansiyonel bankalar, finansal piyasaların sorunsuz işlemlerini sağlayan ve ekonomik ilerlemeye önemli ölçüde katkıda bulunan bankacılık sektörünün temel taşıdır. Mevduat toplama, kredi verme ve finansal işlemler de dahil

olmak üzere çeşitli hizmetleri aracılığıyla, kaynak seferberliğini kolaylaştırma, likiditeyi koruma ve sermaye piyasasını destekleme gibi temel amaçlarını yerine getirirler. Yerleşik rolleri ve geniş hizmet kapsamaları, onları hem bireysel hem de ulusal ekonomik kalkınmanın temel itici güçleri olarak konumlandırmaktadır.

1.5. Katılım Bankacılığı Sistemi ve Katılım Bankalarının Amaçları

“*Katılım bankacılığı*”; “İslâmî finans prensipleri” çerçevesinde faaliyet gösteren, bu kapsamda faizsiz bankacılık hizmeti sunan bir bankacılık kategorisidir. *Katılım bankaları*, İslâm dininin yasakladığı *faiz* uygulamalarını kullanmamaktalar, faaliyetlerini *faizsizlik* ilkesi çerçevesinde yürütmektedirler. Katılım bankacılığı modelinde “kâr-zarar paylaşımı” ile “risk paylaşımı” ön plândadır (Akbaş & Duran, 2023).

Türkiye’de bankacılık sektöründe *yatırım* ve *mevduat* bankalarının ardından *katılım* bankaları da önemli bir konumda yer almaktadırlar. Katılım bankalarında tasarruf sahipleri, kâra ve zarara ortak olmaktadır. “Katılım bankaları”, faize duyarlı kesimden toplanan ve uluslararası piyasalardan elde edilen fonları *faizsiz finansman* ilkesi doğrultusunda “reel ekonomi” için kullanılmaktadır. Katılım bankalarının temel işlevi; “üretim, yatırım, istihdam, ihracat” gibi reel ekonomi alanlarına fon sağlamaktır (Erden & Topal, 2021).

Katılım bankaları “Kâra ve zarara katılma ilkesi” doğrultusunda tasarrufları kabul etmekte ve hesap sahiplerine sabit bir kazanç garantisi vermemektedirler. Finansman ihtiyacı duyan bireylere ya da kuruluşlara peşin kredi vermek yerine, gereksinim duyulan malın peşin satın alınarak vadeli biçimde müşteriye satılması söz konusudur. Ayrıca, katılım bankaları, proje bazında “*iş ortaklıkları*” kurarak faaliyetlerini sürdürmektedirler (Ghafari, 2022). Katılım bankaları topladıkları fonları “faizsiz ilkeler” doğrultusunda reel sektöre aktararak, olası kârı ya da zararı müşterileri ile belirli oranlarda paylaşmaktadırlar. Bu durum, “faizsizlik” ilkesi çerçevesinde kâr-zarar ortaklığını ifade eder. Katılım bankacılığı; reel ekonomiyi finanse etmeyi amaçlayarak, ülke ekonomisine doğrudan katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

İslâm inancında nema yasaklanmış, haram kılınmıştır. Faiz hassasiyetine sahip olan kişilerin “konvansiyonel” bankaları tercih etmemeleri, ekonomide atıl fon birikimine neden olmaktadır (Efe, 2021). Çoğu zaman bu fonlar yastık altı diye tabir edilen ve çoğu zaman altın, döviz gibi yatırım alternatiflerine yönelmekte ve bu fonlar ekonomiye sunulmamaktadır. İşte bu durumda “*Katılım bankaları*” önemli bir görev üstlenmekte, tasarruf sahiplerinin ekonomik işleyişe iştirak etmelerine olanak sağlamaktadır. Buna göre “*Katılım bankacılığı*”; “*faiz hassasiyeti*” olanlara, dinî inançları ile çelişmeyen kazanç elde etme olanağı sağlayan bir bankacılık kategorisidir (Nur, 2016).

Katılım Bankalarının Misyonları (Ghafari, 2022) şu şekilde sınıflandırılabilir:

- ✓ Toplumsal adaletin sağlanması,
- ✓ Paranın değerinin ve dengesinin sağlanması,
- ✓ Ekonomik büyüme için çalışma ve yatırım yapılması,
- ✓ Kamu konsorsiyumunun ve iyi niyetin benimsenmesi,
- ✓ Hakka ve adalete dayalı bir bankacılık ve kredi sistemi kurulması,
- ✓ Ülke ekonomisinin büyümesi için paranın doğru dolaşımının düzenlenmesi,
- ✓ Ülke ekonomisinin büyümesi için kredinin doğru dolaşımının düzenlenmesi.

1.6. Konvansiyonel Bankacılık ve Katılım Bankacılığı Arasındaki Benzerlikler

“Konvansiyonel bankalar” ve “katılım bankaları”, devlet karşısında benzer düzeyde sorumluluğa sahiplerdir. Bu durum; bazı alanlarda ortak kurallara ve ortak standartlara tâbi olmalarından kaynaklanmaktadır (Eken & Öztürk, 2019). Özellikle Türkiye gibi tek bir bankacılık kanunu şemsiyesi altında birleştirilmesi yapı itibarıyla birbirlerine yakın sistemler olduğu izlenimi vermektedir ki doğrudur benzer sistemlere sahiptirler.

Konvansiyonel bankaların *katılım* bankalarıyla benzer biçimde sundukları hizmetler arasında şunlar yer almaktadır (Doğan, 2013): “*Kurumsal ve bireysel fon*

ihtiyaçlarının karşılanması”, "Enformasyon sağlama hizmetleri", "emanet hizmetleri", "nakit akışına aracılık hizmetleri".

Konvansiyonel bankalar ve katılım bankaları, tasarrufların değerlendirilmesi amacı ile müşteri ihtiyaç ve isteklerini karşılamaya destek olmakta, finansman gereksinimi duyanların ihtiyaçlarını karşılamak için türlü çözümler sunmakta, bireysel ve ticarî ihtiyaçların pratikleştirilmesi için öneriler geliştirmektedirler (Kahraman, 2020).

Konvansiyonel bankalar ve katılım bankaları, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun denetimine ve gözetimine tâbidirler. Bu doğrultuda katılım bankaları, yatırım bankaları, kalkınma bankaları ve mevduat bankaları, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun toplantılarına “gözlemci” olarak “temsilci” göndermektedirler (Sarı, 2021).

1.7. Konvansiyonel Bankacılık ve Katılım Bankacılığı Arasındaki Farklılıklar

Katılım bankalarının konvansiyonel bankalardan en belirgin şekilde ayrıldığı nokta, fon toplama ve kullandırma yöntemleridir. Katılım bankaları, bu süreçlerde faiz yerine "kâr ve zarar ortaklığı" ve/veya ticari mal-alım satım ilkelerini benimsemektedirler. (Ayrıçay, Ada & Kaya, 2016). Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri iki temel başlıkta sınıflandırılmaktadır: Ortaklığa dayalı finansal enstrümanlar ve ticarete (alım-satım) dayalı enstrümanlar (Okka & Kazak, 2021; Kazak & Okka, 2022a). Gerçekleştirilen işlemler; “helâl ve haram” kıstaslarına uygunluk açısından denetlenir. *Katılım bankaları*, faaliyetlerini Kuran'a uygun şekilde gerçekleştirmek amacı ile danışma heyetleri bulundurmaktadırlar. “Konvansiyonel” bankalarda ise bu tür bir uygunluk önemli bir kıstas değildir (Ayrıçay, Ada & Kaya, 2016).

“Kâr payı”, faizden üç yönden farklılaşmaktadır: “Paranın zaman değeri, reele karşı nominal oranlar, fahiş faiz.” "*Paranın zaman değeri*" ile alâkalı klâsik görüşe göre; tüketim ile tasarruf arasındaki bedelin marjinal oranı, reel nema oranını vermektedir. "*Hizmet ya da mal*" satışı söz konusu ve peşin satış fiyatına vadeden

kaynaklanan gelir eklenmiş ise, buna itiraz söz konusu değildir. Çünkü bu, faizsiz sistemde *murabaha* olarak adlandırılmaktadır. İtiraz edilen husus; paranın, *para* ile değiştirilmesi ve ilâve miktar istenmesidir. Reele karşı nominal oranlarla alâkalı olarak gelecek, belirsizliklerle doludur, oysa faiz miktarı önceden belirlenmektedir. Yine para kendi başına bir değer kazanabilme vasfına sahip değildir. Para mutlaka bir mal veya ekonomik değer ifade eden bir varlıkla birlikte para kazanabilme vasfını kazanır. Para ve para türevlerinin mübadelesi ki bunlara sarf akdi kapsamındaki işlemler diyoruz mutlaka eşit ve peşin olma zorunluluğu kapsamındadır (Okka & Kazak, 2021; Kazak & Okka, 2022a). *Fahiş faiz* ile alâkalı olarak *kredi kullandıran*, *reel oran* ve *nominal oran* arasındaki tutarın riskini üstlenmektedir. Nominal oran, faiz içermeyen maliyetlerle bankanın pazarlık gücünün belirlendiği zamlı miktarı kapsamaktadır (Özgür, 2007).

Faizde sermaye sahibi, vade sonunda anaparası ile beraber ne kadar faiz (*nema*) edeceğini bilir. Faiz ile kâr arasındaki en önemli farklardan biri, faizin “*doğmamış ve ortada olmayan bir kazancın paylaşımı*”; kârın “*doğmuş, varlığı kesin biçimde ortaya çıkmış ve miktarı tam olarak bilinen hâsılanın paylaşımı*” olmasıdır. “Kâr-zarar ortaklığı” ile sermayesini bankaya veren kişi; bilfiil üretim faaliyetlerine katılmasa da, psikolojik manada üretim faaliyetlerinin içerisindeydir. Karşılaşacakları netice ortaktır. Kişi “kâr” hâlinde kâra ortak olacağı gibi “zarar” hâlinde de zarara ortak olacaktır.

Konvansiyonel bankalarda hâkim olan faiz (*nema*) ilkesi, paradan para kazanma anlamına gelir. “Para”, konvansiyonel bankalarda ticaretin temel unsurudur. Katılım bankalarında ise ticaretin temel unsuru mal veya bir varlıktır. Mal; üretimin desteklenmesi, iktisâdi sisteme yarar sağlamak için önemli bir unsurdur. Katılım bankaları, faiz riski taşımadıkları için kriz dönemlerinden daha az etkilenmektedirler. Katılım bankalarında *kâr payı* belirli bir oranda dağıtılır. Konvansiyonel bankalarda mevduat sahibine kesin ödenecek bir “*nema*” söz konusudur (Nakiboğlu & Levent, 2018).

Faiz, verimsiz bir beklemenin neticesidir. Ödünç verenin üretken bir uğraşısının olmaması, ekonomide girişimci faktörünün eksilmesine yol açmaktadır. Kârda, bütün süreç boyunca canlılığını koruyan güdülenme hâli söz konusudur.

Katılım bankaları, kârlarını fazlalaştırmak amacı ile yeni ürünlerin ortaya çıkmasını sağlayabilirler. “Faiz” her durumda stabil, risksiz, sermayenin getirdiği bir gelir iken; “kâr” üretkenliğin neticesi, her durumda değişken ve sermayenin yeni bir “*emek ilâvesi* veya *risk unsuru*” ile beraber getirdiği bir kazanımdır.

Katılım bankalarında kaynak maliyeti, umumiyetle düşük ve istikrarlı bir yapıdadır. Finansman süreçlerinde “katılım bankaları” müşteriye doğrudan para vermezler, müşterinin gereksinim duyduğu malın bedelini satıcıya öderler. Katılım bankalarında “finansman hizmetleri” için belirli bir malın varlığı veya belirli bir hizmetin varlığı zorunludur. Konvansiyonel bankalarda ise böyle bir mecburiyet söz konusu değildir. Nitekim müşteriye para verilebilmektedir (Tekin, 2020).

Katılım bankalarında *kaynak bulma* ve *kaynak değerlendirme* konusundaki esneklik çok kısıtlıdır. Katılım bankaları; topladıkları ve edindikleri fonları faizsiz yöntemler ile reel ekonomiye kazandırmaktadırlar. Konvansiyonel bankalar; topladıkları fonları farklı ve faiz içeren alanlarda değerlendirebilme olanağına sahiptirler (Nur, 2016).

Katılım bankacılığında "para" ticarî bir ürün olarak değerlendirilmemektedir. Hesap sahipleri, riski işlem öncesinde kabul ederler. Konvansiyonel bankacılıkta güven “teminat” ile sağlanmaktadır. Konvansiyonel bankacılıkta *kredi ile alâkah maliyetler* değişebilmekte, bu da sonradan ödemelerde “belirsizlik” yaratabilmektedir (Okan, 2021).

Katılım bankaları ve konvansiyonel bankalarda orta ve *uzun vadeli yatırım projeleri* finanse edilmektedir. Konvansiyonel bankacılıkta nakit kredi verme imkanı olduğu için çoğunlukla “kısa vadeli ticarî krediler” sunulmaktadır. Katılım bankaları tarafından kullanılan kredilerdeki esas, “sağlanan finansmanın projeye yönelik olması” şeklindedir. "Konvansiyonel bankalar" ise, kredi için teminat talep ederler. Katılım bankalarının *makro ekonomi* üzerindeki tesirleri; her bir işlemin, vergi gelirlerini arttırması açısından ehemmiyetlidir. Bu, kayıt dışı ekonominin önlenmesine direkt ya da dolaylı katkı sağlar. Konvansiyonel bankalarda ise “*işlem takibi*” yani kredinin ekonomik faydasının takibi çok zordur (Bilcan & Alacahan, 2024).

Katılım bankalarında sağlanan fonlar, doğrudan reel ekonomiye entegre edilir ve bu durum, istihdam kapasitesini arttırır. Katılım bankalarının *reel ekonomi* üzerindeki etkileri, “kâra ve zarara katılma” ilkesine dayanmaktadır. Katılım bankacılığında “fon sahipleri” ile “banka” arasında “*emek-sermaye ortaklığı*” vardır. Katılım bankacılığında para yatırımları açısından ortaklıktan dolayı *risk olasılığı* elbet mevcuttur. Konvansiyonel bankalarda; belirlenen faiz oranlarıyla fon toplanmakta ve bu fonlar “kredi” olarak kullanılmaktadır. Burada mevduat sahipleri kesin bir faiz getirisi elde edeceklerinden risk, yalnızca bankaya aittir (Efe, 2021).

Katılım bankacılığında hâsıla dağılımında hukuksal bir sınırlama bulunmamaktadır. Konvansiyonel bankalardaki mevduat faizlerinde bazı sınırlamalar söz konusudur. “*Katılım bankacılığı*”, İslâmi kaideler temelinde faaliyet yürütmektedir. “*Konvansiyonel bankacılık*” ise, *kapitalist iktisat sistemi* temelinde faaliyet yürütmektedir (Demirdöğen, 2020). Katılım bankaları, *finansal unsurlar* bakımından bazı dezavantajlı durumlara sahiptirler. Örneğin; katılım bankalarında *tahvil ihracı* mümkün değildir. Çünkü tahvil, genelde nema içeren bir yatırım aracıdır. Yine zamanında ödenmeyen krediler için cezai faiz uygulanamaz. Bir ceza uygulansa bile enflasyon farkının üstü haram gelirler kapsamında değerlendirilir ve banka kazançlarından çıkarılır. Yine benzer şekilde merkez bankası zorunlu karşılıkları karşılığında ödenen faizler gelir kaydedilemez (Okka & Kazak, 2021). Konvansiyonel bankalarda ise, finansal çeşitlilik geniş olduğundan, “kâr elde etme potansiyeli” taşıyan her finansal araç kullanılabilir (Ahmad & Al Mamun, 2020).

İKİNCİ BÖLÜM

DİJİTALLEŞME, FİNTECH, BANKACILIK

SEKTÖRÜNDE DİJİTAL UYGULAMALAR VE FİNANSAL

TEKNOLOJİLER

2.1. Dijitalleşme, Dijital Bankacılık

2.1.1. “Dijitalleşme” Kavramı

Dijitalleşme, dataların sayısal formata dönüştürülerek ekranlar üzerinden elektronik olarak gösterilmesini ifade etmektedir. “Sayısallaştırma”, elektronik sistemlere hızlı erişimi mümkün duruma getirmektedir. Dijitalleşme; kurumlarda bilginin ve teknolojinin bir araya getirilerek, türlü deneyimlerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Kurumlar; yeni iş modelleri geliştirmekteler, ürünlerinde ve hizmetlerinde varyasyonlar yapmaktadırlar ve kaynaklarını teknoloji ile ahenkli hâle getirmektedirler. “Dijitalleşme”, teknolojik gelişmeler neticesinde ortaya çıkan elektronik altyapıları kapsayan bir terimdir (Yıldırım & Yıldırım, 2022).

İnternetin yaygınlaşması; ticarete ve iş yaşamında bütünleşik oluşuma yol açmıştır. Sözcülemi, bankalar; dijital ve teknolojik değişim ile birlikte hizmet sunumlarını elektronik kanallara doğru kaydırmışlardır. “Teknolojideki ilerlemeler”, organizasyonların *daha etkili ve getirimli hizmetler* sunma amacına yönelmelerine neden olmuştur. Kurumlar, dönüşüme uyum sağlayabilmek için yeni iş modelleri geliştirmişlerdir (Ahmad & Al Mamun, 2020).

2.1.2. Dijitalleşmenin Önemi

“Dijitalleşme”, bir bilginin analog formdan dijital formata dönüştürülmesi sürecidir. “Dijitalleşme”, iş dünyasında süreçlerin daha hızlı, pratik ve tesirli bir biçimde yürütülmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Dijitalleşme; elektronik plâformlarda modern imkânlar sunmakta ve tüketicilerin yaşam kalitelerini arttırmaktadır (Küçük, 2023).

"Dijitalleşme", herkesin hayatını köklü şekilde dönüştüren bir süreçtir. Teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte; "dijitalleşme" yalnızca bir trend değil, aynı zamanda ekonomik, toplumsal ve kültürel açılardan yaşamsal bir gereklilik durumuna gelmiştir.

Öncelikle *dijitalleşme*, şirketlerde verimliliği arttırmaktadır. "*Otomasyon sistemleri, done analitiği ve dijital pazarlama stratejileri*"; şirketlerde kaynakların daha etkin biçimde kullanılmasına fırsat tanımaktadır. Bu; rekabet gücünü arttırmakta, maliyetleri düşürmekte, müşteri memnuniyetini arttırmaktadır (Güler, 2022).

Dijitalleşme; sosyal katılımı ve iletişimi kolaylaştırmaktadır. "Sosyal medya platformları"; kişilerin, düşüncelerini ifade etmelerine, topluluklarla etkileşime girmelerine olanak sağlar. Bu, demokratik süreçlerin güçlenmesine katkıda bulunur. Eğitim alanında da dijitalleşmenin etkisi büyüktür. "Online eğitim platformları" ve "dijital referanslar", eğitim fırsatlarına erişimi pratikleştirir. "*Dijitalleşmenin önemini kavramak ve dijitalleşmeye adapte olmak*", gelecekteki muvaffakiyetin anahtarıdır (Bilcan & Alacahan, 2024).

2.1.3. Dijital Bankacılık

Dijital bankacılık, bankaların "internet" ve "mobil" üzerinden sundukları elektronik hizmetleri ifade eden bir konsepttir. Dijital bankacılıkta temel hedef; hizmetleri *elektronik kanallar* aracılığıyla sunmak, bu yapıyı "müşteri" ile "çalışan" arasında erişim sağlayacak biçimde entegre etmektir. *Dijital bankalar*, günlük birçok işlem gerçekleştirerek müşterilere finansal hizmet sunabilme konusunda önemli rol oynamaktadırlar (Aksüt & Bakkal, 2011).

Dijital bankacılıkta işlem süreçleri boyunca "müşteri kimlik bilgileri, gizlilik, işlem ayrıntıları, müşteri davranışları" hakkında kapsamlı veriler elde edilmektedir. Bu bankalar, veri işleme teknolojisindeki gelişimleri "büyük veri madenciliği" yoluyla yönetmektedirler. Bu sayede, bankalar, işlem kayıtlarını tutarak "yapay zekâ algoritmaları" ile verileri analiz edebilmekte, müşterilerin sosyal ve ekonomik davranışları hakkında değerlendirmelerde bulunabilmektedirler (Güney, 2023).

“Büyük veri madenciliği” sayesinde bankalar, topladıkları ve analiz ettikleri veriler ile geniş müşteri kitlelerine erişim sağlamaktadırlar. Bu sayede, "*bireyselleştirilmiş hizmet*" sunma kapasitesi artmaktadır. Büyük veri madenciliği; bankaların “müşteri” etkileşimlerini arttırarak, yüksek kullanıcı deneyimi elde etmelerine yardımcı olmaktadır (Tekin, 2020).

Teknolojik gelişmeler, bilgiye erişim biçiminde devrim yaratarak bilgiyi daha hızlı ve daha uygun maliyetli hale getirmiştir. İnternet tabanlı teknolojilerin yaygınlaşmasıyla birlikte çevrimiçi kullanıcı sayısı artmış ve dijital ortamlarda toplanan veriler eyleme geçirilebilir bilgi ve enformasyona dönüştürülmüştür. Bu değişim, bankaları dijitalleşme yoluyla altyapı sistemlerini modernize etmeye zorlamış, müşterilere zaman ve mekandan bağımsız olarak anlık ve minimum hatayla finansal hizmetler sunmalarını sağlamıştır. Dijital bankacılık olarak bilinen bu dönüştürücü süreç, bankaların çalışma ve müşterileriyle etkileşim biçimlerini yeniden tanımlamıştır (Ulusoy & Demirel, 2022).

Yoğun rekabet ve kırılganlıkla karakterize edilen bankacılık sektörü, dijital bankacılığın yükselişiyle birlikte önemli değişikliklere tanık olmuştur. Teknoloji, müşteri davranışlarını ve beklentilerini yeniden şekillendirmiş, bankaları değişen talepleri karşılamak ve müşteri kaybını önlemek için ürünlerini, hizmetlerini ve süreçlerini sürekli olarak uyarlamaya zorlamıştır. Artan rekabet, sektörde üretkenliği ve verimliliği artırarak bankaları daha hızlı, daha güvenli ve yenilikçi çözümler sunmaya odaklanmaya sevk etti. “Şubeleşme” gibi geleneksel yöntemler giderek yerini modern, dijital yaklaşımlara bırakıyor. Sık kullanılan ve rutin işlemler dijital kanallara taşındıkça, bankalar hızla değişen bir ortamda rekabetçi kalabilmek için dijital süreçlerini geliştirmeye öncelik veriyor. Bu dinamik, yalnızca bireysel kurumlara fayda sağlamakla kalmayıp aynı zamanda bankacılık sektörünün ve genel olarak ekonominin genel gelişimine ve verimliliğine de katkıda bulunmaktadır (Çakar, 2023; Dünya Bankası, 2017; Daver, 2021; Bilcan ve Alacahan, 2024).

2.1.3.1. Dijital Bankacılığın Misyonları

Dijital bankacılığın asıl hedefi; bankalarda organizasyon altyapısını dijitalleştirerek, teknolojik dönüşmelere uyumu mümkün kılmaktır. *Dijital bankalar*, teknolojik gelişmelere hazırlıklı olmayı, müşteri hoşnutluğunu arttırmayı, ürünlerini ve hizmetlerini bu değişimler ile geliştirmeyi amaçlamaktadırlar. Globalleşen finansal ortamlarda değişimler anlık olarak gerçekleşmektedir. “*Rekabet*”, bankalara hizmetlerini ve ürünlerini daha modern, güvenilir, süratli ve müşteri odaklı bir biçimde sunma mecburiyeti getirmektedir (Güler, 2022).

Geleneksel bankalar; dijital hizmet kanallarına geçiş yaparak, piyasalardaki konumlarını korumayı, “sürdürülebilir iş modelleri” geliştirmeyi amaçlamaktadırlar. Dijital bankalar, daha kusursuz bir kullanıcı deneyimi sağlamak için *mobil, internet, sosyal medya* gibi hizmet dağıtım kanallarını çeşitlendirmektedirler (Daver, 2021).

“*Dijital stratejiler*” doğrultusunda daha etkili, gelişmiş ve kullanıcı dostu hizmetler sunmayı hedefleyen “dijital bankalar”; finansal hizmetlerde rekabet avantajlarını arttırarak, müşteri gereksinimlerine daha etkin bir biçimde cevap verme olanağı bulmaktadırlar. Transformasyon; bankacılık sektörünü daha etkin ve erişilebilir duruma getirmekte, finansal hizmetlere ulaşımı pratikleştirmektedir (Güney, 2023).

“Dijital bankacılık hizmet kanalları” aracılığıyla bankalar, finansal hizmetleri dijital ortamda süratli ve anlık bir biçimde sunabilmektedirler. Bilgi teknolojilerindeki gelişmeler; bankalara “24 saat erişim”, “yanlılık oranı düşürme” ve “süratli hizmet sağlama” yeteneği kazandırmaktadır. *Dijitalleşme* sayesinde dijital bankalar; müşteri odaklı finansal hizmetler ve avantajlar sunabilme olanağı bulmaktadırlar (Sezal, 2021).

Enformasyon ve iletişim teknolojilerindeki ilerleme; geleneksel bankacılığın sunduğu mali hizmetleri çevrimiçi platformlar üzerinden dijital hâle getirerek, bankacılıkta önemli bir dönüşüm başlatmıştır. Transformasyona entegre olan dijital bankalar; elektronik hizmet sağlayıcılarının yanı sıra, *internet bankacılığı*

ve *mobil bankacılık* uygulamalarıyla hizmetlerini çeşitlendirmektedirler (Tekin, 2020).

Dijital Bankacılığın Müşterilere Sunduğu Avantajlar şu şekilde sınıflandırılabilir (Bayrakdaroğlu, 2012):

- ✓ *Zaman Avantajı*: Dijital bankalar; müşterilerine 7/24 hizmet sunarak, muameleleri anlık olarak gerçekleştirme olanağı tanır. Bu, “zaman tasarrufu” sağlar.
- ✓ *Mekân Avantajı*: Dijital bankalar; müşterilere herhangi bir şehirden, ülkeden veya coğrafyadan işlemlerini gerçekleştirme olanağı sağlarlar.
- ✓ *Düşük Maliyet Avantajı*: Dijital bankacılığa ilişkin uygulamalar; bankaların “ofis” ve “işgücü” giderlerini azaltarak *maliyet avantajı* sağlar. Bu, bankacılık hizmetlerinin daha uygun maliyetler ile sunulabilmesine olanak tanır.
- ✓ *Geliştirilmiş Hizmet ve Ürün Çeşitliliği*: "Teknolojik gelişmeler" ile birlikte dijital bankalar, işlemlerini online olarak sunabilmektedirler. “Akıllı bankacılık, kişisel asistanlık, biyometrik tanıma” gibi yeniliklerle müşterilere kişiselleştirilmiş hizmetler sunulmaktadır.
- ✓ *Kontrol ve Güvenlik Avantajı*: Dijital bankacılık; kullanıcıların, hesapları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmalarını sağlar. Kullanıcılar; güvenlik ile bağlantılı risklerini en aza indirgeyerek, bankacılık muamelelerini güvenli bir biçimde gerçekleştirebilirler.

Yine Dijital Bankacılığın Bankalara Sağladığı Avantajlar şu şekilde sınıflandırılabilir (Tırpan, 2023):

- ✓ *Maliyet Avantajı*: *Ofis, şube* merkezli operasyonların azalması, bankalara "*maliyet avantajı*" sağlar.
- ✓ *Hata Oranının Düşmesi*: Dijital işlemlerde *hata oranı* belirgin biçimde azalır. Bu, muamelelerin daha güvenilir duruma gelmesini sağlar.

- ✓ *Hızlı İşlem Süreçleri*: Hızlı işlem süreçleri sayesinde “takipteki başarısız krediler” kademeli biçimde azalır.
- ✓ *Rekabet Gücü*: Dijital bankacılık, sunduğu hızlı ve güvenli hizmetlerle bankaların seçkinliklerini arttırır ve rekabet edebilme yetkinliklerini kuvvetlendirir.

Özetle *dijital bankacılık*; hem müşterilere hem bankalara önemli avantajlar sunarak, finansal hizmetlerin daha erişilebilir ve getirimli duruma gelmesine katkıda bulunmaktadır.

2.1.4. Bankacılıkta Dijitalleşme Süreci ve Dijital Uygulamalar

"Dijitalleşme", bankacılık hizmetlerinde çok önemli bir transformasyon yaratmıştır. "Dijital bankacılık hizmet kanalları" aracılığıyla bankalar, geleneksel bankacılık işlemlerini otomatik duruma getirerek, malî hizmetleri daha süratli ve anlık şekilde sunma imkânı elde etmişlerdir. Sektördeki dijitalleşme süreci; bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile desteklenmekte olup "24 saat erişim", "hata oranının azalması" ve "süratli hizmet sağlama" gibi avantajlar sunmaktadır (Ulusoy & Demirel, 2022). Bankalar; yer ve zaman sınırlaması olmaksızın işgücünden tasarruf ederek, “müşteri odaklı finansal hizmet” sunabilme fırsatını yakalamaktadırlar. *Teknolojik değişimler* sayesinde bankacılık faaliyetleri, çeşitli çevrimiçi plâtfomlar üzerinden dijitalleştirilmiş, pratikleştirilmiştir. *Teknoloji*, bankacılık sektöründe transformasyon sürecinin başlamasına katkı sağlamıştır (Yıldırım & Yıldırım, 2022).

Bankacılık Sektöründe Yaşanan Dijital Dönüşümü şu şekilde sınıflandırabiliriz (Eken & Öztürk, 2019):

- *Dijital Bankacılık 1.0 (1998–2002)*: “Müşteri ilişkileri yönetimi, done tabanı yönetimi, elektronik mail telekomünikasyon merkezi.”
- *Dijital Bankacılık 2.0 (2003–2008)*: “Online fatura ödemesi, çevrimiçi kredi simülâtörü, "müşterinizi tanıyın" süreci.”
- *Dijital Bankacılık 3.0 (2009–2014)*: “Büyük veri çözümlemesi, akıllı telefon uygulamaları, enformasyon teknolojileri analitiği, 360 müşteri görüntüsü.”

➤ *Dijital Bankacılık 4.0 (2015'ten Bugüne)*: “Dijital bankacılık süreci, müşteri merkezlik, çok kanallı veri.”

Dijitalleşme sürecine uyum sağlayan *dijital bankalar*; “elektronik hizmet kanalları” aracılığıyla müşterilerine hizmet sunmaktalar, “*internet bankacılığı*” ve “*mobil bankacılık*” uygulamalarıyla, müşteri odaklı hizmet çeşitliliğini arttırmaktadırlar (Tekin, 2020).

Bilgi ve telekomünikasyon teknolojilerindeki devrim, sosyal ve ekonomik alanlarda pek çok değişimi beraberinde getirmiştir. Bu değişimler, sektörlerin yenilikçi uygulamalara yönelmelerine sebep olmuştur. “*Bankacılık sektörü*”, bu teknolojik gelişmelerden doğrudan etkilenmektedir. Bankalar, teknolojik gelişimleri altyapılarına entegre ederek sürdürülebilir bir politika izlemekteler ve yarışmacı bir yapı sergilemektedirler (Küçük, 2023).

Teknolojik ilerlemeler, bankaların “*mobil bankacılık*” ve “*sosyal medya*” gibi çeşitli hizmet kanalları aracılığıyla, “*yer ve zaman*” kısıtlaması olmaksızın müşteri odaklı ürün ve hizmet sunmalarına fırsat tanımaktadır. Günümüzde teknolojik finansal işlemler yaygın bir biçimde kullanılmaktadır.

Teknolojik Finans Muamelelerine Örnek Uygulamalar olarak şunlar sayılabilir (Candemir, 2020):

- Mobil Ödeme
- ATM İşlemleri
- Çip Uygulaması
- Para Transferleri
- Temassız Ödeme İşlemi
- Elektronik Cüzdan İşlemi
- Müşteri Hizmetleri Desteği

- Şubersiz Bankacılık İşlemleri
- Kripto Para ve Blok Zincir İşlemleri
- Yapay Zekâ Tarafından Desteklenen Portföy Yönetimi

2.1.4.1. “Konvansiyonel Bankalar” Özelinde Dijitalleşme Çalışmaları

Bankalarda dijitalleşme, birçok alanda kendini göstermektedir: “*Müşterilere yönelik kişisel aplikasyonlar, iş süreçleri, iş modeli dizaynları, bülten otomasyonu, müşteri tanıma, organizasyon yapıları.* 2008’deki “ekonomik kriz”, sektörde önemli kayıplara neden olmuş ve bu süreçte dijitalleşme çalışmaları sürat kazanmıştır (Orhan, Çiftçi & Tırman, 2020).

Geleneksel bankalar; müşteri deneyimlerini ve verimliliği arttırmak amacıyla çeşitli "dijitalleşme çalışmaları" yürütmektedirler. Ayrıca bankalar, güvenlik uygulamalarına daha fazla önem vermeye başlamışlardır. “Yeni aktörler”, müşteri beklentilerinin karşılanmasına yönelik çalışmaları ve araştırmaları süratlendirmişlerdir (Küçük, 2023).

Bankalarda dijitalleşme çalışmaları; “işlem maliyetlerini düşürme, kârlılığı artırma, ürünlere erişimi pratikleştirme” hedefleri doğrultusunda sürdürülmektedir. “Dijitalleşmenin olumlu etkileri” arasında operasyonel hataların azalması ve işlem hızının artması sayesinde elde edilen “*zaman tasarrufu*” da bulunmaktadır (Nikmah, Suryanto & Suro, 2020).

Bankaların dijitalleşme gayretleri; rekabet düzeyinin artmasına, beklentilere yönelik alternatif bankacılık araçlarının hızlı bir şekilde sunulmasına katkıda bulunmaktadır. Bu tür çalışmalar; *malî derinleşme ve sürdürülebilirlik* alanında bankaları ön plâna çıkarmaktadır. Ama *artan otomasyon düzeyi* dolayısıyla “*şube sayılarında azalma*”, “*personel sayılarında azalma*” ve “*siber saldırı riski*” gibi olumsuz tesirler de söz konusu olabilmektedir. Ayrıca, “*internet bağlantısındaki kesintiler*” ve “*dijital okuryazarlık düzeyinin düşüklüğü*”, müşteri memnuniyetsizliklerine yol açabilmektedir (Yıldırım & Yıldırım, 2022).

Geleneksel bankalar, *fonlama imkânları ve müşteri güveninin sağlanması* açısından dijitalleşme çalışmalarında avantajlı konumda bulunmaktadır. Dolayısıyla “blok zinciri” tabanlı modern sistemlere uyum sağlayarak, *bankacılık* ile ilişkili hizmetleri dijital ortamda sunma doğrultusunda çok ehemmiyetli adımlar atacaktadırlar (Tırpan, 2023).

2.1.4.2. Katılım Bankaları Özelinde Uygulanan Dijitalleşme Çalışmaları

Dijital kanallar aracılığıyla para transferlerinin yaygınlaşması, ödeme kuruluşlarının bankalar ile altyapı çalışmaları geliştirmelerine sebep olmuştur. *Katılım bankaları* 7 gün 24 saat para transferi hizmeti sunarak, müşterilerin *geniş ağlar* üzerinden para gönderme, para alma muameleleri gerçekleştirmelerine olanak tanımaktadır (Tırpan, 2023).

Finansal tüketicilerin birden fazla bankada hesap bulundurmaları; hesap yönetimini, hesap takibini zorlaştırmaktadır. Katılım bankaları, *hesap takibi* konusuna da eğilmişlerdir. Tüketicilerin, bankalardaki hesaplarını tek plâformda görüntülemelerine imkân sağlanarak bu problemin ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. Bu teknoloji ile *hesap izleme, hesap hareketlerinin tek plâformda görülebilmesi* ve *finansal muamelelerin anlık olarak takip edilebilmesi* sağlanmıştır.

Katılım bankaları; *finansal teknolojilerin geliştirilmesi ve desteklenmesi* konusunda çeşitli girişimcilik merkezleri ile konsorsiyum yapmaktadırlar: “Lonca”, “Albaraka Garaj”, “Architect”. Bu merkezlerde geliştirilen uygulamalar, fiziksel POS cihazlarına gereksinim duymadan “Albaraka Türk” müşterilerinin “*banka ve kredi*” kartlarıyla taksitli ödemelerini gerçekleştirmelerine imkân sağlayan “Alneo”, işletmelerin tahsilât süreçlerini kolaylaştıran ve ödemelerini daha hızlı, güvenli bir şekilde gerçekleştirmelerine yardımcı olan “Payfull”, gibi FinTech uygulamalarıdır (Canbaz & Erbaş, 2021).

Üstünlükler

- Para transferi hizmetlerindeki varyasyonlar, “*komisyon kazancı*” elde edilmesini sağlamaktadır (Ghafori, 2022).

- “*Fatura ödemeleri*” aracılığıyla katılım bankalarının komisyon gelirlerinde artış sağlanmaktadır (Ghafari, 2022).
- Finansal teknolojilere uyum sayesinde müşteri deneyimleri iyileşmekte, müşteri sadakati sağlanmaktadır (Ghafari, 2022).
- Operasyonel muamelelerin farklı kanallara kaydırılması ile “iş yükü” azalmakta ve maliyetler düşmektedir (Ghafari, 2022).
- Fatura üreten kurumların ödemeleri belli bir süre *bloke* bekletildiğinden, katılım bankaları “cari kazançlar” elde etmektedirler (Ghafari, 2022).
- “Dijital para cüzdanı”, “dijital portföy” gibi alternatif faaliyetler ile yeni müşteri kazanımı sağlanarak “pazar konumu” korunmaktadır (Ghafari, 2022).
- Sanal POS hizmeti sunan FinTechler sayesinde, diğer bankalar ile akit yapmaya gerek kalmadan müşterilere *taksitli alışveriş olanağı* sunulmaktadır. Bu; katılım bankalarında kredi kartı kullanımını arttırmaktadır (Ghafari, 2022).

2.1.4.3. Bankacılık Sektöründeki Dijital Çalışmalarda Kullanılan Teknolojiler

2.1.4.3.1. Robotik Kodifikasyon Otomasyonu

Robotik Kodifikasyon Otomasyonu belirlenmiş kurallar çerçevesinde yapılandırılmış veya yapılandırılmamış veriler ile otomatik kararlar alınmasını sağlamaktadır. Bu işlem; bankaların dijital uygulamalarında çok sık tercih edilmekte ve maliyetleri düşürürken, hem işlem kalitesini hem işlem hızını arttırmaktadır. Kararlar, geçmiş verilerle öğrenme süreci ile özdevinimli olarak alınabilmektedir (FinTech İstanbul, 2018).

2.1.4.3.2. Blok Zincir Teknolojisi

Finans sektöründe blockchain, “para” ve “değerli menkul kıymetler” gibi verileri güvenli bir şekilde işleme ve yönetme kabiliyeti nedeniyle yaygın bir şekilde benimsenmiştir. Ethereum, Bitcoin, Ripple, Everledger ve Hyperledger gibi uygulamalar, güvenli ve şeffaf finansal işlemleri kolaylaştırmak, operasyonel riskleri ve maliyetleri azaltırken daha hızlı ve daha verimli süreçler sağlamak için bu teknolojiye yararlanmıştır (Ahmad & Al Mamun, 2020).

Kripto para birimlerinin ötesinde blok zinciri, sınır ötesi ödemeler, tedarik zinciri finansmanı ve dijital kimlik yönetimi gibi finansın çeşitli yönlerine entegre edilmektedir. Değişmez ve kurcalamaya karşı dayanıklı yapısı, işlem kayıtlarının güvenilir ve sahtekarlığa karşı dirençli olmasını sağlar; bu da veri bütünlüğünün çok önemli olduğu sektörler için kritik öneme sahiptir. Ayrıca, önceden tanımlanmış koşullar karşılandığında otomatik olarak yürütülen programlanmış anlaşmalar olan akıllı sözleşme özellikleri, sözleşme yönetiminde devrim yaratarak finansal işlemlerde verimliliği ve güvenilirliği daha da artırmaktadır.

Blok zinciri teknolojisinin etkisi finansın ötesinde sağlık, lojistik ve emlak gibi alanlara da uzanarak çok yönlülüğünü ve sektörleri dönüştürme potansiyelini ortaya koyuyor. Blok zinciri teknolojisi gelişmeye devam ettikçe, güvenli ve merkezi olmayan sistemlerin geleceğini şekillendirmede daha da büyük bir rol oynamaya hazırlanıyor.

2.1.4.3.3. API Plâtıformları

“Programlama arabirimi” olarak bilinmektedir. Bir servisin dışarıdan kullanılmasını sağlar. Bu plâtıformlar, uygulamalar arasında etkileşimi mümkün kılarak daha az maliyetle daha süratli hizmet sunulmasını sağlamaktadırlar (Baidhowi, 2018).

2.1.4.3.4. Yapay Zekâ

İnsan beyninin muamele yapma şeklini taklit eden uygulamalardır. Bankalar; *para, pay senedi* alım-satımı benzeri işlemlerde otomatik kararlar vermek amacı ile “yapay zekâ” teknolojisini kullanmaktadırlar.

2.1.4.3.5. Hibrit Bulut Teknolojisi

İki ya da daha fazla sayıda bulutun beraber kullanılmasını sağlayan teknolojidir. Bu teknolojiye bulutlar arasında veri ve işlem transferi gerçekleşmekte ve internet bağlantısına ihtiyaç olmadan yerel webmasterlardan erişim sağlanmaktadır (FinTech İstanbul, 2018).

2.1.4.3.6. Biyometrik İmza

Bireylerin fiziksel ve edimsel özelliklerini tanıyarak kimlik tespiti yapan "bilgisayar tabanlı" sistemdir. Bu sistem; bankaların dijital dönüşüm süreçlerinde “vakit” ve “maliyet” tasarrufu sağlamakta ve çevreci bir yaklaşım sunmaktadır.

2.1.4.3.7. Artırılmış Düşünel Gerçeklik

Kullanıcıların “3D” nesnelere doğal ortamda görüntülemelerine imkân tanımaktadır. Dijital unsurların ve fiziksel unsurların etkileşime geçtikleri atmosferleri ifade eder.

Bankalar; bu teknolojiyi kullanarak, kullanıcılara en yakın şubelere, otomatik vezne makinelerine ulaşabilme hizmeti sunmaktadırlar (Ahmad & Al Mamun, 2020).

2.1.4.3.8. Siber Güvenlik

Bankaların, müşterilerinin kişisel bilgilerini güvenli bir biçimde saklamalarını ifade eder. Online bankacılık faaliyetlerinde siber saldırılara maruz kalılabileceğinden, *bankalar* güvenlik altyapılarına yönelik yatırımlarını arttırmaktadırlar (Tekin, 2020).

2.2. Finansal Teknolojiler: FinTech

Yaşamın pek çok alanında tesirli olan “teknolojik gelişmeler”, finans dünyasında da varyasyonlara yol açmıştır. “FinTech”; modern finansal hizmetlerin ve ürünlerin teknolojik metodolojiler ile kullanıcılara sunulmasını ifade etmektedir (Cengiz & Özkan, 2023). FinTech; finansal teknolojileri ve değişimleri ifade eden bir kavramdır. Bu sistemde malî işlemler süratli bir şekilde gerçekleştirilmekte, işlemler daha kaliteli hâle gelmektedir. Bu sistem; yabancı ve yerli bankaların “*finansal çözümler ve mevduatlar*” sebebiyle geliştirdikleri iş birliklerine açıktır (Erden & Topal, 2021).

FinTech; bilgisayar yazılımları ve diğer teknolojiler aracılığıyla, finansal hizmetleri daha modern ve etkili yollarla sunma çabasını temsil eder. Bankacılık ve finans sektöründe geliştirilmiş dijital teknolojiler ve çevrimiçi teknolojiler ile üretilen ürünler ve müesseseler, “FinTech” kategorisine girerler. Küresel boyutta kullanımı ve yaygınlaşması her geçen gün fazlalaşmaktadır (Apak & Açıköz, 2011).

“FinTech”; teknolojideki ilerlemelerle beraber ilk olarak bankacılık araçlarında ve uygulamalarında görülmüştür. Yaygınlaşması, 2008’de yaşanan küresel malî kriz sebebiyle ortaya çıkan güven erozyonuna dayanmaktadır. Söz konusu dönemde, bankacılık sistemine karşı duyulan güvenin azalması, malî değişimlerin ortaya çıkması için çok önemli bir fırsat yaratmıştır. “FinTech”, zaman içerisinde “bankacılık” sektöründen bağımsız bir alan hâline gelmeye ve farklı sektörler tarafından da benimsenmeye başlamıştır (Çakar, 2023).

2.2.1. “FinTech” Kavramı

FinTech; bankacılıktaki, sigortacılıktaki, sermaye piyasalarındaki finansal ürünlerin ve hizmetlerin daha etkili bir şekilde geniş kitlelere ulaşabilmesini sağlamak için kullanılan teknolojidir. Bu kavram; teknolojinin yardımıyla finansal ürünlerde ve finansal hizmetlerde yenilikçiliği ve kapsayıcılığı ön plâna çıkarır. FinTech sayesinde sağlanan değişimler, daha hızlı, esnek ve kişiselleştirilmiş ürünlerin ve hizmetlerin kullanıcılara sunulmasını mümkün kılmaktadır (Mohamed & Azmi, 2012).

“FinTech” kavramı, ilk kez 1972’de “Manufacturers Hanover Trust” isimli bankada günlük bankacılık problemlerinin tahliline yönelik modellerin tartışıldığı bir ilmî makalede kullanılmıştır. Türkiye’de ise *FinTech* terimi, 2001 yılında Ziraat Bankası ve Halk Bankası konsorsiyumu kurulan “*FinTech Finansal Teknoloji Anonim Şirketi*” isimli müessese ile *bilgi teknolojileri* alanında ilk defa kullanılmıştır (Rabbani, Bashar & Khan, 2020).

FinTech; finansal hizmetlerde dijitalleşmeyi ifade ederken, finansal hizmetlere daha hızlı, pratik ve makul maliyet ile ulaşımı hedefleyen müesseselerin sundukları hizmetler ve ürünler için de kullanılmaktadır (Genç & Küçükçolak, 2020). “FinTech”; yeni teşebbüsleri, bilişim işletmelerini, teknoloji işletmelerini ve geleneksel finansal kurumları kapsayan tüm finansal sistemi kapsamaktadır (Aktuğ, 2020).

Tablo 2. FinTech ile Bağlantılı Yapılan Tanımlamalar

Araştırmacı, Kurum ve Kuruluş	Tanım
Akkizidis ve Stagars (2016;2)	Yazılım ve teknolojinin yenilikçi kullanımları aracılığıyla finansal hizmetlerdeki yenilikleri ifade etmektedir.
TCMB (2016;9)	Finansal hizmetler, piyasalar ve kuruluşlar üzerinde etki meydana getiren finansal yenilikleri ifade etmektedir.
World Economic Forum (2017)	Fintech, küçük, teknolojiyi etkin kılan ve finansal hizmetlere yeni giren bir taraf olarak ifade edilebilir.
Ernst & Young (2018)	Fintech, finansal hizmetler sektörünün daha erişilebilir ve kolay hale getirecek, radikal biçimde değiştirecek yenilikçi iş modelleri ile teknolojiyi bir araya getiren klasik finansal kurumlar da dahil olmak üzere şirketleri ifade etmektedir.
Merriam-Webster (2018)	Bankacılık ve finansal hizmetler endüstrisinde yeni geliştirilen dijital ve çevrim içi teknolojileri kullanan ürünler ve şirketleri ifade etmektedir.
KPMG (2019)	Finans ve teknolojinin bir kombinasyonu olan Fintech, konvansiyonel finansal kurumların ve modelleri haricinde finansal hizmetlerin sunumunu farklılaştırmak amacıyla teknoloji kullanımına ağırlık veren şirketleri ifade etmektedir.

Kaynak: Çağıl & Candemir, 2020.

“FinTech” kavramı; finans sektöründe tercih edilen yenilikçi bilişim teknolojilerini, bu teknolojiler ile oluşturulan finansal hizmetleri kullanarak finansal

ürünler ortaya çıkaran ve hizmetler sunan şirketleri ifade etmektedir. Kavram kapsamında bulunan uygulamaların temel amacı; mali hizmetlerde hızlı, kaliteli, düşük maliyetli sunumu sağlamaktır. FinTech; tabletlerde ve akıllı telefonlarda bulunan programlar ve altyordamlar aracılığıyla şirketlerin ve tüketicilerin, finansal işlemlerini ve finansal süreçlerini daha iyi ve kolay yönetmelerine yardımcı olmak amacıyla kullanılmaktadır.

2.2.2. “FinTech”in Önemi

Günümüzde FinTech uygulamalarının kazandığı ivme incelendiğinde, 2008 iktisâdi krizinin yarattığı güven kaybının temel etken olduğu görünmektedir. Söz konusu dönemde, bankacılık sektörüne karşı duyulan endişe ve öfke, finansal değişimler için önemli bir fırsat sunmuştur. FinTech üreticileri, bu ortamdan yararlanarak iyi tasarlanmış modeller ve mobil uygulamalar aracılığıyla “düşük maliyetli, transparan, kullanıcı dostu ara yüzler” sunmaya başlamışlardır. İhtiyaçlar; müşteri odaklı anlayışla hareket eden, yeni nesil tekniklere uyum sağlayan finansal teknolojilerin yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur (Güney, 2023).

FinTech; sunduğu sayısal, etkileşimli, özelleştirilmiş ürünler ve hizmetler sayesinde bilhassa genç nesil tarafından hızla benimsenmiştir. 21. asırda FinTech, geleneksel finansal kuruluşların sistemlerine entegre edilmeye başlanmıştır. "FinTech şirketleri", zamanla daha çok “*tüketici odaklı hizmetler*” sunarak ekosistemde egemen bir anlayış oluşturmuşlardır. Bilhassa “Bitcoin” gibi kripto para birimlerinin gelişmesiyle, *bireysel bankacılık* ve *yatırım yönetimi* gibi farklı sektörlerde “FinTech” faaliyetleri yaygınlaşmıştır. Global seviyede pek çok ürün ve hizmet sunan "FinTech", "*klâsik bankacılık*" için ehemmiyetli bir tehdit unsuru durumuna gelmiştir (Alam, Gupta & Zameni, 2019).

Son senelerde büyük teknoloji işletmeleri, “*kişiyeye özel ödeme seçenekleri*” sunmaya başlamışlardır. Bu, bankaların “*yenilikçi hizmetler*” ve “*yenilikçi hizmetler*” geliştirmelerini elzem kılmıştır. FinTech faaliyetlerinde müşteriler için üç ana öğe bulunmaktadır: “Güven, kullanım pratikliği, erişilebilirlik.” Bu unsurlar sayesinde,

bankacılık hizmetleri güvenli bir biçimde ve “mobil uygulamalar” aracılığıyla kolayca kullanılmaktadır (Das & Das, 2020).

Temel fikir, "*cüzdan uygulamaları*" gibi sistemlerle kullanıcıların, yanlarında “fizikî para” veya “banka kartı” taşımadan, telefonları aracılığıyla “harcama” ve “ödeme” benzeri muameleleri süratli ve pratik bir biçimde gerçekleştirebilmeleridir.

2.2.3. FinTech Ekosistemi ve Kullanım Alanları

Küresel düzeydeki dijitalleşme, finansal ekosistemde yeni olanaklar yaratmıştır. Bu değişimlerden bir tanesi olan FinTech, her bir malî hizmetin “iş modeli” olma potansiyelini ortaya çıkarmıştır. *Dijital bankacılık, kripto, ödeme, kitle fonlaması, blok zincir* gibi birçok alanda “FinTech” uygulamaları sıklıkla görünmektedir (Danacı & Çetintaş, 2020).

Son yıllarda “FinTech”; çok hızlı bir gelişim göstermiştir. “FinTech” ekosisteminin büyümesindeki önemli etmenler; teknolojik değişimler, yatırımcıların yeni fırsat arayışları, değişen tüketici beklentileri, politika yapıcıların destekleridir.

FinTech ekosisteminin temel bileşenleri; sermaye, yetenek, pazar, politiklardır. Bu 4 ana bileşen altında, *yetkin insan kaynakları, müşteriler, yeni girişimler, girişimciler, malî kurumlar ve düzenlemeler* gibi alt bileşenler yer almaktadır (Eken & Öztürk, 2019).

Bu ekosistemin temel oyuncuları, hükümetler, finansal kuruluşlar ve girişimcilerdir. Hükümetlerin, “FinTech” ekosisteminin gelişimini destekleyen politikalar ve düzenlemeler oluşturmaları, girişimciliği teşvik eden bir faktördür. Hükümetler, "FinTech" ekosisteminin işleyişini sağlamak için "telif hakkı", "ürün kaydı" ve "halka arz" gibi hukukî düzenlemeler geliştirmelilerdir. Düşük vergiler; ekosisteme iştirakin artmasına ve sürdürülebilirliğe katkı sağlamak açısından çok büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte *hükümetler*, “FinTech” merkezlerini *fonlar, ödenekler veya hibeler* ile desteklemelidirler (Balkan & Aydın, 2021).

İleri özellikler gösteren FinTech ekosistemlerinde devletin rolü genellikle sınırlıdır. Devletin buradaki fonksiyonu; siyasa belirlemek, düzenlemeler

oluşturmaktır. *Uluslararası Para Fonu* tarafından yayınlanan bir raporda, *FinTech ekosistemi* ve *finansal sektör* detaylı bir biçimde incelenmiştir. Raporda; malî hizmetlerdeki teknolojilerin “*veri analitiği, büyük data, yapay zekâ, robot teknolojileri ve makine öğrenimi*” gibi yenilikçi unsurları kapsadığı belirtilmiştir (IMF, 2017).

FinTech ekosisteminde yer alan *finansal kurumlar*, uzmanlık alanlarında önemli bir rol oynamaktadırlar. Malî kurumlar; gerçekleştirdikleri iş birlikleri ve teşebbüsler sayesinde transformasyonları teşvik ederek rekabeti arttırmaktadırlar. Öte yandan, sağlanan teşvikler; mükemmelliği ve müşteri deneyimini de olumlu doğrultuda etkilemektedir (Çakar, 2023).

Bir FinTech ekosisteminin oluşturulması ve yönetimi, katılımcılar arasında devamlı bir konsorsiyum gerektirmektedir. Bu ekosistemin verimli çalışabilmesi için; katılımcıların, sorumluluklarını bilmeleri ve işbirliğinden elde edecekleri yararın bilincinde olmaları önemlidir (Nur, 2016). Bilhassa “*Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere*”, FinTech teşebbüslerinin en fazla yatırım çektiği ve geliştiği yerlerdir.

FinTech’in Aktif Kullanıldığı Alanlar, Teknolojiler, Hizmetler (Mention, 2019) şunlardır:

- ✓ Bankalar
- ✓ Dijital Para
- ✓ Açık Bankacılık
- ✓ Hesap Denetleme
- ✓ Sigorta Endüstrisi
- ✓ Akıllı Mutabakatlar
- ✓ Kripto Para Birimleri
- ✓ Borçlanma Plâformları
- ✓ Blok Zincir Teknolojisi
- ✓ Siber Suçlar ve Tehditler
- ✓ Kitlesel Fonlama Plâformları
- ✓ Makine Öğrenimi ve Alışveriş
- ✓ Tasarruf ve Yatırım Hizmetleri

- ✓ Geleneksel Bankacılık Ürünlerine Yönelmeyen Müşterilere Yönelik Finansal Hizmetler
- ✓ “Kara Para Aklama Önleme” ve “Müşteri Tanıma” Gibi Regülâsyonlara İlişkin Teknolojiler

Teknoloji, yaşamda birçok değişiklik getirmiştir. Bu değişikliklerin en dikkat çekici olanlarından biri, alternatif ödeme yöntemlerine yönelimdir. “Nakit” yerine *kartlı*, *temassız* ya da *biyometrik* ödeme yöntemleri yaygın olarak kullanılmaktadır. *Fizikî POS*, *sanal POS*, *para transferi* ve *mobil ödeme* gibi çeşitli hizmetler sunulmaktadır. FinTech sayesinde "banka kartı, kredi kartı" bilgilerini içeren "dijital mobil cüzdan" kullanımı fazlaşmıştır (Alam, Gupta & Zamani, 2019).

FinTech’in bir diğer aplikasyon alanı da müşterilerin birden fazla bankada bulunan hesaplarını tek banka üzerinden yönetmelerini sağlayan programlardır. Açık bankacılık; temel bankacılık hizmetlerini “mutabakat tedbirleri” ve “ara yüzler” aracılığıyla erişime açmakta, yeni ürün gelişimine olanak tanımaktadır (Demirez vd, 2021).

Son yıllarda bankacılık işlemlerinin “dijital kanallar” aracılığıyla gerçekleştirilmesi, “*fiziksel şube*” gereksinimini azaltmıştır. “Dijital kanallar” üzerinden işlem yapan bankalar; “müşteri deneyimi” ve “kullanıcı ara yüzü” gibi unsurlara odaklanmaktadır. “*Geleneksel bankalara duyulan güvenin azalması*”, “*beklentilerdeki dönüşüm*” ve “*şubesiz bankacılığın yükselişi*”, dijital bankaları popüler duruma getirmiştir (Çağıl & Candemir, 2020).

FinTech’in bir başka uygulama alanı ise, sigorta teknolojileridir: “Sigorta zincirinin farklı safhalarında maliyet tasarrufu sağlamak, verimliliği arttırmak için yeni teknolojilerin kullanılması.” Dijital teknolojiler, sigorta sektöründe uygulamaları arttırarak daha gerçekçi profillere dayalı “ürün” ve “prim” oluşturulmasına olanak tanımaktadır (Daver, 2021).

Blok zincir ve *kripto varlıklar* alanında FinTech geniş bir biçimde kullanılmaktadır. Merkezî yapılara gereksinim duymadan verilerin şifreli bir biçimde

saklandığı “blok zincir teknolojisi”; *dijital kimlik, müşteri tanıma ve para transferi* gibi hizmetleri de sunmaktadır. 2008’de Bitcoin’in ortaya çıkması; "blok zincir" kavramının "FinTech" ile uygulanmasında ve yaygınlaşmasında çok ehemmiyetli bir rol oynamıştır (Çakar, 2023).

2.3. Dünyada FinTech Merkezleri

FinTech alanındaki hamleler, çeşitli ihtiyaçlardan kaynaklanmaktadır. Bu ihtiyaçlar arasında sağlam ve güvenilir bir finansal altyapı, yatırımcı ilgisi, yetenekli işgücüne erişim, destekleyici yasal düzenlemeler, projelerin gelişimine katkı sağlayacak kuluçka merkezleri, hızlandırıcı uygulamalar, üniversiteler ile işbirliği yapabilecek organizasyonlar sayılabilir. FinTech merkezleri, bu gereksinimleri ve unsurları bir araya getirerek katılımcılar arasında etkileşimi teşvik eder ve mütakabil destek mekanizmaları oluşturur (Mention, 2019).

FinTech merkezleri, sayılan gereksinimlerin karşılanma düzeyine göre üç ana gruba ayrılmaktadır: *Küresel merkezler, bölgesel merkezler, gelişmekte olan merkezler*. Küresel FinTech merkezleri arasında “*New York, Sydney, Şanghay, Chicago, Pekin, San Francisco, Paris, Hangzhou, Seattle, Hong Kong, Londra, Singapur, Shenzhen, Tokyo, Boston*” öne çıkmaktadır. FinTech konusunda bazı önemli bilgiler maddeler halinde aşağıda sunulmuştur.

Bölgesel FinTech Merkezleri:

- Seul
- Berlin
- Züriç
- Dublin
- Atlanta
- Toronto
- Nanjing
- Mumbai
- Tel Aviv
- Sao Paulo

- Bangalore
- Stockholm
- Guangzhou
- Amsterdam
- Los Angeles

Gelişmekte Olan FinTech Merkezleri :

- Xi'an
- Dubai
- Manila
- Milano
- Vilnius
- Cakarta
- Nairobi
- Brüksel
- Karachi
- İstanbul
- Varşova
- Cenevre
- Chengdu
- Bangkok
- Moskova
- Frankfurt
- Barcelona
- Melbourne
- Chongqing
- Cape Town
- Buenos Aires
- Kuala Lumpur
- Saint Petersburg
- Ho Chi Minh City

Küresel FinTech Merkezlerinin Belirgin Özgünlükleri (Körpe, 2021):

- Küresel FinTech merkezlerinde girişimciler için cazip bir ortam sunulmaktadır.
- Küresel FinTech merkezlerinde teknolojik yenilikler ön plânda tutulmaktadır.

Bu merkezlerin sağladığı ekosistemler, “FinTech” ile ilgili girişimlerin büyümesine ehemmiyetli katkılar sağlarken, finansal teknolojinin evriminde kritik bir rol oynamaktadır. Gelişen teknolojiler ve artan yatırım fırsatları, “FinTech” merkezlerinin ehemmiyetini daha da arttırmaktadır. Dünyanın en kalabalık ülkesi olan “Çin”, nüfusunun %55’inin “internet”, %51’inin “akıllı telefon”, %53’ünün “mobil internet” kullanıcısı olduğu bir pazara sahiptir. Bu durum, Çin’i “finansal teknoloji hizmetlerini benimseme” konusunda dünyanın en önde gelen merkezlerinden biri hâline getirmektedir (Barberis & Arner, 2016).

Ülkenin öne çıkan FinTech merkezleri arasında “Pekin”, “Şanghay”, “Guangzhou”, “Shenzhen” yer alırken, devlet destekleri sayesinde “Chengdu” ve “Suzhou” gibi şehirlerde de FinTech faaliyetleri hız kazanmıştır. “BAT” olarak da bilinen “Baidu, Alibaba, Tencent”, Çin’in en büyük “FinTech” şirketleridir (Chen, 2016). Çin’de *yapay zekâ* alanında en tanınmış şirketlerden biri olan *ByteDance*, 20 milyar USD’nin üzerinde bir değere sahiptir (Song & Appiah-Otoo, 2022). Pekin, blockchain kuruluşlarının en yoğun olduğu şehirdir. 2017 yılında *blockchain* teknolojisinin gelişimi için önlemler alınmıştır (Zhou, Arner & Buckley, 2018). Bunlar; *büyük veri ve yapay zekâ gibi anahtar teknolojilere destek verilmesi, disiplinler arası yenilik ağlarının kurulması, modern iş modellerinin geliştirilmesi, fikrî mülkiyet haklarının güçlendirilmesi.*

Dijital finansal servis sağlayıcıları için farklı düzenlemeler geliştirilmesi ve müşteri fonlarının yönetimi gibi hususlarda önlemlerin güçlendirilmesi ve saydamlık sağlamak için varyasyonlar oluşturulması plânlanmaktadır. FinTech yatırımları açısından, Pekin merkezli Alibaba Grubu’nun iştiraki olan “Ant Financial Services Group”, 2018 senesinde 14 milyar USD yatırım olarak, bugüne kadar yapılan en büyük

finansman meblâğını elde etmiştir. En büyük ikinci yatırım ise, *290 milyon ABD Doları* tutarı ile Dianrong'a aittir (Song & Appiah-Otoo 2022).

Çin; *mühendislik, matematik, teknoloji* eğitimi veren üniversiteleri ile kabiliyetli bir işgücü kaynağı sunmaktadır. *Renmin* gibi üniversitelerin sağladığı potansiyel, Çin'i küresel FinTech sektöründe önder konumuna getirmektedir. Bu faktörler bir araya geldiğinde, Çin'in "FinTech" alanındaki öncülüğü ve büyüme potansiyeli daha da belirgin duruma gelmektedir (Nicoletti & Nicoletti, 2018).

"*New York*", dünyanın önde gelen finans merkezlerindedir. Bu eyalette, 7,000'den fazla girişim faaliyet göstermekte, takriben 326000 *teknoloji uzmanı* istihdam edilmektedir. "*New York*", küresel bir yetenek havuzu oluşturmaktadır. Şehirdeki *üniversiteler ve eğitim kurumları*, işgücüne çok ehemmiyetli katkıda bulunmaktadırlar. New York, yalnızca *finans* alanında değil, teknoloji alanında uzmanlaşmış profesyoneller barındırmaktadır. Bu, küresel finans merkezleri ile rekabetindeki avantajını pekiştirmektedir (Mamonov, 2020). New York'un FinTech ekosistemi, yatırımcılar için oldukça cazip bir hâle gelmiştir. Lâkin Amerika Birleşik Devletleri, yasal düzenlemeler açısından diğer ülkelere göre geride kalmaktadır. "*Amerika Birleşik Devletleri*", finansal ürünleri ve hizmetleri düzenlemek için iki basamaklı bir yapı kullanmaktadır. Varyasyonlar, umumiyetle karmaşık ve kapsamlıdır. Eyaletler, kendi tüzüklerini federal kurallar ile çelişmemesi koşuluyla belirleyebilmekteler; bu da, düzenleyici çerçevede paradokslara yol açmaktadır (Zhou, Arner & Buckley, 2018). Kanunî düzenlemelerdeki bu zorluklara rağmen, "*New York*", güçlü finansal yapısı ile dünyanın en gelişmiş FinTech ekosistemine sahiptir. Şehirdeki *yenilikçilik*, New York'u küresel finansal arenada benzersiz bir konuma taşımaktadır (Nicoletti & Nicoletti, 2018).

Asırlardır küresel ticaretin merkezi olan İngiltere, "*bankacılık, sigortacılık ve varlık yönetimi*" alanlarında önemli bir malî hizmetler endüstrisine sahiptir. "*İngiltere*", dünyanın önde gelen FinTech merkezlerinden bir tanesi olarak öne çıkmaktadır.

Global FinTech aktiviteleri Londra’da yoğunlaşmakla birlikte, *Edinburgh, Leeds ve Manchester* gibi şehirlerde etkin yerel ekosistemler mevcuttur. "İngiltere", dünya genelinde yirmi büyük FinTech merkezi arasında 3. sıradadır. Bu, İngiltere’nin küresel malî yapısı ile direkt ilişkilidir. 2017 verilerine göre, dünya genelinde FinTech hizmetlerinden faydalanan dijital kullanıcı nispeti ortalama %33 iken, bu oran İngiltere’de %41’e ulaşmıştır.

Londra; "*mobil uygulamalar, algoritmalar, web erişimi, Banking-as-a-Service*" gibi teknolojilerde öncü konumundadır. Önemli FinTech girişimleri arasında *Crowdcube, Atom Bank, Clear Score, Currency Cloud, Digital Shadows, Ebury, Funding Circle* gibi şirketler bulunmaktadır. Bu alanda en önemli yatırımcılar arasında *Accel, Anthemis, Aviva Ventures, Santander Inno Ventures* gibi büyük isimler yer almaktadır (Truby, 2020).

Finansal sistemdeki karmaşık yasal varyasyonlar, FinTech girişimlerinde büyümeyi zorlaştırmaktadır. FinTech girişimlerinde yenilikçi ürünlerin ve hizmetlerin verimli şekilde sunulabilmesi için özel düzenlemeler gerekmektedir. *Financial Conduct Authority*, 2015’te başlattığı “Project Innovate” ile sektör için düzenlemelerin temel yapısını oluşturmuştur.

“Açık bankacılık uygulamaları”, *rekabet ve tüketici hakları* alanında yapılan etütler sonucu modern bir sistemin kurulmasını gerektirmiştir. Bankacılık verileri arasında iletişim sağlanarak, yenilikçi ürün ve hizmet geliştirilmesi teşvik edilmiştir (Bernards, 2019).

“Açık bankacılık uygulamaları”, Avrupa Birliği’nde 2018’de yürürlüğe giren İkinci Ödeme Hizmetleri Direktifi ile genişletilmiştir. İngiltere, yenilikçi kanunî düzenlemeleriyle pek çok ülkeye model teşkil etmektedir. Bu özellik; İngiltere’yi dünya genelindeki FinTech merkezlerinden ayırmakta ve İngiltere’nin rekabet gücünü arttırmaktadır (Gorjon, 2019).

“Singapur”, “*ASEAN (Güneydoğu Asya Uluslar Birliği)*” üyesi bir devlet olarak öne çıkmaktadır. “*Malezya, Tayland, Filipinler, Vietnam ve Endonezya*” gibi ülkelerle beraber, FinTech girişimleri açısından dikkat çeken “Güneydoğu Asya”,

süratle büyüyen ekonomisi ile “Çin” ve “Hindistan” arasında stratejik bir köprü işlevi görmektedir. Bu durum; yerel ve uluslararası girişimciler için iş birliği ortamını ve rekabet ortamını güçlendirmektedir. Yasal varyasyonlar, FinTech şirketlerinde gelişimi pozitif yönde etkilemektedir (Di Gioia, 2018).

Singapur’daki önde gelen FinTech girişimleri arasında *Dragon Wealth, Call Levels, Match Move Pay, Moolah Sense* yer almaktadır. En önemli yatırımcılar arasında “*Temasek, EDBI, Singtel Innov8, LifeSREDA, 500 Startups, Sequoia Capital ve Jungle Ventures*” gibi isimler bulunmaktadır (Lynn, Mooney, Rosati & Cummins, 2019).

Küresel Finansal Merkezler Endeksi’ne göre *Singapur* dünyanın en büyük 4. finans merkezi konumundadır. Singapur; “*veri analitiği, büyük veri, makine öğrenimi ve kullanıcı deneyimi*” gibi alanlarda öne çıkmaktadır. *Singapur*, Güneydoğu Asya pazarına açılan kapı olarak işlev görmektedir. *Singapur*; diğer global FinTech merkezlerinden ayrırmakta, yenilikçi uygulamalarla desteklenen yasal düzenlemeleri sayesinde cazibe merkezi hâline gelmektedir (Fan, 2018). Singapur’da bürokratik muamelelerin azlığı sayesinde *gümrük işlemleri, dış ticaret, şirket kuruluşu* hızlı biçimde gerçekleştirilebilmektedir. *Dünya İş Yapma Kolaylığı Endeksi* sıralamasında “*Singapur*”, ikinci sırada yer almaktadır (Ang, Kwek & Shergill, 2019). İngiltere’de olduğu gibi, Singapur’da da FinTech girişimleri, “*Regulatory Sandbox*” çerçevesinde faaliyet göstermektedir. Singapur’daki FinTech topluluğunun gücü; “*finansal kurumlar ve müteşebbisler*” arasında sağlam bir işbirliği zemini oluşturarak önemli bir fark yaratmaktadır (Fan, 2018).

2.4. Türkiye’de FinTech Faaliyetleri

Türkiye’de girişimciler ve yatırımcılar için yeni imkânların teşvikine, iktisâdi değer artışının sağlanmasına yönelik çalışmalar sürmektedir. “Bankacılık sektörü”, malî teknoloji ekosisteminin plânlanmasında çok önemli bir görev üstlenmektedir (Erden & Topal, 2021). Dolayısıyla, Türkiye’de FinTech uygulamalarının "bankacılık" alanında kullanılmaya başlandığı ve gelişme kaydettiği söylenebilir. Türkiye’de “*finansal teknoloji ekosistemi*” yeni bir oluşum olduğundan *yatırımcılar* bu sektörü

büyüme olanakları sunan bir alan olarak görmektedirler. Türkiye’de “bankacılık sektörü”, güçlü ve istikrarlı yapısıyla finansal teknoloji sektörünün gelişimine ehemmiyetli katkılarda bulunmaktadır (Genç & Küçükçolak, 2020).

Türkiye’de *FinTech girişimleri* ekseriyetle İstanbul merkezlidir. Bu durum, Ortadoğu’daki ve Avrupa’daki şirketler ile iş birliği kurma avantajı sunmaktadır. Ama Türk finansal teknoloji ekosistemi çeşitli zorluklar ile karşılaşmaktadır: *Sınırlı erişim olanakları, çeşitli engeller, sermaye eksiklikleri, yetersiz varyasyonlar. “Marka kültürü, marketing becerileri, kurumsal eksiklikler”*, bu sektördeki potansiyel büyümeyi geciktirmektedir (Aktuğ, 2020).

Türkiye’de FinTech ekosisteminin geliştirilmesi için bir rapor yayımlanmış ve türlü önerilerde bulunulmuştur (Kalkınma Bakanlığı, 2018):

Politikaların Uygulanmasında Dikkat Edilmesi Gereken Bazı Hususlar

- Bulut hizmet sağlayıcıları geliştirilmelidir.
- Rambursman sistemlerinde FinTech şirketlerinin rolleri güçlendirilmelidir.
- Finansal kurumlar ve FinTech girişimleri arasında iş birliği teşvik edilmelidir.
- Siber güvenliğin sağlanmasına yönelik uygulamaların etkinliği artırılmalıdır.
- Yeni kurulan müesseselere ve finansal kurumlara “*kamu denetimi*” çerçevesinde düzenleme elâstikîliği tanınmalıdır.
- Blok zincir teknolojileri geliştirilmelidir.
- FinTech kullanımında insan kaynağı geliştirilmelidir.
- Küresel ölçekte FinTech ile bağlantılı organizasyonlarda aktif rol alınmalıdır.

- “İş zekâsı”, “yapay zekâ” ve “büyük veri analizi” gibi uygulamaların kullanımı artırılmalıdır.

2.5. Bankacılık ve FinTech

Bankacılık sektöründe FinTech, malî alandaki bütün teknolojik çözümleri kapsayan bir kavram olarak öne çıkmaktadır. “FinTech” sayesinde “bankacılık hizmetleri” hem daha erişilebilir hem de kullanıcı dostu hâle gelmektedir (Akbaş & Duran, 2023).

Finansal teknoloji yatırımlarını etkin yöneten bankalar, rekabet avantajı elde ederek diğer oyuncuların önüne geçmektedirler. Bankalar ve bankacılık hizmeti sunan teşebbüsler, FinTech alanına yatırımlar yaparak verimliliklerini arttırmayı hedeflemektedirler. FinTech; finans sektörünün kalite standartlarını yükselten bir güç olarak, “müşteri odaklı, rekabetçi, yenilikçi, hızlı” bir uygulama biçimi sunmaktadır (Aktuğ, 2020).

2.5.1. Türkiye’de Bankacılık Sektörü ve FinTech

Türk bankacılık sektöründe FinTech uygulamaları gün geçtikçe gelişme göstermekte ve halen önemli bir potansiyele sahiptir. Sağlam bir altyapıya sahip olan “Türk bankacılık sektörü”; dijital uygulamaları ve müşteri kitlesini kullanarak, “finansal teknoloji” teşebbüslerinde öncü bir misyon üstlenmektedir. Bankacılık sektörü, alternatif dijital hizmet kanallarını çeşitlendirmektedir. Bununla birlikte, sektörün teknolojik gelişmelere karşı proaktif bir yaklaşım sergilediği söylenebilir.

Dijitalleşme, önemli sosyal ve ekonomik fırsatlar sunarak müşteri beklentilerinde bir dönüşüme yol açmıştır. Bu değişime yanıt olarak, müşteriler daha hızlı, daha güvenli ve son derece kişiselleştirilmiş hizmetler sunan dijital kanalları giderek daha fazla tercih etmektedir. FinTech uygulamalarının benimsenmesinin finans sektöründeki rekabeti yoğunlaştırması beklenmektedir. Etkin bir sistemin geliştirilmesini teşvik etmek amacıyla 'FinTech İstanbul Platformu' projesi başlatılmıştır (Eken & Öztürk, 2019). FinTech İstanbul Platformu; Türkiye’de sürdürülebilir bir malî teknoloji ekosistemi oluşturmayı amaçlamakta, ekosistemdeki tüm aktörler arasında bilgi alışverişini sağlamayı, küresel ölçekte rekabet gücü elde

etmeyi hedeflemektedir (Genç & Küçükçolak, 2020). Plâtför; finansal teknoloji alanındaki enformasyon gereksinimlerini karşılamak ve bilgi paylaşımını arttırmak için eğitimler düzenlemektedir. Eğitimlerde; ekosistemdeki tüm aktörlerin bir araya getirilmeleri ve konsorsiyumun güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Plâtför; “internet sitesi” ve “sosyal medya hesapları” aracılığıyla bilgi paylaşarak, daha geniş bir kitleye ulaşmayı maksat edinmektedir (Erden & Topal, 2021).

2.6. Literatür Taraması: Konu ile Bağlantılı Bazı Çalışmalar ve Araştırmalar

Bu bölümde konu ile bağlantılı önemli görülen literatür çalışmaları incelenmiş ve özet olarak sunulmuştur.

Baidhowi (2018), katılım bankalarında "teknoloji" kullanımını araştırmıştır. *Yöntem* olarak SWOT analizini tercih eden Baidhowi, işlemlerin kolaylaşmasının *İslâmi bankacılık* bakımından tehdit içeren ve zayıf yönleri olduğunu belirtmiştir. Buna ilâveten, araştırmada İslâmi bankacılığın kalitesinin artırılması ve Endonezya’da gelişimi için teknolojinin fırsat sunduğu belirtilmiştir.

Amrani ve Najab (2020) çalışmalarında, Türkiye’deki ve Fas’taki İslâmi bankacılık hizmetlerini karşılaştırmışlardır. SWOT analizinin kullanıldığı inceleme sonucunda; Fas’ın finansal ekosisteminin, daha az gelişmiş olduğuna ulaşılmıştır.

Bose (2020), Dubai İslâm Bankası’nın güçlü yönlerini, zayıf yönlerini, imkânlarını, tehditlerini, fırsatlarını incelenmiştir. “SWOT, PESTLE, OCP, SAP” yöntemlerinin birlikte kullanıldığı araştırmanın sonucunda, bankanın “*faizsiz bankacılık*” alanında etkili stratejiler belirlediği görülmüştür.

Nikmah, Suryanto, Surono (2020), Endonezya’da faaliyet gösteren “*konvansiyonel*” bankaları ve “*İslâmi*” bankaları incelemişlerdir. Etüt, SWOT analizi ile gerçekleştirilmiştir. Neticede, *konvansiyonel* bankalara nazaran *İslâmi* bankaların daha istikrarlı oldukları tespit edilmiştir.

Zulfahmi, Devi, Asker ve Hassan (2021), Türkiye’de katılım bankacılığının mevcut durumunu araştırmışlardır. “*ANP* ve *SWOT*” metotlarının kullanıldığı

inceleme neticesinde, katılım bankalarının pazar paylarının artırılması için toplumun bilinçlendirilmesi gerektiği ileri sürülmüştür.

Carbo-Valverde, Cuadros-Solas, Rodriquez-Fernandez (2020), bankacılıkta bilgi ve enformasyon teknolojilerine yönelik yatırımları incelemiştir. Etüt neticesinde *bankacılık* sektöründe bilgi teknolojilerine yatırımın çok ciddi bir nispete sahip olduğu belirtilmiştir.

Casolaro ve Gobbi (2007), tetkiklerinde, 1989–2000 döneminde İtalya’da "*teknoloji yatırımı*" yapan bankaların kârlılık düzeylerini incelemiştir. Teknolojiye yönelik yatırım yapan bankaların kârlılık düzeylerinin, yalnızca teknoloji yatırımı sebebiyle artış gösterdiği neticesine ulaşılmıştır.

Asadi, Nilashi, Husin, Yadegaridehkordi (2017), bankaların, yatırımlarını genellikle müşterilerin deneyimlerini direkt etkileyebilecek tekniklere ve teknolojilere yönlendirmeye çalıştıklarını ileri sürmüşlerdir.

Xue, Hitt ve Chen (2011) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, tarihsel süreç içinde müşteri tercihlerinin ve kriterlerinin ehemmiyetli düzeyde değişmesi dolayısıyla bankaların sundukları hizmetlerde “güven”, “erişilebilirlik” ve “kullanışlılık” öğelerine önem verildiği belirtilmiştir.

TKBB: Türkiye Katılım Bankacılar Birliği (2022) tarafından yapılan bir incelemede finansal teknolojilerin “*katılım bankaları*” için ne kadar ehemmiyetli olduğu, ancak katılım bankalarının bu alanda “dijital yetkinlik” inşasına girişmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

Sezal (2021), bankacılık sektörünün *bilgi* teknolojilerinde görülen gelişmelerden ve yeniliklerden etkilenen sektörlerin başında yer aldığını vurgulamıştır. Çalışma kapsamında; gider kalemlerinde görülen ciddi kazançların yanı sıra, işlem sürelerinde düşüşün yaşandığı tespit edilmiştir. Bankaların, *dijital bankacılık* alanında hizmet yelpazelerini arttırmaları ve değişimlere gitmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu dönüşümde merkezi “müşteri beklentileri” oluşturmaktadır. “Müşteri

istemlerinin değişmesi” nedeni ile *dijital bankacılık* servislerinin çok süratli büyüme gösterdikleri neticesine ulaşılmıştır.

Tırpan (2023), doktora tezinde, geleneksel bankacılıktan dijital bankacılığa değişim sürecini incelemiştir. Bankaların *dijitalleşme* sürecine dâhil oldukları ve bu kapsamda şube ve çalışan sayısında düşüş yaşandığı belirlenmiş ve “geleneksel bankacılık” alanında dijital dönüşümün başladığı vurgulanmıştır. Bulgular; dijital dönüşümün, ancak malî teknolojilere yönelik yapılan yatırımlarla mümkün olacağını ortaya koymaktadır. “Finansal teknolojiler” ile elde edilen yetkinlikler, dijital dönüşümün tamamlanmasında etkin rol oynamaktadır.

Das ve Das (2020), banka müşterilerinin *FinTech* kullanım oranlarının araştırılması konusunda yaptıkları tetkikte, *FinTech* benimseme konusunda Hindistan’ın %64’lk global ortalamaya karşılık %87’lik oran ile daha başarılı olduğu neticesine erişmişlerdir. İnceleme sonunda, “*FinTech hizmetlerinin kullanımı ile farklı demografik profiller*” arasında anlamlı ilinti olduğu saptanmış, *FinTech*’in en çok ödemelerde popüler olduğu ortaya koyulmuştur.

Rabbani, Bashar, Khan (2020), İslâmi bankaların *FinTech endüstrisi* ile ilişkisini ve finansal teknolojilerin “İslâmi” bankaların geleceğini nasıl etkileyeceğini tahlil etmişlerdir. Çalışmada, İslâmi bankaların başarılı olabilmeleri için finansal teknolojileri benimsemeleri ve bu teknolojik gelişmelerden faydalanmaları gerektiği ortaya koyulmuştur.

Ahmad ve Al-Mamun (2020), 2 lke özelinde İslâmi *FinTech*’in olanaklarını analiz etmişlerdir: “*Bangladeş, Türkiye.*” 2 lkedeki “İslâmi *FinTech*” operasyonlarını incelemeyi hedefleyen çalışmada, 2008 global malî krizinden sonra hem Türkiye’de hem Bangladeş’te finansal teknolojilere daha fazla önem verildiğinin ve yeniliklere uyum sağlama konusunda çalışmalar yapıldığıın altı çizilmiştir. Çalışmada Türkiye’nin *İslâmi finans teknolojisi* için bir merkez hâline getirilmiş olduğu tespit edilmiştir. İslâmi finans hem Türkiye’de hem de Bangladeş’te son finansal teknolojileri kullanarak ehemmiyetli ölçüde fayda sağlamıştır.

Babazade (2024) tarafından yapılan tez çalışmasında, “*nesnelerin interneti*”, “*yapay zekâ*”, “*blok zinciri*” gibi teknolojilerden faydalanarak, *kripto para*, *açık bankacılık*, *kitlesel fonlama*, *robot danışmanlık* uygulamaları geliştiren *finansal teknoloji inovasyonu* ulusal ve uluslararası örneklerle açıklanmıştır. Son bölümde, Türkiye’nin ve Azerbaycan’ın FinTech ekosistemleri karşılaştırmalı şekilde analiz edilmiş; edinilen sonuçlara göre, Azerbaycan’ın “finansal teknoloji” bağlamında Türkiye’den geri kaldığı tespit edilmiştir.

Canbaz ve Erbaş (2021) tarafından yapılan araştırmada “finansal teknoloji” ile ilgili uygulamalara değinilmiş, *katılım bankalarının FinTech uygulamaları* incelenmiştir. Analiz neticelerine göre, katılım bankalarının; tahsilâtlara, sanal poslara, para transferlerine, hesap ve ekstre hizmetlerine dair finansal teknolojiler üzerinde yoğunlaştıkları anlaşılmıştır. İlgili teknolojilerin, bankacılık sektörüne “*kârlılık ve müşteri portföyünü genişletme*” gibi birçok hususta katkılar sağladığı tespit edilmiştir.

Demirdöğen (2020), Avrupa’daki İslâmi FinTech müesseselerini ve İslâmi FinTech ürünlerini kıyaslamıştır. İncelemesi sonucunda; “İslâmi FinTech şirketi ve ürünü” sayısının az olmasının, FinTech sektöründe bu girişimlerin önündeki en büyük ve en önemli engeller olduğu kanaatine varmıştır. Sistemin *emekleme* safhasında olduğunu, giderek büyüyeceğini ifade ederken; *İslâmi FinTech* ekosisteminin, İslâmi bankacılık ve İslâmi finans sektörünün lokomotif olması ile büyüyebileceği doğrultusunda netice geliştirmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KONVANSİYONEL BANKALARDA VE KATILIM BANKALARINDA FİNTECH VE DİJİTALLEŞME: KARŞILAŞTIRMALI SWOT ANALİZİ

3.1. Araştırma Metodolojisi

FinTech ve dijitalleşmenin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesine yönelik değişik alan çalışmalarında ve özel olarak bankacılık sektörüne yönelik çalışmalarda, teknolojik değişimin ardındaki örgütsel ve yönetsel incelikleri yakalamak için genellikle nitel veya karma yöntem yaklaşımlar benimsenmektedir (Creswell & Creswell, 2017; Jinyoung Hwang, 2024; Bouteraa, 2024; Bakri vd., 2024). FinTech ve dijitalleşmenin konvansiyonel ve katılım bankacılığında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesini konu alan bu çalışmada da bu geleneğe uygun olarak, geleneksel ve İslami (katılım) bankaların finansal teknolojilerden yararlanırken karşılaştıkları güçlü ve zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri ortaya çıkarmak için karşılaştırmalı bir SWOT analizine dayanan nitel bir tasarım kullanmıştır.

Bu araştırma, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığının 24 Ocak 2025 tarihli ve 2025/54 sayılı kararı ile uygun bulunmuştur.

3.1.1. Araştırma Amacı ve Önemi

Amaç: Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye'deki geleneksel bankaların ve katılım bankalarının dijital dönüşümü ve FinTech yeniliklerini nasıl benimsediklerini SWOT merceğinden değerlendirmektir. Araştırma spesifik olarak şunları amaçlamaktadır:

1. Dijital çözümlerin benimsenmesinde her bir bankacılık modelinin güçlü ve zayıf yönlerinin belirlenmesi,
2. FinTech iş birliği ve gelişmekte olan teknolojiler tarafından sağlanan fırsatları tespit etmek ve

3. Hızla gelişen bu ekosistemde ortaya çıkabilecek potansiyel tehditleri veya riskleri incelemek

Çalışmanın Önemi: Uzaktan müşteri kazanımı, açık bankacılık, mobil finansman ve blok zinciri tabanlı hizmetleri kapsayan bankacılıktaki dijitalleşme, hizmet sunumunu temelden dönüştürmüştür (Jaspreet Kumar, 2024; Kamacı & Güneş, 2024; Rahmanda vd., 2024). Bu yenilikler yalnızca operasyonel verimliliği ve müşteri deneyimini iyileştirmekle kalmamış, aynı zamanda finansal katılımı da teşvik etmiştir. Örneğin, uzaktan müşteri edinimi sorunsuz çevrimiçi hesap açılmasına olanak sağlarken, açık bankacılık gelişen düzenleyici çerçeveler altında veri paylaşımı yoluyla inovasyonu teşvik etmektedir (Marchewka-Bartkowiak & Boitan, 2025). Mobil finans, güvenli, zengin özelliklere sahip bankacılık uygulamalarına günün her saati erişim sunarak sektörde devrim yaratmakta ve daha erişilebilir ve dinamik bir finansal ekosisteme doğru genel geçişi güçlendirmektedir (Lugun, 2024). Bu noktada geleneksel ve katılım bankaları arasında bazı farklılıklar söz konusudur.

Geleneksel bankalar genellikle finansal istikrarsızlığa karşı sağlam bir tampon sağlayan ve etkin risk yönetimini kolaylaştıran daha derin sermaye rezervlerinden ve yerleşik altyapılardan yararlanırken (Hoang vd., 2024; Zolea, 2025), katılım bankaları katı Şeriat uyumluluğuna uyma ihtiyacı nedeniyle ek zorluklarla karşılaşmaktadır (Qimyatussa'adah & Ramadhani, 2024; Tekdogan vd., 2024). Bu gereklilik, İslami bankaların özel Şeriat Muhasebe Standartlarını uygulaması ve özel Şeriat denetim kurulları aracılığıyla sıkı bir gözetim sürdürmesi gerektiğinden, operasyonel süreçlerde, finansal raporlamada ve yönetişimde ekstra karmaşıklık katmanları getirmektedir. Fakat diğer taraftan, fintech inovasyonlarının entegrasyonu İslami bankalar için umut verici bir yol olarak da ortaya çıkmıştır. Bu sayede, yalnızca sıkı Şeriat yönetişimini desteklemekle kalmayıp aynı zamanda İslami finansa büyümeyi de teşvik eden blok zinciri ve robo-danışmanlık sistemleri gibi dijital çözümler aracılığıyla uyum süreçlerini kolaylaştırabilir ve operasyonel verimliliği artırabilmektedirler (Sidaoui vd., 2022; Mohd Haridan vd., 2023).

Bu çalışma, her iki banka türünü karşılaştırmalı olarak analiz ederek;

- ✓ Stratejik kararları geliştirmek isteyen paydaşlar için politika ile ilgili içgörüler,
- ✓ Dijital dönüşümde kaynak tahsisine ilişkin pratik rehberlik ve
- ✓ İlgili yasal ve etik kısıtlamalarla uyumlu kalırken fintech'ten yararlanmaya yönelik kanıta dayalı öneriler

sunmaktadır.

3.1.2. Araştırma Evreni ve Örneklemi

Daha geniş evren, FinTech odaklı dönüşümler gerçekleştiren dünya çapındaki tüm bankaları kapsamaktadır. Ancak bu zaman ve maliyet açısından ulaşılması zor bir hedeftir bu nedenle bu çalışmada daha ulaşılabilir bir hedef olarak hem geleneksel hem de katılım bankalarını hedef alarak kapsamını Türk bankacılık sektörü ile daraltmaktadır. Ayrıca katılımcılara ulaşmada kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Tez yazarının bir katılım bankası çalışanı olması dolayısıyla meslek arkadaşlığı ilişkileri kullanılarak Türkiye’de faaliyet gösteren konvansiyonel ve katılım bankalarının çeşitli kademelerdeki yöneticileri ile görüşmeler yapılmıştır. Spesifik olarak:

- A, B, C, D, E, F, G, H, I ve K olarak kodlanan on uzman/yönetici katılımcı ile görüşülmüştür.
- Bu katılımcılar arasında üst düzey ürün yöneticileri, dijital dönüşüm liderleri ve Şeriat uyumlu finans uzmanları yer almakta olup bakış açılarında ve operasyonel bağlamlarda çeşitlilik sağlanmıştır.

3.1.3. Kapsam ve Sınırlamalar

Çalışmanın kapsam ve sınırları dört başlık halinde sınıflandırılmıştır.

- a. **Örneklem Büyüklüğü:** On katılımcıyla yapılan görüşmeler derinlemesine niteliksel içgörüler sağlar ancak geniş genellemeleri sınırlar.
- b. **Sektörel Odaklanma:** Genel olarak bankacılık ortamına, özelde bu çalışmada Türk bankacılık ortamına odaklanmak, dijital bankaların

yükselişinin de gösterdiği gibi, FinTeck'in operasyonel verimlilik ve müşteri hizmetleri üzerindeki dönüştürücü etkisi hakkında değerli bilgiler sağlaması açısından önemlidir (Lu, 2024; Nnaomah, Aderemi, vd., 2024). Ancak sektöre özgü bu bakış açısı, finansal ekosistemleri önemli ölçüde yeniden şekillendiren merkezi olmayan finans, dijital para birimleri ve bankacılık dışı finansal hizmetleri de kapsayan küresel FinTech yeniliklerinin daha geniş kapsamını tam olarak yakalayamayabilir (Stulz, 2022; Nikolić, 2023; Asif vd., 2024).

- c. **Hızlı Teknolojik Değişim.** FinTech'in hızlı doğası göz önüne alındığında, araştırma zaman içinde bir anlık görüntüyü yakalamaktadır; teknolojinin benimsenmesi veya düzenlemedeki müteakip değişimler SWOT bileşenlerini değiştirebilir.
- d. **Kendi Kendini Raporlama Önyargısı.** Yönetici perspektifleri kurumsal stratejileri, politikaları ve kişisel önyargıları yansıtabilir, bu da verilerin yorumlanmasında dikkatli olunmasını gerektirir.

3.1.4. Veri Toplama ve Analiz

Veri Toplama: Birincil veriler, kilit banka yöneticileriyle (Katılımcı A-K) yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilmiştir. Görüşmede kullanılan soru formu ek olarak çalışmanın sonunda verilmiştir (Ek 1). Her bir mülakatta esnek bir protokol izlenmiştir:

- Dijitalleşmenin ve müşteri davranışlarının etkileri,
- FinTech şirketleri ile iş birliği (artılar/eksiler),
- Düzenleyici ve Şeriata uygunluk yönleri,
- Kapsamlı SWOT boyutları: güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar, tehditler.

Sorular, dijital bankacılıktaki değişikliklerin “güven”, “erişilebilirlik” ve “kolaylık” gibi faktörlere bağlı olduğunu öne süren önceki literatürden beslenmiştir

(Melnyk, 2023; Martínez-Navalón vd., 2023; Faisal vd., 2024; Simatupang vd., 2024; Chinnasamy vd., 2024). Sağlam güvenlik önlemleri ve şeffaf veri politikaları tüketici güvenini artırırken, gelişmiş erişilebilirlik ve kolaylık bankacılık hizmetlerinin hem hazır hem de kullanıcı dostu olmasını sağlayarak kullanıcı benimsemesini artırır (Agarwal vd., 2024). Buna karşılık, etik veya Şeriata uygun zorunluluklar, teknolojik yenilikleri İslami yasal ilkelerle uyumlu hale getirme ihtiyacı göz önüne alındığında, gelişmiş dijital araçların hızlı bir şekilde benimsenmesini engelleyebilir, bu süreç genellikle titiz bir gözetim ve özel uyum stratejileri gerektirir (AlFzari vd., 2024; Ichsan vd., 2024)

Veri Analizi: Nitel içerik analizi, Merriam ve Tisdell (2015) tarafından belirlenen yönergeler takip edilerek gerçekleştirilmiş ve ayrıca Yin (2009) ile Miles vd. (2014) tarafından sunulan metodolojik çerçevelerden de faydalanılmıştır. Bu kapsamlı yaklaşım, sistematik kodlama, tema çıkarma ve yinelemeli üçgenlemeyi kolaylaştırmış, böylece bulguların güvenilirliğini ve geçerliliğini sağlamıştır. Görüşme dökümleri, tekrar eden temaları belirlemek için titizlikle incelenmiştir. Dört SWOT boyutuyla uyumlu olan kodlar, katılımcılardan yapılan doğrudan alıntıların akademik literatürle çapraz kontrol edilmesiyle geliştirilmiştir. Bu süreç, geleneksel ve katılım bankalarının dijitalleşme girişimlerine ilişkin yapılandırılmış bir karşılaştırmalı çerçeve ortaya çıkarmıştır.

3.2. Dijitalleşme ve FinTech'in Karşılaştırmalı SWOT Analizi

İlerleyen bölümlerde ayrıntılı bir SWOT analizi sunulmakta ve bu analiz entegre edilmektedir:

- Araştırmacının bankacılık sektöründeki dijital dönüşüme ilişkin önceki kavramsal tartışması,
- Katılımcılardan yönetimsel içgörüler (A-K),
- İlgili akademik literatürden temel bulgular.

3.2.1. Güçlü Yönler

Bu başlık altında SWOT analizi kapsamında güçlü yönler ele alınmıştır.

3.2.1.1. Teknolojik Yetenekler ve Sermaye Kaynakları

Türkiye'deki geleneksel bankalar genellikle sağlam bir altyapıya ve mali temellere sahiptir. Türkiye'deki geleneksel bankalar genellikle sağlam bir altyapıya sahiptir. 2001 finansal krizinin ardından, bir dizi düzenleyici reform ve Basel I, II ve III gibi uluslararası bankacılık standartlarının benimsenmesi, bu kurumların risk yönetimi uygulamalarını ve genel dayanıklılıklarını önemli ölçüde güçlendirmiştir (Bakir & Öniş, 2010; Bulut & Nal, 2009; Ekinci, 2016; Cicoğlu & Çil, 2019; Konovalova vd., 2023; Kazak vd., 2024). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun (BDDK) proaktif uygulamaları sektörü daha da güçlendirmiş, bankaların ekonomik stres dönemlerinde bile sağlam bilançolarını, yüksek sermaye yeterlilik oranlarını ve sürdürülebilir kârlılıklarını korumalarını sağlamıştır (Yayla vd., 2008; Kartal, 2012). Bu gelişmeler, yalnızca yerel ekonomik büyümeyi desteklemekle kalmayıp aynı zamanda finansal sistemin kredibilitesini de artıran geleneksel Türk bankalarının istikrar ve sağlamlığının altını çizmektedir.

Bu bağlamda, çalışma kapsamında birçok katılımcı (örn. E, F) “*güçlü sermaye yapılarının*” gelişmiş BT yatırımlarını ve büyük ölçekli dijital girişimleri desteklediğini vurgulamıştır. Bu gözlem, artan BT yatırımlarının gelişmiş operasyonel verimlilik ve inovasyon yoluyla daha yüksek varlık ve öz sermaye getirisi sağladığı gösterildiğinden, teknoloji harcamaları ile gelişmiş kârlılık arasında doğrudan bir bağlantı tespit eden çalışmalarla uyumludur (Mithas vd., 2012; Hadi vd., 2023)

“*Büyük Ar-Ge bütçemiz, yapay zeka tabanlı kredi skorlamasını daha küçük kurumlardan daha hızlı kullanmamızı sağlıyor*” (Katılımcı E).

Buna karşın, bazı katılım bankaları kaynak kısıtlamalarını hafifletmek için stratejik iş birliklerinden yararlanmaktadır. Örneğin Katılımcı A, çevik FinTech start-up'ları ile iş birliğinin “*maliyetleri dağıtarken inovasyonu hızlandırdığını*” gözlemlediğini söylemiştir.

3.2.1.2. Etik Markalaşma ve Sadık Müşteri Tabanı

Katılım bankalarının etik veya Şeriat uyumlu finans alanındaki güçlü marka kimliği (Arlıan vd., 2024; Asy'ari & Ekawati, 2024; Kulmie & Omar, 2024) önemli bir güç olmaya devam etmektedir. Görüşülen kişiler (D, H), İslami bankaların faizsiz ürünler arayan müşterilerin güvenini nasıl kazandığını sürekli olarak vurgulamıştır. Bu tür bir müşteri sadakati, Şeriata uygunluk doğrulandıktan sonra yeni dijital araçların daha hızlı benimsenmesini kolaylaştırabilir (Fianto vd., 2020; Albaity & Rahman, 2021; Hatem Falih vd., 2025; Abdel-Gadir & Billah, 2025).

“Etik bakış açımız, özellikle kişisel veri gerektiren dijital ürünleri piyasaya sürerken derin bir müşteri güvenine dönüşüyor” (Katılımcı D).

3.2.1.3. Mevcut Düzenleyici Çerçeve

Katı düzenlemeler bazen bir yük olsa da iyi uygulanan gözetim istikrarı ve tüketici güvenini artırmaktadır (Alsmadi, 2025; Jaradat & Oudat, 2025).

Katılımcı B, *“Türkiye'nin 2001 sonrası finansal reformlarının genel güvenilirliği artırdığını”* ve bankaların dijital çözümleri sorunsuz bir şekilde entegre etmesini sağladığını yinelemiştir.

3.2.1.4. Şeriat Odaklı İnovasyon Potansiyeli

Bazı uzmanlar (C, I), katılım bankalarının sınırlı bütçelerine rağmen *“helal kripto para”*, *“dijital sukuk”* veya *“kitle fonlama platformları”* gibi Şeriata uygun FinTech ürünleri geliştirme konusunda kayda değer bir yaratıcı potansiyel sergilediğini belirtmiştir (Sidaoui vd., 2022; Vika Mariska, 2024; Kasmon vd., 2024). Katılımcı I, *“dijitalleşmenin, doğru şekilde kullanılması halinde benzersiz etik modelimizi öne çıkarabileceğini”* belirtmiştir.

3.2.2. Zayıf yönler

Bu başlık altında SWOT analizi kapsamında zayıf yönler ele alınmıştır.

3.2.2.1. Teknolojik Boşluklar ve Kaynak Kısıtları

Konvansiyonel bankalar genellikle kapsamlı BT çerçevelerine sahip olsalar da, operasyonel atalet yaratan eski sistemlerle mücadele edebilirler (Katılımcı E). Buna karşılık, katılım bankaları sermaye sınırlamalarıyla karşı karşıya kalmakta ve bu da tutarlı teknoloji yükseltmelerini zorlaştırmaktadır (Bozkurt, 2022; Çakar, 2020; Harkati vd., 2020).

“Yüksek uyum maliyetleri ve düşük bütçeler nedeniyle belirli finansman ürünlerini tam olarak dijitalleştiremiyoruz” (Katılımcı B).

3.2.2.2. Karmaşık Uyum ve Standardizasyon Sorunları

Katılım bankaları ek şeriat denetimi gerektirmektedir (Archer & Karim, 2012; Tashkandi, 2023), bu da inovasyonu yavaşlatan bir faktördür (Baklouti, 2020). Aynı konuda farklı fıkhi görüşler, standart ürün geliştirilebilmesinin önünde önemli bir engeldir (Askari vd., 2011; Mohamad & Kashi, 2017).

Katılımcı D, *“İslami finansta standardizasyon eksikliğinin, dijital murabaha veya sukuk formlarının geleneksel kredilerden ne kadar farklı olduğu konusunda müşterilerin kafasını karıştırabileceğini”* vurgulamıştır.

3.2.2.3. Siber Güvenlik ve Veri Gizliliği Riskleri

Her iki banka türünde de siber güvenlik tehditleri, özellikle dijital kanallar çoğaldıkça, merkezi bir zayıflık olmaya devam etmektedir (Lendasce, 2024; S. Wang vd., 2024). F ve H katılımcıları veri ihlalleri ve sistem açıkları riskinin arttığını bildirmiştir:

“Dijital hizmetlerdeki hızlı büyüme bazen güvenlik protokollerimizin önüne geçerek bizi potansiyel ihlallere maruz bırakıyor” (Katılımcı F).

3.2.2.4. Şeriata Uygun Çözümler için Sınırlı FinTech Ekosistemi

FinTech iş birliği hızlandırıcı bir unsur olsa da az sayıda uzman FinTech sağlayıcısı İslami sözleşme inceliklerini kavramaktadır (Shuib vd., 2023; Huda, 2024;

Katılımcı A). Bu uyumsuzluk, katılım bankaları için gelişmiş dijital ürün sunumlarını engelleyebilir.

3.2.3. Fırsatlar

Bu başlık altında SWOT analizi kapsamında dış faktörlerden fırsatlar ele alınmıştır.

3.2.3.1. Genişletilmiş Pazar Erişimi ve Finansal Kapsayıcılık

Dijital platformlar, bankasız veya yetersiz hizmet alan nüfuslara finansal hizmetler sunmak için uygun maliyetli çözümler sunmaktadır (Demirguc-Kunt vd., 2018). Bu platformlar, fiziksel şube ihtiyacını azaltarak veya ortadan kaldırarak, bankacılık altyapısının sınırlı olduğu bölgelerde finansal erişimi genişletmektedir. Bu potansiyel doğrultusunda, Katılımcı E, *“şubesiz bankacılığın genel giderleri azalttığını ve daha genç müşterileri çektiğini”* vurgulayarak, teknoloji odaklı hizmetlerin gelişmekte olan, teknoloji meraklısı demografik gruplar için cazibesini literatürle uyumlu olarak (Chu, 2018; G. K. Sinha, 2023; Dudu vd., 2024) vurgulamıştır. Mobil teknolojinin, dijital ödeme platformlarının ve yapay zekaya dayalı kredi puanlaması ve blok zinciri gibi Fintech yeniliklerinin entegre edilmesi, işlemleri kolaylaştırarak, nakde bağımlılığı azaltarak ve çözümleri daha önce marjinalleştirilmiş kesimlere uyarlayarak finansal katılımı daha da artırabilir (Nisha, 2018; Shah, 2024). Bununla birlikte, şubesiz bankacılığın tam potansiyeli, finansal hizmetlerin adil ve sürdürülebilir bir şekilde genişlemesini sağlamak için düzenleyici engellerin etkili bir şekilde ele alınmasına, dijital okuryazarlık çabalarının güçlendirilmesine ve sağlam dijital altyapılara yatırım yapılmasına bağlıdır (Adelaja vd., 2024; Nnaomah, Samuel Aderemi, vd., 2024)

3.2.3.2. İnovasyon ve Ürün Çeşitlendirmesi

Literatür, teknoloji yatırımlarının inovasyonu teşvik etmede ve ürün portföylerini genişletmede önemli bir rol oynadığını, firmaların üretim süreçlerini iyileştirmelerini ve yeni teklifler sunmalarını sağladığını doğrulamaktadır (Rumelt & Petrov, 1982; Thatcher & Oliver, 2001; Krušinskas & Vasiliauskaitė, 2005;

Braguinsky vd., 2021). Gelişmekte olan teknolojilerin stratejik entegrasyonu, şirketler yatırım zamanlaması, benimseme süreçleri ve pazar konumlandırması arasında bir denge kurdukça rekabet avantajları sağlayabilir (Thatcher & Oliver, 2001). Bu bağlamda, Katılımcı K gelişmiş dijital araçların operasyonel ve deneyimsel faydalarını vurgulayarak *“yapay zeka odaklı risk puanlaması veya blok zinciri tabanlı finansmanın operasyonel maliyetleri azaltırken daha iyi kullanıcı deneyimleri oluşturduğunu”* belirtmiştir. Bu gözlem, hedeflenen inovasyon çabalarının aynı anda verimliliği artırma ve ürün gruplarını çeşitlendirme yollarının altını çizirken, teknoloji odaklı iyileştirmelere sürekli yatırım yapmanın önemine de işaret etmektedir (Kock vd., 2011). Sonuç olarak, stratejik inovasyon girişimlerinden yararlanan firmalar, değişen tüketici taleplerine uyum sağlamak ve değişen pazar ortamlarında sürdürülebilir bir rekabet avantajı sağlamak için daha iyi bir konuma sahiptir.

Teknoloji ve inovasyonel süreçlerin katılım bankaları aracılığıyla desteklenmesi ve geliştirilmesi mümkündür. Katılım bankaları, yenilikçi Şariat uyumlu araçlara öncülük edebilir (Apriyanti, 2018; Adams vd., 2024). Bu kapsamda katılımcı H, etik finans ve teknolojinin sinerjisini vurgulayan örnekler olarak *“dijital zekât yönetimi ve sosyal refah için kitle fonlaması”*ndan bahsetmiştir. Kitle fonlaması zekat için kullanılacak uygun bir ortam olup (Kazak, 2023e), katılım bankaları bu işin yönetiminde önemli ve etkin roller üstlenebilirler.

3.2.3.3. Teknolojik Yükseltmeler için İş birlikleri

FinTech start-up'ları ile yapılan ortak girişimler, bankalara gelişmiş veri analitiği ve kullanıcı dostu dijital arayüzler sağlayarak finans dünyasını yeniden şekillendirmektedir (Mishra, 2020; Protsak vd., 2022). Bu ortaklıklar, hizmet sunumlarını ve operasyonel verimliliği artırmak için FinTech'lerin yapay zeka odaklı analitik, makine öğrenimi ve sorunsuz dijital platformlar gibi çevikliklerinden ve teknolojik uzmanlıklarından yararlanmaktadır (Protsak vd., 2022; Aryan vd., 2024; Rao, 2024). Katılımcı C, *“açık bankacılık API'lerini birlikte geliştirmenin dinamik bir ekosistemi teşvik ettiğini”* vurgulayarak daha yakın iş birliğinin hem inovasyonu hem de karşılıklı değer yaratmayı nasıl kolaylaştırdığını yansıtmıştır. Sonuç olarak, bankalar ve FinTech'ler kaynaklarını ve uzmanlıklarını bir araya getirerek pazar

erişimlerini genişletebilir, daha özel müşteri deneyimleri sunabilir ve hızla gelişen dijital ekonomide rekabetçi kalabilirler.

3.2.3.4. Şeriat Odaklı Küresel Fırsatlar

Faizsiz finans yerel pazarların ötesine geçerek İslami bankalara helal FinTech çözümlerine yönelik sınır ötesi talebi yakalamak için stratejik bir fırsat sunmaktadır. Katılımcı I bu durumu şu şekilde gözlemlemiştir:

“Şeriata tam olarak uyan dijital araçları geliştirirsek, yalnızca ağırlıklı olarak Müslüman ülkelerde değil, dünya çapında etik bilince sahip müşterileri çekebiliriz.”

Bu görüş, FinTech'in İslami bankacılığa entegre edilmesinin Şeriata uygun finansal hizmetlerin erişilebilirliğini ve cazibesini artırdığını ve yenilikçi ve etik temelli ürünler yoluyla pazar genişlemesini teşvik ettiğini gösteren daha geniş literatürle uyumludur (Irfan & Ahmed, 2019; Haridan vd., 2020; Sidaoui vd., 2022).

3.2.4. Tehditler

Bu başlık altında SWOT analizi kapsamında dış faktörlerden tehditler ele alınmıştır.

3.2.4.1. Dijital Çağda Siber Güvenlik ve Etik Güven

Dijitalleşmenin hızla ilerlemesi, saldırı yüzeyini önemli ölçüde genişletmiş ve böylece siber tehditlere karşı kırılganlığı artırmıştır (Serac, 2023; Ahmad vd., 2024). Katılımcı F, tek bir güvenlik ihlalinin bile bir markanın güvenine- ki bu güven uzun yıllar boyunca özenle inşa edilmiştir- geri dönüşü olmayacak şekilde zarar verebileceğini vurgulamaktadır. Bu evrensel tehdit, etik güvenin müşteri ilişkilerinin ve uzun vadeli rekabet avantajının temel taşı olduğu katılım bankaları için özellikle endişe vericidir (Hidayah vd., 2021; Shiddiqy, 2023; Ichsan vd., 2024). Sonuç olarak, bu kurumların yalnızca siber güvenlik önlemlerini güçlendirmekle kalmayıp aynı zamanda etik yönetim çerçevelerini de güçlendirmeleri ve dijital dönüşümlerinin hem operasyonel esnekliği hem de paydaş güvenini artırmasını sağlamaları

zorunludur. Etik sorumluluk konusunda İslami kurallarla da bağı olan katılım bankalarının bu konuda çok daha hassas olmaları beklenebilir.

3.2.4.2. Düzenleyici Akışkanlık ve Şeriat Belirsizlikleri

Katılımcılar (B, D) blockchain, yapay zeka ve IoT gibi hızla gelişen teknolojilerin özellikle Şeriat ilkelerinin uygulanmasında belirsiz düzenleyici çerçevelerle karşı karşıya kalınmasından endişe etmektedirler. Katılımcılar göre yargı bölgeleri arasında tek tip olmayan fetvalar veya kararlar kafa karışıklığını artırmakta ve inovasyonu engellemektedir. Bu sorun literatürde çeşitli yazarlar tarafından kısmen de olsa dile getirilmiştir (Zulhibri & Ghazal, 2014; Mohamad & Kashi, 2017; Safian, 2017; S. Asif, 2018).

“Akıllı sözleşmeler gibi gelişmiş çözümlerin Şeriat açısından geçerliliği net değilse bu çözümleri uygulamakta bazen tereddüt ediyoruz” (Katılımcı D).

3.2.4.3. Yoğunlaşan FinTech Rekabeti

FinTech yıkıcıları, geleneksel finansal araçları ve sistemleri atlayarak yerleşik bankaların pazar paylarını tehdit edebilme potansiyeline sahiptir. Blok zinciri, yapay zeka ve veri analitiği gibi en son teknolojilerden yararlanan bu firmalar, eşler arası borç verme ve mobil ödemeler gibi yenilikçi çözümler sunarak geleneksel bankacılık hizmetlerine kıyasla daha fazla verimlilik ve erişilebilirlik sağlamaktadır (Bhattacharjee vd., 2024; S. Sinha & Jha, 2024). Teknolojik çeviklikleri, hızlı ölçeklenebilirliği kolaylaştırarak uzun süredir geleneksel bankaların hakimiyetinde olan pazar segmentlerini hızla ele geçirmelerini sağlar (Shi & Wang, 2023). Katılımcı E'nin belirttiği gibi, geleneksel bankalar evrim geçirmeli ya da dijital bilince sahip müşterileri çevik yeni gelenlere kaptırma riskini almalıdır: *“Marka bilinirliğimiz güçlü, ancak daha küçük FinTech'ler niş hizmetleri daha hızlı sunuyor.”*

3.2.4.4. İtibar Riski

Katılım bankaları dijital çağda benzersiz bir itibar sorunuyla karşı karşıyadır. Dijital çözümlerin geleneksel faiz temelli ürünlere çok fazla benzemesi halinde, müşteriler bu tekliflerin hem gerçekliğini hem de Şeriata uygunluğunu sorgulayabilir ve böylece İslami finansdaki güven açığını derinleştirebilir (Ahmed, 2015; Baidhowi, 2018). Katılımcı B'nin dikkatli bir şekilde gözlemlediği gibi, “*etik farklılığı gölgeleyen yenilikler bankanın Şeriat temelli kimliğini zayıflatabilir*” ve teknolojik taklitçiliğin İslami finansı destekleyen temel etik değerleri aşındırma riskinin altını çizmektedir. Bu endişe, operasyonel verimliliği artırırken aynı zamanda katı Şeriat uyumluluğunun ve iş ortaklığı bütünlüğünün sürdürülmesindeki zorluklar gibi tüketici güvenini sarsabilecek ek riskleri de beraberinde getiren dijital teknolojilerle daha da artmaktadır (Yusuf, 2021). Bu sorunları ele almak için İslami bankalar, Şeriat Kurullarının uzmanlığından giderek daha fazla yararlanmaktadırlar. Bu kapsamda daha fazla çalışma yapılarak ortaya çıkan sonuçlar kapsamında daha fazla tedbirler alınması elzemdir. Örneğin Mohd Haridan vd. (2023) tarafından yapılan bir araştırma, Şeriat Kurulları ile robo-danışmanlık sistemleri ve blok zinciri gibi FinTech yenilikleri arasındaki güçlü etkileşimin, Şeriata uygunluğun zamanında ve etkili bir şekilde güvence altına alınmasını sağlayabileceğini ve böylece İslami finansın merkezinde yer alan farklı etik çerçevenin korunabileceğini göstermektedir.

3.2.5. FinTech İnovasyonunda Düzenleme ve Şeriat Uyumu

Bu başlık altında hem tehdit ve aynı zamanda fırsat olarak değerlendirilebilecek önemli bir başlık incelenmiştir. Birden fazla görüşmeden (örneğin Katılımcı B, C, F ve G) çıkan genel bir tema, FinTech girişimleriyle iş birliğinin, hizmetlerini modernize etmeye ve operasyonel ek yükleri azaltmaya çalışan hem geleneksel hem de katılım bankaları için vazgeçilmez hale geldiğidir. Örneğin Katılımcı B, FinTech girişimleri ile ortak projelerin mobil krediler için ortalama işlem süresini birkaç günden sadece birkaç saate indirdiğini ve böylece müşteri memnuniyetini artırdığını belirtmiştir. Bu arada Katılımcı C, bu tür ortaklıkların bankaların açık API'ler ve entegre veri analitiği çözümleri ile denemeler yapmasını

sağlayarak hızla gelişen tüketici beklentilerini karşılamak için yenilikçi dijital ürünlerin piyasaya sürülmesini hızlandırdığını vurgulamıştır.

Özellikle Katılımcı G, yeni nesil bankacılık platformlarının iki ayırt edici özelliği olan maliyet verimliliği ve kullanıcı merkezli inovasyon için FinTech ittifaklarından nasıl yararlanılabileceğini detaylandırdı. G'ye göre, FinTech sağlayıcıları genellikle özel yazılım modülleri ve otomatik iş akışları getirdiğinden, bu düzenlemeler bankaları büyük ölçekli BT altyapısı yükseltmelerini yalnızca kurum içinde finanse etmek zorunda bırakmamaktadır. Bununla birlikte G, FinTech firmalarının yerel bankacılık yasaları ve daha da önemlisi Şeriata uygun gereklilikler konusunda uzmanlık eksikliği olabileceğinden, mevzuata uyumun hem geleneksel hem de katılım bankaları için bir darboğaz olmaya devam ettiği konusunda uyarıda bulunmuştur.

“İş birliği güçlü olabilir, ancak çözümler etik finans ilkeleriyle uyumlu olmalı ve güçlü siber güvenlik önlemleriyle desteklenmelidir” (Katılımcı G).

Katılımcı F de benzer şekilde, dijital temas noktalarındaki artışın siber güvenlik sorumluluklarını artırdığı ve tüm ortak sistemlerde daha sağlam veri koruma protokolleri gerektirdiği konusunda uyarıda bulundu.

Birlikte ele alındığında, bu bakış açıları FinTech iş birliğinin artık isteğe bağlı değil, sürdürülebilir dijital dönüşümü başarmak için gerekli bir kanal olduğu fikrini güçlendirmektedir. Önceki çalışmalardan [örneğin; (Ab Razak vd., 2020; Hassan vd., 2022; Mohd Haridan vd., 2023; Asyiqin vd., 2024)] elde edilen içgörülere dayanarak, görüşmeler toplu olarak FinTech inovasyonunu düzenleyici hükümler, Şariat gözetimi (varsa) ve son teknoloji güvenlik protokolleri ile uyumlu hale getiren standartlaştırılmış çerçevelere ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bankalar, bu zorunlulukları yerine getirerek hızlı ürün inovasyonu ile Türk bankacılığına özgü etik, operasyonel ve yasal gereklilikler arasında optimum bir denge kurabilir.

3.3. Literatür ve Mülakat İlgörülerinin Bütünleştirilmesi

Literatür genel olarak ele alındığında bütüncül dijital stratejiler benimseyen bankaların tipik olarak hem operasyonel verimliliği hem de müşteri memnuniyetini artırdığı görülmektedir (Zouari & Abdelhedi, 2021; Nguyen vd., 2023; Bueno vd., 2024). Ancak, dijital dönüşüm ve FinTech ortaklıklarının sinerjisi şunlara dayanmaktadır:

1. Sermaye ve Organizasyonel Uyum

Bankaların dijital dönüşüm süreçlerinde başarılı olabilmeleri için yeterli sermaye tahsisi ve organizasyonel yapının esnekliği kritik önem taşımaktadır. Bu, teknolojik yatırımların artırılmasını, dijital yetkinliklerin geliştirilmesini ve çalışanların yeni çalışma yöntemlerine uyum sağlamasını içerir (Ajayi-Nifise vd., 2024; Malasriganga, 2024; Sardjono vd., 2024; Wu vd., 2024; Duan & Zhang, 2025).

2. Düzenleyici Açıklık - özellikle katılım bankaları için

Açık ve öngörülebilir düzenleyici çerçeveler belirsizliği azaltır ve bankaların FinTech iş birliklerine girmeleri için bir güven ortamı yaratır. Özellikle veri koruma, kara para aklamayı önleme ve tüketici haklarına ilişkin düzenleyici netlik, bankaların dijital hizmetleri sorunsuz bir şekilde entegre etmesine olanak tanır (H. M. Reddy, 2019; Tanda & Schena, 2019; Khuan, 2024).

3. Müşteri Odaklı Hizmetlerde İnovasyon

FinTech ortaklıkları mobil bankacılık, dijital cüzdanlar ve yapay zeka destekli kişiselleştirilmiş finansal tavsiyeler gibi müşteri odaklı hizmetlerde inovasyonu teşvik etmektedir. Bu yenilikler müşteri memnuniyetini artırmakta ve bankaların rekabet avantajını güçlendirmektedir (Y. Wang vd., 2021; Lähteenmäki vd., 2022; Murinde vd., 2022; Faour & Al-Sowaidi, 2023; Mr. N. S. Reddy vd., 2024).

4. Veriye Dayalı Karar Alma ve Analitik

Büyük veri ve gelişmiş analitik yöntemlerin kullanımı, bankaların operasyonel verimliliği artırmasını ve stratejik kararlar almasını sağlar. Bu yaklaşımla müşteri davranışları daha iyi anlaşılabilenmekte, riskler daha etkin yönetilebilmekte ve kişiselleştirilmiş hizmet modelleri geliştirilebilmektedir (Priya & Kanniga Prashanth, 2020; Poddar vd., 2023).

5. Sağlam Siber Güvenlik ve Risk Yönetimi

Dijitalleşmenin artan kapsamı, siber güvenlik ve kapsamlı risk yönetimi yaklaşımlarını gerekli kılmaktadır. FinTech iş birliklerinde, hassas finansal verilerin korunması ve sürekli risk izleme mekanizmalarının kurulması, bankaların müşterilerinin güvenini sağlamada ve operasyonel aksaklıkları önlemede hayati bir rol oynamaktadır (Jangampeta, 2022; Johri & Kumar, 2023; Khan vd., 2023; S. Wang vd., 2024).

Bu çalışmadaki karşılaştırmalı SWOT analizi hem geleneksel hem de İslami finans kuruluşlarının dijital dönüşüm stratejilerini yönlendirmede maliyet verimliliği, müşteri tercihleri ve teknolojik yenilikler arasındaki çok yönlü etkileşimi ortaya koymaktadır. Örneğin, birçok geleneksel banka, dijital bankacılık platformlarının sağladığı düşük operasyonel maliyetlerden ve gelişmiş hizmet verimliliğinden faydalanmak için stratejik olarak şube ağlarını küçültmekte (Lewis & Disney, 2000; Davey vd., 2024), müşteri davranışları ise erişilebilirlik ve kolaylık nedeniyle belirgin bir şekilde çevrimiçi ve mobil çözümlere doğru kaymaktadır (Ozaee & Sohrabi, 2017; Carbó-Valverde vd., 2024). Dahası, mobil ödemeler, yapay zekâ ve blok zinciri de dâhil olmak üzere finansal teknolojiye hızlı gelişmeler, sunulan hizmetlerin kapsamını genişletmekle kalmayıp fiziksel şubelere olan geleneksel bağımlılığı da azaltmaktadır (Han, 2024). Buna karşılık katılım bankaları, dijital inovasyonları katı Şeriat uyum gereklilikleriyle uyumlu hale getirmeye ve dijital altyapılarını değişen pazar taleplerini karşılayacak şekilde uyarlamaya çalışırken benzersiz zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu geçiş aynı zamanda, dijital ve geleneksel hizmet modlarının

entegrasyonunun verimliliği artırmak ve müşteri güvenini korumak arasında hassas bir denge gerektirdiği çok kanallı bankacılığa doğru bir geçişi de teşvik etmiştir.

3.4. Son Sözler ve Genel Değerlendirme

Görüşmeler ve paralel literatür, FinTech odaklı dijitalleşmenin yalnızca operasyonel bir yükseltme değil, daha ziyade stratejik bir zorunluluk olduğu görüşünde birleşmektedir. Geleneksel bankalar daha büyük sermaye yatırımlarından ve yerleşik altyapılardan yararlanmakla birlikte, eski kısıtlamalar ve yükselen FinTech rakipleri ile mücadele edebilir. Katılım bankaları etik meşruiyetten ve niş pazarlardan yararlanır, ancak Şeriatı uygun platformlara ve özellikle konu hakkında uzman FinTech ortaklarına dikkatle yatırım yapmalıdır.

- Güçlü yönler sermaye gücü (geleneksel bankalar) ve etik güven (katılım bankaları) etrafında dönmektedir.
- Zayıf yönler arasında eski mimariler, yetersiz dijital kaynaklar ve karmaşık uyumluluk yer almaktadır.
- Fırsatlar FinTech ile iş birlikleri, hedeflenen pazar genişlemesi ve dijital ürün çeşitlendirmesinde yatmaktadır.
- Tehditler ise siber güvenlik açıkları, mevzuat belirsizlikleri ve itibar risklerini kapsamaktadır (özellikle de etik kimliğin sulandırılması durumunda İslami bankalar için).

Gelecekte yapılacak çalışmalarda örneklem büyüklüğü genişletilebilir veya SWOT unsurlarını daha sağlam bir şekilde ölçmek için nicel yöntemler (örneğin ankete dayalı analizler veya panel verileri) uygulanabilir. Bununla birlikte, mevcut nitel araştırma, Türkiye'deki geleneksel ve katılım bankalarının dijital dönüşüm ve FinTech iş birliğini nasıl yönlendirdiğini anlamak için kapsamlı ve bağlam açısından zengin bir temel sağlamaktadır.

SONUÇLAR VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

Bu çalışmanın bulguları, FinTech ve dijitalleşmenin Türkiye'deki hem konvansiyonel hem de katılım bankalarını yeniden şekillendirmede oynadığı önemli rolün altını

çizmektedir. Konvansiyonel bankalar güçlü sermaye rezervlerine, köklü altyapılara ve daha geniş ürün portföylerine sahipken, katılım bankaları güçlü etik konumlandırma, Şeriata uygun finansal teklifler ve sıkı müşteri ilişkilerinden yararlanmaktadır. Kapsamlı bir SWOT analizi, her iki modelin de siber güvenlik tehditleri, düzenleyici karmaşıklıklar ve çevik FinTech girişimlerinin artan rekabeti gibi birbirleriyle örtüşen zorluklarla nasıl mücadele ettiğini vurgulamış, ancak aynı zamanda sürdürülebilirlik ve büyüme elde etmek için teknolojiden yararlanma konusunda farklı yollar ortaya koymuştur.

Sonuç açısından bakıldığında, üç tematik gözlem öne çıkmaktadır. İlk olarak, geleneksel bankalar teknolojik inovasyon ve büyük ölçekli yatırım kapasitesi alanında önemli güçler sergilemektedir. Daha derin kaynakları, açık bankacılık API'leri ve yapay zeka destekli danışmanlık gibi son teknoloji çözümleri daha kolay bir şekilde sunmalarına olanak sağlamaktadır. Bununla birlikte, genellikle büyük, eski altyapılarla bağlantılı zayıflıkların yanı sıra inovasyon hızını yavaşlatabilecek bürokratik karmaşıklıklarla da karşı karşıyadırlar. Bu arada katılım bankaları, daha küçük bütçelerle kısıtlanmış olsalar da niş ama son derece sadık bir müşteri tabanında yankı uyandıran şeffaf ve etik odaklı ürünler sunma konusunda benzersiz bir avantaja sahiptir. Bununla birlikte, temel zayıflıkları, yeni dijital ürünler için Şariat uyumluluğunu sağlamak için gereken ve hızlı inovasyonu engelleyebilecek daha karmaşık uyumluluk süreçlerinde yatmaktadır.

İkinci olarak, her iki banka modeli de FinTech girişimleri ve üçüncü taraf teknoloji sağlayıcıları ile iş birliğinin dijital altyapıyı yükseltmek için yeni ve uygun maliyetli yollar geliştirdiğini kabul etmektedir. Bu yaklaşım, sorunsuz mobil bankacılık, hızlandırılmış işlem süreci ve kullanıcı merkezli finans yönetimi araçları sunmak için hayati bir fırsat sunmaktadır. Aynı zamanda, siber güvenlik ihlalleri ve belirsiz düzenleyici çerçevelerden kaynaklanan “tehdit” riski, hızlı teknolojik gelişme altında Şariat ilkelerinin sulandırılması durumunda özellikle İslami bankalar için akut olmaya devam etmektedir.

Üçüncü olarak, araştırma müşteri odaklılığın vazgeçilmez hale geldiğinin altını çiziyor. Gelişmiş veri analitiğine, kullanıcı dostu dijital platformlara ve finansal

kapsayıcılık stratejilerine yatırım yapan bankalar, yalnızca mevcut hizmetleri dijitalleştiren bankalardan daha iyi performans gösterecektir. Örneğin katılım bankaları, dijital yollarla kendilerini küresel etik finans sağlayıcıları olarak konumlandırabilir, diasporaya veya etik motivasyona sahip müşterilere ulusal sınırların ötesinde ulaşabilir. Buna paralel olarak, geleneksel bankalar güçlü sermaye kaynaklarını robo-danışmanlık, blok zinciri tabanlı varlık hizmeti veya gömülü finans çözümleri gibi alanlarda bir adım önde olmak için kullanabilirler.

Bu bulgulara dayanarak, aşağıdaki politika önerileri sunulmuştur:

1. Düzenleyici Netliğin ve Standardizasyonun Artırılması. Politika yapıcılar ve sektör kuruluşları, dijital bankacılık ürünleri için Şeriata uygunluk kılavuzlarını düzenleyerek katılım bankaları için belirsizlikleri azaltmalıdır. Muhtemelen iş birliğine dayalı komiteler tarafından denetlenen standartlaştırılmış çerçeveler tutarsızlıkları önleyebilir, yenilikçi çözümleri etik ilkelerle uyumlu hale getirebilir ve sınır ötesi tanınmanın önünü açabilir.
2. Hedeflenen FinTech Kuluçkasının Desteklenmesi. Kamu kurumları ve sektör birlikleri (örneğin TKBB) FinTech girişimlerinin Şariat gerekliliklerini karşılayan dijital araçları birlikte tasarlayabilecekleri özel inkübatörler veya inovasyon merkezleri geliştirebilir. Bu hem İslami kurumlar için teknolojinin benimsenmesini hızlandıracak hem de ekosistem genelinde sinerji yaratacaktır.
3. Siber Güvenlik Protokollerini Güçlendirmek. Düzenleyiciler ve bankalar sağlam siber savunma altyapılarına yatırım yapmalı, zorunlu güvenlik denetimlerini benimsemeli ve tehdit istihbaratını paylaşmalıdır. Hem geleneksel hem de katılım bankaları için veri ihlallerinden kaynaklanan itibar kaybı, ortak düzenleyici ve teknolojik dikkat gerektiren temel bir risk olmaya devam etmektedir.
4. Kapsayıcı Dijital Okuryazarlığı Teşvik Etmek. Bankalar, devlet kurumları ile iş birliği içinde, dijital kanallara güveni artırmak için eğitim kampanyaları uygulayabilir. Bu tür girişimler yalnızca müşterileri çevrimiçi ve mobil bankacılığı benimsemeye teşvik etmekle kalmaz, aynı zamanda FinTech

hizmetlerinin daha geniş kullanımını engelleyen demografik boşlukları kapatmaya da hizmet eder.

5. Etik ve Çevresel İnovasyonu Teşvik Edin. Katılım bankaları, sosyal sorumluluk girişimlerini benimseyen geleneksel bankaların yanı sıra, sürdürülebilirlik odaklı dijital ürünler (örneğin, yeşil sukuk, karbon kredisi bağlantılı finansman) sunabilir. Düzenleyiciler vergi indirimleri veya daha düşük uyum ücretleri yoluyla bu tür yenilikleri teşvik edebilir ve böylece etik arayışları ödüllendirebilir.

Özünde, yıkıcı bir finansal ortamın stratejik zorunluluklarını karşılamak, bankalar, düzenleyiciler ve teknoloji sağlayıcıları arasında senkronize önlemler gerektirir. Geleneksel bankalar eski sistemlerini iyileştirebilir ve inovasyon ivmesini koruyabilirken, katılım bankaları özel FinTech çözümleri aracılığıyla etik avantajlarını artırabilir. Böylesi bütüncül bir çaba, Türk bankacılık ekosisteminin tamamını güçlendirmeye, dijital çağda dayanıklılık ve sürdürülebilir rekabet gücü sağlamaya hazırdır.

KAYNAKÇA

- Ab Razak, M. I., Dali, N. A. M., Dhillon, G., & Manaf, A. W. (2020). Fintech in Malaysia: An appraisal to the need of shariah-compliant regulation. *Pertanika Journal of Social Science and Humanities*, 28(4), 3223-3233.
- Abdel-Gadir, S., & Billah, M. M. (2025). Investigating the key drivers of client affiliation to Islamic banking in Oman. *Journal of Islamic Marketing*, 16(1), 82-103. <https://doi.org/10.1108/JIMA-02-2024-0082>
- Adams, O. A., Azubuiké, C., Sule, A. K., & Okon, R. (2024). Innovative Approaches to Structuring Sharia-Compliant Financial Products for Global Markets. *International Journal of Multidisciplinary Research and Growth Evaluation*, 5(1), 1138-1147. <https://doi.org/10.54660/IJMRGE.2024.5.1.1138-1147>
- Adelaja, A. O., Stanley Chidozie Umeorah, Bibitayo Ebunlomo Abikoye, & Michelle Chibogu Neziyana. (2024). Advancing financial inclusion through fintech: Solutions for unbanked and underbanked populations. *World Journal of Advanced Research and Reviews*, 23(2), 427-438. <https://doi.org/10.30574/wjarr.2024.23.2.2379>

- Agarwal, V., Avni Garg, Simar Olakh, Lakshman, K., Prabhat Sharma, Chauhan, D., & Shubhi Goyal. (2024). Impact of Digital Evolution on Customer Relationship Strategies in the Banking Sector. *EVOLUTIONARY STUDIES IN IMAGINATIVE CULTURE*, 877-889. <https://doi.org/10.70082/esiculture.vi.1177>
- Ahmad, A., Riyan Maulana, & Muhammad Yassir. (2024). Cybersecurity Challenges In The Era Of Digital Transformation A Comprehensive Analysis Of Information Systems. *Journal Informatic, Education and Management (JIEM)*, 6(1), 7-11. <https://doi.org/10.61992/jiem.v6i1.57>
- Ahmad, S. M., Al Mamun, A. (2020). "Opportunities of Islamic FinTech: The Case of Bangladesh and Turkey", *CenRaPS Journal of Social Sciences*, 2(3), 412–426.
- Ahmed, T. (2015). Islamic Finance ijtehad in the information age: Quo vadis? H. A. El-Karanshawy & A. Omar (Ed.), *Developing Inclusive and Sustainable Economic and Financial Systems (Ethics, Governance and Regulation in Islamic Finance)* (C. 4, ss. 1-8). Bloomsbury Publishing (UK).
- Ajayi-Nifise, A. O., Olubusola Odeyemi, Noluthando Zamanjomane Mhlongo, Chidera Victoria Ibeh, Oluwafunmi Adijat Elufioye, & Titilola Falaiye. (2024). Digital transformation in banking: The HR perspective on managing change and cultivating digital talent. *International Journal of Science and Research Archive*, 11(1), 1452-1459. <https://doi.org/10.30574/ijrsra.2024.11.1.0237>
- Akbaş Ö., F. Duran, S. (2023). "Teknolojik İnovasyonun Katılım Bankacılığına Etkisi: Uygulamalar ve Gelecek Perspektifleri", *International Journal of Eurasian Social Sciences/Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(53).
- Akbaş, F. (2023). "Bankacılıkta Dijital Dönüşüm ve FinTech", *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 1–12.
- Akçay, S. (2023). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye’de Mudarebe Sisteminin Uygulanabilirliğine İlişkin Bir Araştırma*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.
- Aksüt, U., Bakkal, M. (2011). *Türk Bankacılık Sisteminde Elektronik Bankacılık Uygulamaları*, Hiperlink.
- Aktuğ, S. S. (2020). "Development of Fintech Sector in Turkey", *BİLTÜRK: Journal of Economics and Related Studies*, 2(3), 487–499.
- Alam, N., Gupta, L., Zamani, A. (2019). *Fintech and Islamic Finance*, Springer International Publishing.
- Albaity, M., & Rahman, M. (2021). Customer Loyalty towards Islamic Banks: The Mediating Role of Trust and Attitude. *Sustainability*, 13(19), 10758. <https://doi.org/10.3390/su131910758>
- AlFzari, A., Rosman, A. S., Bayoumi, K., & Darawi, A. B. S. (2024). Shariah Compliance in Fintech App Solutions: An Islamic Legal Perspective. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 14(11), 66-78. <https://doi.org/10.6007/IJARBS/v14-i11/23169>

- Almunawar, M. N., Islam, M. Z., De Pablos, P. O. (2022). *Digital Transformation Management: Challenges and Futures in The Asian Digital Economy*, Taylor & Francis.
- Alsmadi, A. A. (2025). Beyond compliance: Exploring the synergy of Islamic Fintech and CSR in fostering inclusive financial adoption. *Future Business Journal*, 11(1), 7. <https://doi.org/10.1186/s43093-025-00430-z>
- Amrani, O. Najab, A. (2020). “Morocco's Participative Banking Sector: A Cross-Analysis of Current State, Opportunities and Challenges of It's Five Banks and Three Windows”, *International Journal of Islamic Business & Management*, 4 (2), 1–28.
- Ang, A. Kwek, S. Shergill, A. (2019). *FinTech in Singapore*, Bus. L. Int'l, 20.
- Apak, S. Açıköz, A. F. (2011). “Türkiye’de Katılım Bankacılığının Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Finansal İstikrara Katkısı”, *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1, 70–85.
- Apriyanti, H. W. (2018). Model Inovasi Produk Perbankan Syariah di Indonesia. *Economica: Jurnal Ekonomi Islam*, 9(1), 83-104. <https://doi.org/10.21580/economica.2018.9.1.2053>
- Archer, S., & Karim, R. A. A. (2012). The structure, regulation and supervision of Islamic banks. *Journal of Banking Regulation*, 13(3), 228-240. <https://doi.org/10.1057/jbr.2012.3>
- Arlan, L. C., Masrohatin, S., Setianingrum, N., Qoriani, H. F., & Chotib, Moch. (2024). The Influence of Brand Image, and Sharia Label on Savings Decisions of Customers at PT Bank Syariah Indonesia Tbk KCP Jember Gajah Mada. *Jurnal Impresi Indonesia*, 3(10), 841-857. <https://doi.org/10.58344/jii.v3i10.5646>
- Aryan, J., Nidhi, S., Ansh, V., & Aman. (2024). The Integration of Fintech into the banking sector. *Trends in Finance and Economics*, 2(1, March 2024), 37-42. <https://doi.org/10.46632/tfe/2/1/6>
- Asadi, S., Nilashi, M., Husin, A. R. Yadegaridehkordi, E. (2017). “Customers Perspectives on Adoption of Cloud Computing in Banking Sector”, *Information Technology and Management*, 18(4), 305–330.
- Asif, M., Sarwar, F., Nawaz, L., & Akbar, R. (2024). Banking FinTech adoption: Systematic review with bibliometric and content analysis. *Serbian Journal of Management*, 19(2), 293-317. <https://doi.org/10.5937/sjm19-46743>
- Asif, S. (2018). The halal and haram aspect of cryptocurrencies in Islam. *Journal of Islamic Banking and Finance*, 35(2), 91-101.
- Askari, H., Iqbal, Z., & Mirakhor, A. (2011). *New Issues in Islamic Finance and Economics: Progress and Challenges*. John Wiley & Sons.
- Asy’ari, A. H., & Ekawati, A. (2024). Impact of Brand Image and Service Quality on the Choosing Decision Bank Syariah Indonesia with Religiosity as a Moderating Variable. *International Journal of Economics, Business and*

- Management Research*, 08(11), 225-236.
<https://doi.org/10.51505/IJEBMR.2024.81115>
- Asyiqin, I. Z., Mareto, I., & Genovés, M. B. (2024). The Role of Regulation in the Development of Sharia Fintech: A Review of Contemporary Islamic Economic Law. *Sharia Oikonomia Law Journal*, 2(4), 255-270.
<https://doi.org/10.70177/solj.v2i4.1241>
- Ayrıçay, Y., Ada, Ş., Kaya, A. (2016). “Katılım Bankacılığının Gelişiminin Önündeki Engeller: Bir Alan Araştırması”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisâdi ve İdarî Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 119–137.
- Babazade, E. (2024). *Bankacılık Sektöründe Finansal Teknoloji (FinTech) Uygulamaları: Türkiye ve Azerbaycan Karşılaştırması*, Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çorum.
- Baidhowi, B. (2018). “Sharia Banking Opportu Nities and Challenges in the Digital Era. Advances in Social Science”, *Education and Humanities Research*, 1(2), 192–211.
- Baidhowi, B. (2018). *Sharia Banking Opportunities and Challenges in the Digital Era*. 157-161. ISSN: 2352-5398. <https://doi.org/10.2991/icils-18.2018.30>
- Bakir, C., & Öniş, Z. (2010). The Regulatory State and Turkish Banking Reforms in the Age of Post-Washington Consensus. *Development and Change*, 41(1), 77-106. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.2009.01634.x>
- Baklouti, I. (2020). Is the Sharia supervisory board a friend or an enemy of Islamic banks? *Journal of Islamic Marketing*, 13(2), 526-541.
<https://doi.org/10.1108/JIMA-04-2020-0118>
- Bakri, A. A., Hasanah, N., & Lasmiatun, K. M. T. (2024). Financial Technology Innovation and Banking Industry Transformation: A Literature Study on Financial Markets. *Multifinance*, 1(3), Article 3.
<https://doi.org/10.61397/mfc.v1i3.112>
- Balkan, H., Aydın, M. (2021). “Neobank: Kavram, Gelişim ve İş Modelleri”, *TBB: Bankacılar*, 116, 104–127.
- Barberis, J., Arner, D. W. (2016). “FinTech in China: From Shadow Banking to P2P Lending”, *Banking Beyond Banks and Money: A Guide to Banking Services in the Twenty-First Century*, 69–96.
- Bayrakdaroğlu, A. (2012). “Bireylerin İnternet Bankacılığı Kullanımını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Alan Araştırması”, *Business and Economics Research Journal*, 4.
- BDDK. (2023). *Gruplar Bazında, Banka ve Bankaların Şube Sayıları*. Türkiye Bankalar Birliği. https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp
- Bernards, N. (2019). “Fintech and Financial Inclusion”, *The Palgrave Handbook of Contemporary International Political Economy*, 317–329.

- Bhattacharjee, I., Srivastava, N., Mishra, A., Adhav, S., & Singh, N. (2024). The Rise Of Fintech: Disrupting Traditional Financial Services. *Educational Administration: Theory and Practice*, 89-97. <https://doi.org/10.53555/kuey.v30i4.1408>
- Bilcan, T., Alacahan, N. D. (2024). “Bankacılık Sektöründe Dijitalleşme Düzeyinin Dijital Bankacılık Uygulamalarına Etkisi”, *Journal of Life Economics*, 11(1), 31–46.
- Bose, I. (2020). “Strategic Competitive Analysis of a Banking Organization in UAE: A Study on Dubai Islamic Bank UAE”, *The USV Annals of Economics and Public Administration*, 20, 1–27.
- Bouterraa, M. (2024). Mixed-methods approach to investigating the diffusion of FinTech services: Enriching the applicability of TOE and UTAUT models. *Journal of Islamic Marketing*, 15(8), 2036-2068. <https://doi.org/10.1108/JIMA-12-2022-0343>
- Bozkurt, İ. (2022). Mevduat ve Katılım Bankalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri ve Türkiye Ekonomisine Katkıları (2005-2020). *TESAM Akademi Dergisi*, 9(2), 503-535. <https://doi.org/10.30626/tesamakademi.1164125>
- Braguinsky, S., Ohyama, A., Okazaki, T., & Syverson, C. (2021). Product Innovation, Product Diversification, and Firm Growth: Evidence from Japan’s Early Industrialization. *American Economic Review*, 111(12), 3795-3826. <https://doi.org/10.1257/aer.20201656>
- Bueno, L. A., Sigahi, T. F. A. C., Rampasso, I. S., Leal Filho, W., & Anholon, R. (2024). Impacts of digitization on operational efficiency in the banking sector: Thematic analysis and research agenda proposal. *International Journal of Information Management Data Insights*, 4(1), 100230. <https://doi.org/10.1016/j.jjime.2024.100230>
- Bulut, L., & Nal, O. (2009). Market Discipline in Turkey Before and After the 2001 Financial Crisis. *Review of Middle East Economics and Finance*, 5(1), 1-23. <https://doi.org/10.2202/1475-3693.1183>
- Büyükşahin, E. (2018). *Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Konvansiyonel Bankacılık Sistemi Arasında Fon Toplama Farklılıklarının Analiz Edilmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Canbaz, M. F., Erbaş, S. (2021). “Katılım Bankacılığında FinTech Eğilimleri ve Sektöre Katkıları”. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(3), Eylül, 477–489.
- Candemir, G. (2020). *Bankacılık Sektöründe Yeni Trendler ve Teknolojik Gelişmeler: FinTech Sektörü Üzerine Bir Uygulama*, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Carbo-Valverde, S. Cuadros-Solas, P. J. Rodriguez-Fernandez, F. (2020). “The Effect of Banks it Investments on The Digitalization of Their Customers”, *Global Policy*, 11 (1), 9–17.

- Carbó-Valverde, S., Cuadros-Solas, P. J., Rodríguez-Fernández, F., & Sánchez-Béjar, J. J. (2024). Digital innovation and de-branching in the banking industry: Customer perception and satisfaction. *Global Policy*, 15(S1), 8-20. <https://doi.org/10.1111/1758-5899.13313>
- Casolaro, L., Gobbi, G. (2007). "Information Technology and Productivity Changes in The Banking Industry", *Economic Notes*, 36, 43–76.
- Cengiz, S. & Özkan, T. (2023). The Place of FinTech Applications in Islamic Finance: A Conceptual Evaluation. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, (60), 1–14.
- Chen, L. (2016). "From Fintech to Finlife: The Case of Fintech Development in China", *China Economic Journal*, 9(3), 225–239.
- Chinnasamy, G., Vinoth, S., & Jain, A. (2024). Revolutionizing finance: A comprehensive analysis of digital banking adoption and impact. *International Journal of System Assurance Engineering and Management*. <https://doi.org/10.1007/s13198-024-02531-4>
- Chu, A. B. (2018). Mobile Technology and Financial Inclusion. İçinde *Handbook of Blockchain, Digital Finance, and Inclusion, Volume 1* (ss. 131-144). Elsevier. <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/B9780128104415000063>
- Cicoğlu, Ş., & Çil, C. G. (2019). Türkiye’de Uygulanan Basel Kriterleri ve Basel III Kriterlerinin Türk Finans Sistemine Etkileri. *Politik Ekonomik Kuram*, 3(1), 83-104. <https://doi.org/10.30586/pek.559663>
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. SAGE Publications; Google-Books-ID: 335ZDwAAQBAJ.
- Çağıl, G., Candemir, G. (2020). "Türk Bankacılık Sektörünün FinTech’ler Karşısında A’WOT Analizi", *Maliye ve Finans Yazıları*, (113), 207–238.
- Çakar, R. (2020). Katılım Bankalarının Bilanço Dışı İşlemleri İle Performansları Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *Journal of Business Research - Turk*, 12(2), 1949-1961. <https://doi.org/10.20491/isarder.2020.954>
- Çakar, R. (2023). "FinTech Kavramı ve İslâmi Finans Kurumlarında Kullanılan Güncel FinTech Uygulamaları", *Kocatepe İslâmi İlimler Dergisi*, 6(Özel Sayı), 18–37.
- Danacı, M. C., Çetintaş, Ö. (2020). "Bankalarda Finansal Teknoloji ve Yenilikler", *Turkish Business Journal*, 1(2), 179–187.
- Das, A., Das, D. (2020). "Perception, Adoption and Pattern of Usage of FinTech Services by Bank Customers: Evidences from Hojai District of Assam", *Emerging Economy Studies*, 6(1), 7–22.
- Daver, G. (2021). "Dijitalleşirken Tasarruf Edilebilir mi? Çalışan Sayısı mı, Çalışanların Niteliği mi?", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 19(Özel Sayı), 241–267.
- Davey, P. S., Mv, E., & C, A. (2024). Impact of Digital Banking on Traditional Banking Services. *INTERANTIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC*

RESEARCH IN ENGINEERING AND MANAGEMENT, 08(11), 1-7.
<https://doi.org/10.55041/IJSREM38403>

- Deb, A. T., Murthy, B. (2008). *Theoretical Framework of Competition As Applied to Banking Industry*, MPRA Paper No: 7465, January.
- Demirdöğen, Y. (2020). “İslâmi FinTech Ekosistemi Üzerine Bir Değerlendirme”. *Gaziantep Üniversitesi İktisâdi ve İdarî Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 63–99.
- Demirez, D., Gür, D., Özeltürkay, E. Y. (2021). “Bankacılık Sektöründe Dijital Dönüşüm: Açık Bankacılık ve Uygulamalarına İlişkin Kavramsal Bir Araştırma”, *Tarsus Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 10–28.
- Demirguc-Kunt, A., Klapper, L., Singer, D., Ansar, S., & Hess, J. (2018). *The Global Findex Database 2017: Measuring Financial Inclusion and the Fintech Revolution* (Google-Books-ID: IYxaDwAAQBAJ). World Bank Publications.
- Di Gioia, S. (2018). *Supply Chain Finance in China: An Investigation on The Business Models of Plâtforms’ Providers*, Master Graduation Thesis, Politecnico di Milano, Milano, Italy.
- Dilek, S., Küçük, O. (2017). “Customer Satisfaction in Participation Banks: A Research in Kastamonu. Research in Business and Social Sciences”, *Center for the Strategic Studies in Business and Finance*, 6(4), 143–163.
- Doğan, M. (2013). “Katılım ve Geleneksel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye Örneği”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 58, 175–188.
- Duan, Z., & Zhang, Y. (2025). Can Enterprise Digital Transformation Improve Resource Allocation Efficiency? Evidence From China. *Managerial and Decision Economics*, n/a(n/a). <https://doi.org/10.1002/mde.4493>
- Dudu, O. F., Olakunle Babatunde Alao, & Enoch O. Alonge. (2024). Advancing financial inclusion through digital payment platforms in emerging markets. *Finance & Accounting Research Journal*, 6(11), 2028-2060. <https://doi.org/10.51594/farj.v6i11.1696>
- Efe, A. (2021). “Katılım Bankacılığı ve İslâmi Finans Sektöründe Temel Sorunların Çözümü”, *Akademik Plâtform: İslâmi Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 303–326.
- Eken, H. M., Öztürk, N. (2019). “Finans Teorisi Kapsamında Katılım Bankacılığı ve Yeniden Yapılanma Önerisi”, *Finans, Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 19(1), 46–62.
- Ekinci, A. (2016). The Effect of Credit and Market Risk on Bank Performance: Evidence from Turkey. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(2), 427-434.
- Er, H. (2023). “İslâmi Finans ve Finansal Teknolojinin Gelecekteki Rolü”, *Dijitalleşmenin Finans Sektörüne Getirdiği Yenilikler*, 91.

- Erden, B., Topal, B. (2021). "Türkiye'de ve Dünyada İslâmi FinTech Sektörünün Gelişimi", *Ardahan Üniversitesi İktisâdi ve İdarî Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 69–75.
- Faisal, N. A., Nahar, J., Waliullah, M., & Born, R. S. (2024). The Role Of Digital Banking Features In Bank Selection An Analysis Of Customer Preferences For Online And Mobile Banking. *Frontiers in Applied Engineering and Technology*, 1(01), 41-58. <https://doi.org/10.70937/faet.v1i01.10>
- Fan, P. S. (2018). "Singapore Approach to Develop and Regulate FinTech", *Handbook of Blockchain, Digital Finance, and Inclusion*, Academic Press, Volume 1, 347–357.
- Faour, A., & Al-Sowaidi, A. Saif. S. S. (2023). Fintech Revolution: How Established Banks Are Embracing Innovation to Stay Competitive. *Journal of Business and Management Studies*, 5(5), 166-172. <https://doi.org/10.32996/jbms.2023.5.5.14>
- Fianto, B. A., Gan, C., Widiastuti, T., & Sukmana, R. (2020). Customer loyalty to Islamic banks: Evidence from Indonesia. *Cogent Business & Management*, 7(1), 1859849. <https://doi.org/10.1080/23311975.2020.1859849>
- Genç, S., Küçükçolak, R. A. (2020). "Türkiye'de FinTech Sektörü", *Working Paper Series*, 1(1), 48–60.
- Ghafori, M. (2022). *Katılım Bankacılığına Özgü Yatırım Araçları ve Dünyada Katılım Bankacılığının Gelişimi*, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
- Gorjon, S. (2019). "The Growth of The FinTech Industry in China: A Singular Case", *Banco De Espana-Economic Bulletein*, <https://www.bde.es/f/webbde/SES/>.
- Güler, H. N. (2022). "Dijitalleşmenin Bankacılık Üzerine Etkileri", *16. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, MİM Danışmanlık, Eğitim ve Yayıncılık.
- Güney, G. (2023). "Türkiye'de İslâmi Finansta Dijital Bankacılık Anlayışı", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 10(4), 932–944.
- Hadi, A. H., Abdulhameed, G. R., Malik, Y. S., & Flayyih, H. H. (2023). The influence of information technology (IT) on firm profitability and stock returns. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 4(13 (124)), 87-93. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2023.286212>
- Han, T. (2024). Disruption of Traditional Banking Services by Financial Technology in the Digital Economy. *Modern Economics & Management Forum*, 3(6), 393. <https://doi.org/10.32629/memf.v3i6.2607>
- Haridan, N. M., Hassan, A. F. S., & Alahmadi, H. A. (2020). Financial Technology Inclusion in Islamic Banks: Implication on Shariah Compliance Assurance. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 10(14), Pages 38-48. <https://doi.org/10.6007/IJARBS/v10-i14/7361>
- Harkati, R., Alhabshi, S. M., & Kassim, S. (2020). Does capital adequacy ratio influence risk-taking behaviour of conventional and Islamic banks differently? Empirical evidence from dual banking system of Malaysia. *Journal of Islamic*

- Accounting and Business Research*, 11(10), 1989-2015.
<https://doi.org/10.1108/JIABR-11-2019-0212>
- Hassan, M. K., Kazak, H., Adıgüzel, U., Gunduz, M. A., & Akcan, A. T. (2023). Convergence in Islamic financial development: Evidence from Islamic countries using the Fourier panel KPSS stationarity test. *Borsa Istanbul Review*, 23(6), 1289-1302. <https://doi.org/10.1016/j.bir.2023.09.006>
- Hassan, M. K., Rabbani, M. R., Jreisat, A., & Hossain, M. M. (2022). Fintech, Pandemic, and the Islamic Financial System: Innovative Financial Services and Its Shariah Compliance. İçinde M. K. Hassan, M. R. Rabbani, & M. Rashid (Ed.), *FinTech in Islamic Financial Institutions: Scope, Challenges, and Implications in Islamic Finance* (ss. 243-261). Springer International Publishing; DOI: 10.1007/978-3-031-14941-2_12. https://doi.org/10.1007/978-3-031-14941-2_12
- Hassany, E., Pambekti, G. (2022). "Review on The Application of Open Banking in Sharia Banking: An SWOT Analysis", *Journal Economics Kevangan Syariah*, 5(1), 1–32.
- Hatem Falih, O., Abedin, B., Yahyazadehfar, M., Safari, M., & Kassim, E. S. (2025). Exploring customer loyalty in Islamic banking: A model for the Iraqi market. *Journal of Islamic Marketing*. <https://doi.org/10.1108/JIMA-04-2024-0148>
- Hidayah, N. N., Lowe, A., & De Loo, I. (2021). Identity Drift: The Multivocality of Ethical Identity in Islamic Financial Institution. *Journal of Business Ethics*, 171(3), 475-494. <https://doi.org/10.1007/s10551-020-04448-x>
- Hoang, K., Tran, S., Nguyen, D., & Nguyen, L. (2024). Bank capital, institutional quality and bank stability: International evidence. *International Journal of Revenue Management*, 14(1), 33-53. <https://doi.org/10.1504/IJRM.2024.135965>
- Huda, M. I. (2024). Sharia Fintech Business Analysis at PT. Indonesian Sharia Fund. *Jurnal Mediasas: Media Ilmu Syari'ah dan Ahwal Al-Syakhsyiyah*, 7(1), 121-135. <https://doi.org/10.58824/mediasas.v7i1.123>
- Ichsan, M., Fitriyanti, F., Setiorini, K. R., & Al-Qudah, A. M. (2024). Digitalization of Islamic Banking in Indonesia: Justification and Compliance to Sharia Principles. *Jurnal Media Hukum*, 31(2), 244-261. <https://doi.org/10.18196/jmh.v31i2.22485>
- Irfan, H., & Ahmed, D. (2019). Fintech (The opportunity for Islamic finance). İçinde U. A. Oseni & S. N. Ali (Ed.), *Fintech In Islamic Finance (Theory and Practice)* (1. bs, ss. 19-30). Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/books/9781351025577/chapters/10.4324/9781351025584-2>
- Jangampeta, S. (2022). Financial Data Security and SIEM: Protecting Sensitive Financial Information in Banking and Fintech Systems. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT)*, 13(2), 1185-1188. <https://doi.org/10.61841/turcomat.v13i2.14414>

- Jaradat, H., & Oudat, M. S. (2025). Enhancing clarity and transparency in Islamic financial practices: The role of regulatory influence. *Journal of Financial Reporting and Accounting, ahead-of-print*(ahead-of-print). <https://doi.org/10.1108/JFRA-07-2024-0479>
- Jaspreet Kumar. (2024). The Transformative Role of Mobile Applications in Digital Banking: A Comprehensive Analysis of Customer Engagement and Service Evolution. *International Journal of Scientific Research in Computer Science, Engineering and Information Technology, 10*(6), 1675-1684. <https://doi.org/10.32628/CSEIT241061210>
- Jinyoung Hwang. (2024). Digital transformation strategies in the financial services sector. *International Journal of Science and Research Archive, 13*(2), 1407-1415. <https://doi.org/10.30574/ijstra.2024.13.2.1939>
- Johri, A., & Kumar, S. (2023). Exploring Customer Awareness towards Their Cyber Security in the Kingdom of Saudi Arabia: A Study in the Era of Banking Digital Transformation. *Human Behavior and Emerging Technologies, 2023*(1), 2103442. <https://doi.org/10.1155/2023/2103442>
- Kahraman, Y. E. (2020). “Katılım Bankacılığının Türkiye’deki Gelişimi ve Geleceği”, *Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi, 4*(10), 55–71.
- Kamacı, A., & Güneş, H. (2024). Digital Transformation and New Trends in the Finance Sector. İçinde E. Çıkmaz (Ed.), *Örgütlerde Modern Yönetim Dinamikleri*. Özgür Yayınları. <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub592.c2469>
- Kartal, F. (2012). The Turkish banking sector in the third after the 2008 global crisis. *African Journal of Business Management, 6*(5), 2015-2025. <https://doi.org/10.5897/AJBM11.2432>
- Kasmon, B., Ibrahim, S. S., Daud, D., Hisham, R. R. I. R., & Prajanti, S. D. W. (2024). FinTech application in Islamic social finance in Asia region: A systematic literature review. *International Journal of Ethics and Systems, 41*(1), 213-237. <https://doi.org/10.1108/IJOES-07-2023-0155>
- Kazak, H. (2022). İslami Bankacılık Konvansiyonel Bankacılık Üzerinde Etkili mi? Türkiye Örneği Üzerinden Bir Nedensellik Analizi. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi, 7*(4), 982-998. <https://doi.org/10.30784/epfad.1196986>
- Kazak, H. (2023a). BIST 100 Endeksi ile USD, Altın ve BITCOIN Arasında COVID-19 Pandemisi Öncesi ve Sonrasında Nedensellik Değişimi: Türkiye Üzerine Fourier İşlevli Bir Tarihsel Analiz. *Fiscaoeconomia, 7*(3), Article 3. <https://doi.org/10.25295/fsecon.1261953>
- Kazak, H. (2023b). İslami Bankaların Toplam Varlık Değeri Büyümesine Etki Eden Faktörler: Türkiye Örneği. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 19*(1), 99-117.
- Kazak, H. (2023c). Kitle Fonlaması Yöntemi İle Zekât Uygulaması: Bir Model Önerisi. *Journal of Financial Researches & Studies / Finansal Araştırmalar ve*

Çalışmalar Dergisi, 15(28), 42-72.
<https://doi.org/10.14784/marufacd.1252317>

- Kazak, H. (2023d). Merkez Bankası Politika Faizi Kararlarının Hisse Senetleri ve Döviz Kuru Üzerindeki Etkisinin Ampirik Bir Analizi: Türkiye'den Kanıtlar. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 41, Article 41. <https://doi.org/10.18092/ulikidince.1231285>
- Kazak, H. (2023e). Zakat Application by Crowdfunding: A Model Proposal (Tr: Kitle Fonlaması Yöntemi ile Zekât Uygulaması: Bir Model Önerisi). *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 15(28), Article 28. <https://doi.org/10.14784/marufacd.1252317>
- Kazak, H., & Okka, O. (2022a). *İslami Finans Ekonomik Kalkınma ve Sosyal Barış* (1. bs). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kazak, H., & Okka, O. (2022b). Islamic Finance-Growth Nexus: Evidence from Malaysia. *Economica: Jurnal Ekonomi Islam*, 13(1), Article 1. <https://doi.org/10.21580/economica.2022.13.1.9517>
- Kazak, H., Karataş, A. R., Akcan, M. B., & Azazi, H. (2024). Is Islamic Banking Sustainable in Terms of Financial Performance? Empirical Evidence from GCC Countries. *Turkish Journal of Islamic Economics*, 11(2), 137-165. <https://doi.org/10.26414/A4135>
- Kazak, H., Uluyol, B., Akcan, A. T., & İyibildiren, M. (2023). The impacts of conventional and Islamic banking sectors on real sector growth: Evidence from time-varying causality analysis for Türkiye. *Borsa Istanbul Review*, 23, S15-S29. <https://doi.org/10.1016/j.bir.2023.09.004>
- Khan, H. U., Malik, M. Z., Nazir, S., & Khan, F. (2023). Utilizing Bio Metric System for Enhancing Cyber Security in Banking Sector: A Systematic Analysis. *IEEE Access*, 11, 80181-80198. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2023.3298824>
- Khuan, H. (2024). Fintech and the Future of Banking: Collaboration and Innovation for Better Financial Services. *Economics Studies and Banking Journal (DEMAND)*, 1(2), 75-93. <https://doi.org/10.62207/c0y42z81>
- Kock, A., Gemünden, H. G., Salomo, S., & Schultz, C. (2011). The Mixed Blessings of Technological Innovativeness for the Commercial Success of New Products. *Journal of Product Innovation Management*, 28(s1), 28-43. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5885.2011.00859.x>
- Koçoğlu, E. Ersöz, F. (2022). "Finansal Teknolojiler (Fintech) ile Kurumsal Kredi Bankacılığında Değişim ve Gelişmeler: Bir Literatür Değerlendirmesi", *Journal of Management Theory and Practices Research*, 3(1), 72-94.
- Konovalova, N., Akan, M., & Pinto, L. M. (2023). Problems of Banking Stability and Efficiency: Comparative Analysis of Latvia and Turkey. İçinde I. Kabashkin, I. Yatskiv, & O. Prentkovskis (Ed.), *Reliability and Statistics in Transportation and Communication* (ss. 473-483). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-031-26655-3_43

- Körpe, E. (2021). "Dijital Dönüşüm ile Yeni Finans Çağı ve Gelecek Yaklaşımları", *Uluslararası Bankacılık Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 108–131.
- Krušinskas, R., & Vasiliauskaitė, A. (2005). Technology Investment Decisions to Increase Company Value. *Engineering Economics*, 4 (44), 7-16.
- Kulmie, D. A., & Omar, M. M. (2024). The impact of participatory Islamic finance on Shari'ah banks' profitability. *Asian Economic and Financial Review*, 14(7), 482-496. <https://doi.org/10.55493/5002.v14i7.5083>
- Küçük, Y. H. (2023). *Finansal Teknolojilerin Türk Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Lähteenmäki, I., Nätti, S., & Saraniemi, S. (2022). Digitalization-enabled evolution of customer value creation: An executive view in financial services. *Journal of Business Research*, 146, 504-517. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2022.04.002>
- Lendasce, J. (2024). A framework for examining the dimensions and components of cyber security in smart banking. *Journal of Business and Future Economy*, 1(1), 57-64.
- Lerong, L. (2017). "How A Little Ant Challenges Giant Banks? The Rise of Alipay (Ant Financial)'s FinTech Empire and Regulatory Options". *International Company and Commercial Law Review*, 12–30.
- Lewis, R. P., & Disney, D. (2000). Change your branches to " physical portals". *American Bankers Association. ABA Banking Journal*, 92(6), 71.
- Lu, L. (2024). Fintech in Banking Institutions. İçinde L. Lu, *Global Fintech Revolution: Practice, Policy, and Regulation* (DOI: 10.1093/9780191884597.003.0005; 1. bs, ss. 132-162). Oxford University PressOxford. <https://academic.oup.com/book/56364/chapter/447740066>
- Lugun, A. A. (2024). Impact of Digitalisation on Banking Sector. *International Journal of Education, Modern Management, Applied Science & Social Science*, 06(03(I)), 140-146. [https://doi.org/10.62823/IJEMMASSS/6.3\(I\).6844](https://doi.org/10.62823/IJEMMASSS/6.3(I).6844)
- Lynn, T. Mooney, J. G. Rosati, P. Cummins, M. (2019). "Disrupting Finance: FinTech and Strategy in The 21st Century", *Springer Nature*, 175.
- Malasriganga, C. (2024). Assessing The Impact On Digital Transformation With Special Reference To Banking Sector. *Educational Administration: Theory and Practice*, 9659-9664. <https://doi.org/10.53555/kuey.v30i4.4706>
- Mamonov, S. (2020). "The Role of Information Technology in FinTech Innovation: Insights from The New York City Ecosystem", *Responsible Design, Implementation and Use of Information and Communication Technology: 19th IFIP WG 6.11 Conference on e-Business, e-Services, and e-Society*, Skukuza, South Africa, April 6–8, Proceedings, 313–324, Springer International Publishing.

- Marchewka-Bartkowiak, K., & Boitan, I. A. (2025). Digital Finance. İçinde M. Ziolo & M. Zaleska (Ed.), *Financial Innovation and Sustainability* (DOI: 10.4324/9781003499138-7; 1. bs, ss. 94-110). Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/books/9781003499138/chapters/10.4324/9781003499138-7>
- Martínez-Navalón, J.-G., Fernández-Fernández, M., & Alberto, F. P. (2023). Does privacy and ease of use influence user trust in digital banking applications in Spain and Portugal? *International Entrepreneurship and Management Journal*, 19(2), 781-803. <https://doi.org/10.1007/s11365-023-00839-4>
- Melnyk, V. (2023). Transforming the nature of trust between banks and young clients: From traditional to digital banking. *Qualitative Research in Financial Markets*, 16(4), 618-635. <https://doi.org/10.1108/QRFM-08-2022-0129>
- Mention, A. L. (2019). “The Future of Fintech”, *Research Technology Management*, 62(4), 59–63.
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation* (Google-Books-ID: JFN_BwAAQBAJ). John Wiley & Sons.
- Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldana, J. (2014). *Qualitative Data Analysis* (Google-Books-ID: 3CNrUbTu6CsC). SAGE.
- Mishra, M. (2020). Evolution of the invisible bank: How partnerships with FinTechs are driving digital innovation. *Journal of Digital Banking*, 5(1), 36. <https://doi.org/10.69554/JEII9356>
- Mithas, S., Tafti, A., Bardhan, I. R., & Goh, J. M. (2012). Information Technology and Firm Profitability: Mechanisms and Empirical Evidence. *MIS Quarterly*, 36(1), 205. <https://doi.org/10.2307/41410414>
- Mohamad, A., & Kashi, A. (2017). *Does an Islamic Finance Industry Need a Unification of Standards? A Qualitative Discussion*. <https://doi.org/10.1163/15730255-12313031>
- Mohamed, A. Azmi, O. M. (2012). “Islamic Bank Selection Criteria in Malaysia: An Ahp Approach”, *Business Intelligence Journal*, 5(2), 271–281.
- Mohd Haridan, N., Sheikh Hassan, A. F., Mohammed Shah, S., & Mustafa, H. (2023). Financial innovation in Islamic banks: Evidence on the interaction between Shariah board and FinTech. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 14(6), 911-930. <https://doi.org/10.1108/JIABR-11-2022-0305>
- Murinde, V., Rizopoulos, E., & Zachariadis, M. (2022). The impact of the FinTech revolution on the future of banking: Opportunities and risks. *International Review of Financial Analysis*, 81, 102103. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2022.102103>
- Nakiboğlu, A. Levent, M. (2018). “İslâmi Finans ve Katılım Bankacılığı: Türkiye ve Dünyadaki Uygulamaları”, *Electronic Turkish Studies*, 13(7), 124–142.
- Nguyen, Q. T. T., Ho, L. T. H., & Nguyen, D. T. (2023). Digitalization and bank profitability: Evidence from an emerging country. *International Journal of*

- Bank Marketing*, 41(7), 1847-1871. <https://doi.org/10.1108/IJBM-03-2023-0156>
- Nicoletti, B. Nicoletti, B. (2018). "Fintech and Procurement Finance 4.0", *Procurement Finance: The Digital Revolution in Commercial Banking*, 155–248.
- Nikmah, A. Suryanto, T. Surono, A. (2020). "Evaluation of Dubai Banking System in Banking in Indonesia", *Islamiconomic: Jurnal*, 11(2), 127–104.
- Nikolić, L. (2023). Modern financial technologies and traditional banking. *Zbornik Radova Pravnog Fakulteta Nis*, 62(100), 125-142. <https://doi.org/10.5937/zrpfno-47158>
- Nisha. (2018). Technology and Financial Inclusion: An Agenda for Holistic Growth. *International Journal of Management Studies*, 5(2(2)), 35. [https://doi.org/10.18843/ijms/v5i2\(2\)/05](https://doi.org/10.18843/ijms/v5i2(2)/05)
- Nnaomah, U. I., Aderemi, S., Olutimehin, D. O., Orieno, O. H., & Abaku, E. A. (2024). Conceptualizing fintech's impact on banking: A comparative study of the usa and nigeria. *Finance & accounting research journal*, 6(3), 437-462. <https://doi.org/10.51594/farj.v6i3.970>
- Nnaomah, U. I., Samuel Aderemi, David Olanrewaju Olutimehin, Omamode Henry Orieno, & Damilola Oluwaseun Ogundipe. (2024). Digital banking and financial inclusion: A review of practices in the USA and Nigeria. *Finance & Accounting Research Journal*, 6(3), 463-490. <https://doi.org/10.51594/farj.v6i3.971>
- Nur, A. M. (2016). *İslâmi Bankacılığın (Katılım Bankacılığının) Gelişimi ve Performans Açısından Değerlemesi: Türkiye ve Malezya Örneği*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- OECD. (2017). *Organisation for Economic Cooperation and Development*, Going Digital: Making the Transformation Work for Growth and Well-being' Meeting of The OECD Council at Ministerial Level.
- Okan, N. (2021). *Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi ve Seçilmiş Ekonomik Değişkenlerle İlişkisi: Türkiye ve Kuveyt Örneği*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Karaman.
- Okka, O., & Kazak, H. (2021). *İslami Finansal Yönetim-Sistem ve Uygulama (Konvansiyonel Finansla Mukayeseli)* (2. bs). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Orhan, Z. H. Çifçi, C. Tırman, N. (2020). "Katılım Bankacılığı İçin İş Modeli ve Kanvasının Geliştirilmesi", *Katılım Finansmanında Yeni Yaklaşımlar*.
- Ozaee, A., & Sohrabi, S. (2017). The role of financial technology and their effect on banking. *QUID: Investigación, Ciencia y Tecnología*, 1, 1819-1826. ISBN: 2462-9006 Publisher: Institución Universitaria Salazar y Herrera.
- Özen, E. (2019). *Katılım Bankacılığına Özgü Yatırım Araçları ve Dünyada Katılım Bankacılığı*, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Özgür, E. (2007). *Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Afyonkarahisar.
- Poddar, A., Kulkarni, P., & Natraj, N. A. (2023). Application of Big Data for Better Decision Management in Banking. *2023 International Conference on Sustainable Computing and Data Communication Systems (ICSCDS)*, 1404-1407. <https://doi.org/10.1109/ICSCDS56580.2023.10104706>
- Priya, C. R. & Kanniga Prashanth. (2020). Big Data In Banking: A Bird's Eye View. *GIS Business*, 14(6), 1129-1139. <https://doi.org/10.26643/gis.v14i6.16861>
- Protsak, K. V., Kovalenko, T. O., & Scientific-Educational Institute of Economics and Management of the Lviv Polytechnic National University. (2022). FinTech and Commercial Banks: The Development Trends and Specifics of Cooperation. *Business Inform*, 1(528), 131-137. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-1-131-137>
- Puschmann, T. (2017). "Fintech", *Business & Information Systems Engineering*, 59, 69-76.
- Qimiyatussa'adah, Q., & Ramadhani, R. (2024). The Dynamics of Implementing Sharia Accounting Standards in Sharia Financial Institutions. *International Journal of Magistravitae Management*, 2(2). <https://doi.org/10.33019/ijomm.v2i2.35>
- Rabbani, R. M. Bashar, A. Khan, S. (2020). *Agility and Fintech is The Future of Islamic Finance: A Study from Islamic Banks in Bahrain*, Available at SSRN 3783171.
- Rahmanda, B., Anggayasti, U. H., & Nafi'a, Z. I. (2024). Banking Transformation in the Digital Era: Bank Cooperation with Financial Technology and the Role of the Financial Services Authority in Digital Bank Supervision. *International Journal of Multidisciplinary Research and Analysis*, 07(12). <https://doi.org/10.47191/ijmra/v7-i12-04>
- Rao, B. R. (2024). Impact of Fintech on Investment Banking. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCH IN ENGINEERING AND MANAGEMENT*, 08(04), 1-5. <https://doi.org/10.55041/IJSREM30838>
- Reddy, H. M. (2019). Assessing the Compliance Landscape for FinTech Companies. *International Journal For Multidisciplinary Research*, 1(3), 20580. <https://doi.org/10.36948/ijfmr.2019.v01i03.20580>
- Reddy, Mr. N. S., Kalevaru Sandhya Rani, & Nannuri Kalpana Reddy. (2024). The Impact of Fintech Innovation on Traditional Banking: A Case Study of HDFC Bank. *International Journal of Advanced Research in Science, Communication and Technology*, 134-140. <https://doi.org/10.48175/IJARSCT-19524>
- Rumelt, R., & Petrov, B. (1982). The Advent of the Technology Portfolio. *Journal of Business Strategy*, 3(2), 70-75. <https://doi.org/10.1108/eb038968>

- Safian, Y. H. M. (2017). Shariah Scholars and Fatwa Making Process in Islamic Finance. *Journal of Fatwa Management and Research*, 10(1), 120-135. <https://doi.org/10.33102/jfatwa.vol10no1.33>
- Sardjono, W., Pranata, D. S., & Ramdhana, A. A. D. (2024). The Banking Industry is Undergoing a Digital Transformation as Part of Industrial 4.0. *2024 10th International Conference on Smart Computing and Communication (ICSCC)*, 134-139. <https://doi.org/10.1109/ICSCC62041.2024.10690753>
- Sari, C. (2021). "Analysis of The Effects of Technology and Digitalization on Banking in Terms of Audit and Surveillance", *PressAcademia Procedia*, 14, 75–79.
- Schueffel, P. (2018). "Taming The Beast: A Scientific Definition of Fintech", *SSRN*, 1–24.
- Serac, C. A. (2023). Digital transformation vulnerabilities: Assessing the risks and strengthening cyber security. *The Annals of The University of Oradea. Economic Sciences*, 3(1), 771-781. [https://doi.org/10.47535/1991AUOES32\(1\)059](https://doi.org/10.47535/1991AUOES32(1)059)
- Sezal, L. (2021). "Dijital Bankacılık Kapsamında Yeni Nesil Finansal Teknolojiye Yönelik Uygulamalar", *Bankacılık Sektörünün Değişen Yüzü*, Editör: Nuriye Güreş, 121–161.
- Shah, S. (2024). Financial Inclusion and Digital Banking: Current Trends and Future Directions. *Premier Journal of Business and Management*. <https://doi.org/10.70389/PJBM.100002>
- Shi, J., & Wang, Y. (2023). Channel Conflict: The Impact of Fintech on Traditional Banking. *Journal of Humanities, Arts and Social Science*, 7(7), 1487-1489. <https://doi.org/10.26855/jhass.2023.07.042>
- Shiddiqy, M. A. (2023). Analisis peluang dan tantangan perbankan syariah di era digital. *JASIE*, 2(1). <https://doi.org/10.31942/jse.v2i1.8410>
- Shim, Y. Shin, D. H. (2016). "Analyzing China's Fintech Industry From The Perspective of Actor-Network Theory", *Telecommunications Policy*, 40(2), 168–181.
- Shuib, M. S., Mohd Adib Abd Muin, Mohamad Naimi Mohd Noor, Mohd Taquiuddin Mohamad, & Nuruul Hidayah Mansor. (2023). Digital Payment Transactions: Islamic Finance Perspective. *Journal of Advanced Research in Applied Sciences and Engineering Technology*, 36(2), 12-20. <https://doi.org/10.37934/araset.36.2.1220>
- Sidaoui, M., Ben Bouheni, F., Arslankhuyag, Z., & Mian, S. (2022). Fintech and Islamic banking growth: New evidence. *The Journal of Risk Finance*, 23(5), 535-557. <https://doi.org/10.1108/JRF-03-2022-0049>
- Simatupang, S., Sinaga, O. S., Manurung, S., Ambarita, M. H., & Mokodongan, E. N. (2024). Bank Digital Dan Kepercayaan Konsumen. *Jurnal Ilmiah Satyagraha*, 7(2), 156-164. <https://doi.org/10.47532/jis.v7i2.1090>
- Sinha, G. K. (2023). Digital financial inclusion and inclusive development of India. *BSSS Journal Of Commerce*, 15(1), 61-66. <https://doi.org/10.51767/joc1508>

- Sinha, S., & Jha, A. K. (2024). Financial Technology FINTEC Innovation and Disruption. *International Journal for Research in Applied Science and Engineering Technology*, 12(4), 5535-5541. <https://doi.org/10.22214/ijras.2024.61243>
- Song, N. Appiah-Otoo, I. (2022). "The Impact of Fintech on Economic Growth: Evidence from China", *Sustainability*, 14(10), 6211.
- Stulz, R. M. (2022). FinTech, BigTech, and the Future of Banks. *Journal of Applied Corporate Finance*, 34(1), 106-117. <https://doi.org/10.1111/jacf.12492>
- Tanda, A., & Schena, C.-M. (2019). The Regulatory Framework and Initiatives. İçinde A. Tanda & C.-M. Schena, *FinTech, BigTech and Banks* (ss. 83-100). Springer International Publishing. http://link.springer.com/10.1007/978-3-030-22426-4_5
- Tashkandi, A. A. (2023). Shariah supervision and corporate governance effects on Islamic banks' performance: Evidence from the GCC countries. *Journal of Business and Socio-economic Development*, 3(3), 253-264. <https://doi.org/10.1108/JBSED-02-2022-0024>
- Tekdogan, O. F., Yenice, A. C., & Burgazoglu, H. (2024). Critical factors affecting the success of shari'ah governance: Insights from islamic financial institutions. *Hamdard Islamicus*, 47(3). <https://doi.org/10.57144/hi.v47i3.905>
- Tekin, Z. (2020). "Katılım Bankacılığında İnovatif ve Dijital Çözümler: Türkiye İçin Bir Model Önerisi", *Turkish Studies-Economy*, 153, 1625–1638.
- Tekiner, Y. (2023). *Türkiye'de Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Seçili Göstergeler Ekseninde Konvansiyonel Bankacılık ile Mukayesesi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Samsun.
- Thatcher, M. E., & Oliver, J. R. (2001). The Impact of Technology Investments on a Firm's Production Efficiency, Product Quality, and Productivity. *Journal of Management Information Systems*, 18(2), 17-45. <https://doi.org/10.1080/07421222.2001.11045685>
- Tırpan, O. (2023). *Geleneksel Bankacılıktan Dijital Bankacılığa Değişim Süreci ve Vakıfbank Örneği*, KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya.
- Tokol, T. (1983). Türkiye'de yatırım bankacılığı. *Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(2). <http://hdl.handle.net/11452/20594>
- Truby, J. (2020). "Fintech and The City: Sandbox 2.0 Policy and Regulatory Reform Proposals", *International Review of Law, Computers & Technology*, 34(3), 277–309.
- Uçucu, R. (2023). "Bankacılık Sektörünün Sürdürülebilirliğinde Büyük Veri Kullanımının İnovasyon Süreçlerine ve Rekabet Gücüne Etkisi", *International Journal of Sustainability*, 1(1), 78–92.
- Ulusoy, A. Demirel, S. (2022). "Türk Bankacılık Sisteminde Dijitalleşme-Kârlılık Etkileşimi", *Hacettepe Üniversitesi İktisâdi ve İdarî Bilimler Fakültesi Dergisi*, 40 (1), 184–200.

- Vijai, C. (2019). “Fintech in India-Opportunities and Challenges”. *SAARJ: Journal on Banking & Insurance Research*, 8(1), 42–54.
- Vika Mariska. (2024). Fintech sebagai Solusi Inovatif untuk Meningkatkan Efisiensi dan Aksesibilitas Layanan Keuangan Syariah. *SANTRI: Jurnal Ekonomi dan Keuangan Islam*, 2(6), 231-238. <https://doi.org/10.61132/santri.v2i6.1057>
- Wang, S., Asif, M., Shahzad, M. F., & Ashfaq, M. (2024). Data privacy and cybersecurity challenges in the digital transformation of the banking sector. *Computers & Security*, 147, 104051. <https://doi.org/10.1016/j.cose.2024.104051>
- Wang, Y., Xiuping, S., & Zhang, Q. (2021). Can fintech improve the efficiency of commercial banks?—An analysis based on big data. *Research in International Business and Finance*, 55, 101338. <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2020.101338>
- Wu, S., Tian, H., & Aden, E. (2024). Bank Digitalization and Capital Reallocation. *Journal of Business Ethics*. <https://doi.org/10.1007/s10551-024-05844-3>
- Xue, M. Hitt, L. M. Chen, P. Y. (2011). “Determinants and Outcomes of Internet Banking Adoption”, *Management Science*, 2(57), 291–307.
- Yayla, M., Hekimoğlu, A., & Kutlukaya, M. (2008). Financial Stability of the Turkish Banking Sector. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 2(1), 9-26.
- Yıldırım, O. (2022). Dijital Kapitalizm Ekseninde Metaverse: “Örnekler ve Uygulamalar”. *Fenerbahçe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 392-408.
- Yıldırım, S. Yıldırım, D. Ç. (2022). “İslâmi Bankacılık Sektöründe Dijital Dönüşüm ve Adaptasyon: Türkiye Örneği”, *Kapanaltı Dergisi*, (1), 73–84.
- Yin, R. K. (2009). *Case Study Research: Design and Methods* (Google-Books-ID: FzawIAdilHkC). SAGE.
- Yusuf, T. O. (2021). The Risks of Islamic Fintech. İçinde M. M. Billah (Ed.), *Islamic FinTech: Insights and Solutions* (ss. 367-384). Springer International Publishing; DOI: 10.1007/978-3-030-45827-0_20. https://doi.org/10.1007/978-3-030-45827-0_20
- Zhou, W. Arner, D. W. Buckley, R. P. (2018). “Regulating FinTech in China: From Permissive to Balanced”, *Handbook of Blockchain, Digital finance, and Inclusion*, Volume 2, pp.45–64, Academic Press.
- Zolea, R. (2025). A Note on Capital in a Functional Analysis of the Traditional Banking Industry. *Review of Political Economy*, 37(1), 283-296. <https://doi.org/10.1080/09538259.2023.2272472>
- Zouari, G., & Abdelhedi, M. (2021). Customer satisfaction in the digital era: Evidence from Islamic banking. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 10(1), 9. <https://doi.org/10.1186/s13731-021-00151-x>

- Zulfahmi, Z. Devi, A. Asker, E. Hassan, R. (2021). "Participatory Banks in Turkey: Issues and Proposed Strategy Based on SWOT Analysis". *International Journal of Islamic Economics and Finance*, 4, 121–152.
- Zulhibri, M., & Ghazal, R. (2014). Standardisation of Islamic banking practices: A regulatory perspective. *Afro-Asian J. of Finance and Accounting*, 4(1), 1. <https://doi.org/10.1504/AAJFA.2014.059499>

